

วารสาร ปัญญา

ISSN : 0859-3574 (print)
ISSN : 2697-4940 (online)

ปีที่ 29 เล่มที่ 1 มกราคม-เมษายน 2565 Vol.29 No.1 January-April 2022

แนวทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน
จังหวัดลำปาง

พระอธิการมงคล กุณี

แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา
ของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

คมกริช บุญเขียว

การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรม
ชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9
สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

ภูเบศ พวงแก้ว

แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์

พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลง
คำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ประพันธ์ แก้วเก

การศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหาร
สถานศึกษาโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2

อัจฉริยะ เจริญไวยิ่ง

การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา
ของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

สายชล สง่าศรี

ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด

มัญชุสา เรือนคำแปง

หลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชน

วีรนุช พรหมจักร

การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลังผ่านมาตรการ
ส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ

สมบูรณ์ ศิริสรศิริชัย

อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ : ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ
และสิ่งเหนือธรรมชาติ

สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร

Gig Worker: ความท้าทายของภาครัฐในการบริหารจัดการ
แรงงานอิสระภายใต้ชีวิตวิถีใหม่

ณัฐชานันท์ วงศ์มูลธิกร

สำนักงานวารสารปัญญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทร.053-270-975 E-Mail : panya.thjo@gmail.com

หลักการและเหตุผล

วารสารปัญญาได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ 2536 โดยจัดพิมพ์เป็นวารสารวิชาการรายปีๆ ละ 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) โดยพิจารณาเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. ศาสนาและปรัชญา
2. การศึกษา
3. สังคมศาสตร์
4. มนุษยศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมวิชาการด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
2. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความวิจัย บทความปริทัศน์
3. เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิตและผู้สนใจทั่วไปมีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการ
4. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ : ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม),
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

จำนวนพิมพ์ 100 เล่ม

การส่งบทความ

วารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทร.053-270-975 ต่อ 15
E-Mail: panya-thjo@gmail.com

สามารถดำเนินการดาวน์โหลดและ Submit ผ่านระบบฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ OJS ทางเว็บไซต์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

- บทความวิชาการและวิจัยทุกเรื่องได้รับการพิจารณากลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer reviewers) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ไม่น้อยกว่า 2 ท่าน/บทความ
- บทความ ข้อความ ภายประกอบและตารางที่ลงพิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่มีส่วนรับผิดชอบใด ๆ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน แต่ผู้เดียว
- บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามีกรณีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
- บทความใดที่ผู้อ่านเห็นว่าได้มีการลอกเลียนหรือแอบอ้างโดยปราศจากการอ้างอิงหรือทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นผลงานของผู้เขียน กรุณาแจ้งให้กองบรรณาธิการวารสารปัญญาทราบจะเป็นพระคุณยิ่ง
- บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนลิขสิทธิ์ไม่สงวนคืน

วารสารปัญญา ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ที่ปรึกษา

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร. พระมหาวิรคัฏ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

พระมหาวิเศษ เสาะพบดี, รศ.ดร. ศ.ดร.พศิน แดงจวง

รศ. สมหมาย เปรมจิตต์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร. อุเทน ลาพิงค์

อาจารย์วิรัช ภูมาศรี

บุญนำ สุนามถาวร

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	หน่วยงานภายนอก	
พระมหาวราสะยะ วราสโย, ดร.	ผศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์กิตติคุณ ภูลายยาว	ผศ.ดร.หนูม้วน ร่มแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.ดร.วิสุทธิชัย ชัยสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.วิมลสรรค์ ไสลงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รศ.ดร.สุธรรม ธรรมทัศนานนท์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ผศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
	ผศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	ผศ.ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

วารสารปัญญา ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2565

พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ฐิริปัญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธาวิเชียร,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูวิทิศานุสรณ์,ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิรคัฏ์ สุรเมธี,ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสมุห์ธนโชติ จิระมโน,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศ.ดร.พศิน แดงจวง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ปพิชญา พรหมกันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

บทบรรณาธิการ

วารสารปัญญา ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เป็นฉบับประจำปี 29 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวิชาการ เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ด้านศาสนา การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคมศาสตร์ เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ จากอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาจากหลากหลายสถาบัน และผู้สนใจทั่วไป

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความที่นำเสนอผลการวิจัย ด้านศาสนา บทความวิจัย เรื่อง แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ด้านสังคมศาสตร์ บทความวิจัย เรื่อง แนวทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง, การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง และบทความวิชาการ เรื่อง หลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชน, การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลังผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ, อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ : ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ และ Gig Worker: ความท้าทายของภาครัฐในการบริหารจัดการแรงงานอิสระคนไทยภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ ด้านศึกษาศาสตร์ บทความวิจัย เรื่อง แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี, การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียว ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1, การศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2, ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด ซึ่งบทความทั้งหมดได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี เช่นเดิม

วารสารปัญญาขอประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจทุกท่านสามารถส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการเข้ามาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร โดยสามารถส่งได้ผ่านระบบออนไลน์ที่เว็บไซต์ของวารสารปัญญาคือ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

กองบรรณาธิการวารสารปัญญาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน และขอผู้อ่านได้มีความสุขกับการอ่าน พบกันใหม่ฉบับหน้า

บทความวารสารปัญญา
ฉบับที่ 29 มกราคม – เมษายน พศ. 2565 เล่ม 1

	หน้า
1 แนวทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเงิน จังหวัดลำปาง พระอิการมมงคล กุนที	1
2 แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี คมกริช บุญเขียว	14
3 การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของ โรงเรียนบ้านหนองเขียว ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ภูเบศ พวงแก้ว	26
4 แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี	37
5 การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจาก คัมภีร์พระพุทธศาสนา ประพันธ์ แก้วเก้	47
6 การศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนใน กลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 อัจฉริยะ เจริญไวยัง	60
7 การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและ พัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง สายชล สง่าศรี	70
8 ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มัญชุสา เรือนคำแปง	85
9 หลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชน วีรณัฐ พรหมจักร	98
10 การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลังผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและ การท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ สมบุญ ศรีสรรทัญญู	109
11 อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ : ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือ ธรรมชาติ สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกสร	123
12 Gig Worker: ความท้าทายของภาครัฐในการบริหารจัดการแรงงานอิสระคนไทยภายใต้ ชีวิตวิถีใหม่ ณัฐชนันท์ วงศ์มูลธิกร	134
รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร	149

แนวทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

THE GUIDELINES OF HISTORICAL AND CULTURAL TOURISM
IN THOEN DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

พระอธิการมงคล กุนธิ*

Phra Adikarn Mongkol Kunthi

จิรศักดิ์ ปันลำ**

Jeerasak Punlam

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์**

Somchan Sripraschayanon

Corresponding Author Email: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 ด้วยวิธีเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลและข้อมูลด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบ่งบอกประวัติศาสตร์และความเชื่อท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นจากอำนาจเข้ามาปกครองหัวเมืองล้านนา และความเชื่อตามตำนานการเสวยพระชาติเป็นพระโคตมพุทธเจ้าที่มีต่อวัดเวียง วัดอุมลอง และวัดดอยป่าตาล ฯลฯ ที่ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าจนเป็นยึดถือและปฏิบัติเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเกิดจากความเชื่อทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ที่สามารถจำแนกออกได้ 5 มิติ ได้แก่ 1) มิติทางด้านความเชื่อ 2) มิติทางด้านประวัติศาสตร์ 3) มิติทางด้านพิธีกรรมและศาสนา 4) มิติทางด้านศิลปกรรม และ 5) มิติทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น จากการหล่อหลอมวิถีการอยู่ร่วมกันทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจนเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากมรดกทางปัญญาของชุมชน แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การรักษอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การสนับสนุนด้านงบประมาณ 3) การมีส่วนร่วม การระดมความเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 4) การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์ 5) ผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชน และ 6) การประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในปัจจุบัน

คำสำคัญ: แนวทาง, การท่องเที่ยว, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ABSTRACT

The objective of this research were: 1) To study historical and cultural Tourism in Thoen district, Lampang province; 2) To analyses the relation and tourist route of historical and cultural

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Tourism in Thoen district, Lampang province; and 3) to present the development ways of historical and cultural Tourism in Thoen district, Lampang province. The study employed a qualitative research approach. The research instruments were conducted by studying documents and in-depth interviews with 24 key informants by specific method and analyze data and content by writing description.

The result of this research found that: The historical and local culture tourism indicates the history and local beliefs that are distinguished by the power to rule the Lanna districts. The beliefs according to the legend of Boddhisattva as Phra Kho Usuparat towards Wat Wiang, Wat Umlong and Wat Doipatan, etc., that contained the relics of the Lord Buddha that was adopted and practiced as a tradition until the present time. The relationship between historical and cultural tourism is due to religious beliefs, history and cultures with various relationships that can be classified into 5 dimensions including: 1) Dimension of belief; 2) historical dimensions; 3) Ritual and religious dimensions; 4) Dimension of art; and 5) Dimensions of local culture and traditions: it has shaped the way of coexistence both in the local language and culture to the identity resulting from the intellectual heritage of the community. The guidelines for the development of historical and cultural tourism include: 1) Preserving local identity and culture; 2) Budget support; 3) Participation; 4) Tourism management for learning and creativity; 5) Community OTOP products; and 6) Advertisement. It can make the most of tourism today.

Keywords: Guidelines, Tourism, History and culture

บทนำ

ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของโลก ซึ่งการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตจนกลายมาเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว เป็นกิจกรรมในการพักผ่อนหย่อนใจหรือรูปแบบนันทนาการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ว่าง โดยมีการเดินทางที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อพักผ่อนคลายเครียดในชีวิตประจำวัน และตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น อีกทั้งเป็นกระบวนการพัฒนาค้นในแง่การเรียนรู้สร้างสมประสบการณ์และวิสัยทัศน์จากการเดินทางท่องเที่ยว (สุทธิ ชิดชอบ, 2548) รวมถึงเป็นการเข้าใจและเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม

ชุมชน โดยคำนึงผลกระทบที่จะเกิดต่อบุคคล วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมในการสร้างรายได้และกลยุทธ์การพัฒนาประเทศ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านภูมิปัญญา การมีความคิดในการรังสรรค์และสร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตท้องถิ่น และเป็นการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา ได้จำแนกการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากร วัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้าง จิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความ รักหวงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของ ตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการ ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจใน วัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อม ทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพ วัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คน ของตนเองด้วย (ซูเกียรติ นพเกตุ, 2549)

การท่องเที่ยวศาสนสถานหรือวัดและ ชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดย การท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความ สนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังศึกษาความ เชื่อถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และมีความเข้าใจ วัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มี จิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางจาก ข้อมูลสถิติ พ.ศ. 2561 พบว่า รายได้รวมของ จังหวัดลำปางจำนวน 497.40 ล้านบาท แบ่งเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 81.36 ล้านบาท และรายได้จากนักท่องเที่ยว ต่างชาติ 416.05 ล้านบาท และมีที่พัก ได้แก่

โรงแรม 1,963 ห้อง รีสอร์ท 773 ห้อง เกสต์ เฮาส์ 75 ห้อง โฮมสเตย์ 21 แห่ง ซึ่ง นักท่องเที่ยวทั้งหมดโดยรวม 1,216,149 คน (+34.43%) แบ่งเป็น จำนวนนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ 107,739 คน (+32.09%)

อำเภอเถิน ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีวัดเวียง เป็นจุดศูนย์กลาง อำเภอเถินพงศาวดารโบราณ ของท้องถิ่นเรียกว่าเมือง “อิงขมบถรัฐ” เล่า กันว่ากำแพงเมืองและเขตเมืองได้พังจมแม่น้ำ วัง ทำให้สมัยหลังลงมา มีการสร้างเวียงใหม่อีก สองแห่ง คือ เวียงป้อมและเวียงเป้ง ในสมัย เจ้าฝั้นเป็นเจ้าเมืองครองเมืองเถิน และเจ้า หาญผู้ น้องครองเมืองลำปาง คือราว พ.ศ. 1922 จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้เวียงเถิน กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ตั้งเรียงรายอยู่ทาง ฝั่งตะวันตกของลำน้ำวัง แต่ปัจจุบันหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองเถินได้ เลื่อนหายไปชุมชนและสังคม ทำให้ผู้วิจัยมี ความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการศึกษาเชิง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอเถิน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเพื่อ ส่งเสริมและพัฒนาทาง ประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นที่ ประจักษ์ชัดแก่สาธารณชนทั้งหลายได้เรียนรู้ และเข้าใจถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเมืองเถินให้ยั่งยืนในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอ เถิน จังหวัดลำปาง

2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้มีการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นประวัติศาสตร์อำเภอเถิน และแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมฯฯ ตลอดจนบริบทของวัดที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวของอำเภอเถิน และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอแนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

2. พื้นที่การวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่จากความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ ความเชื่อท้องถิ่น และมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอเถิน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) วัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง 2) วัดเวียง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และ 3) วัดดอยปาดาล ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก 24 รูป/คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม จากกลุ่มบุคคลที่มีสำคัญทางด้านศาสนสถาน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ได้แก่ 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 4 รูป 2) หน่วยงานวัฒนธรรมและปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 5 คน 3) แกนนำชุมชน จำนวน 3 คน 4) องค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 3 คน และ 5) ประชาชน/ชุมชนในพื้นที่ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการมีส่วนร่วม บริบทชุมชน บทความ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

5.2 คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มพระสงฆ์ หน่วยงานวัฒนธรรมและปราชญ์ท้องถิ่น แกนนำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ประชาชน/ชุมชนในพื้นที่อำเภอเถิน

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนา

ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
อำเภอเถิน จังหวัดลำปางต่อไป

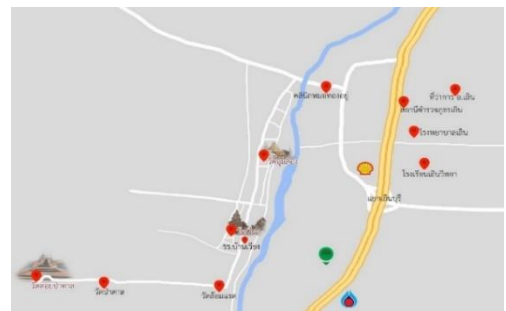
5.5 การสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย
และเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงาน
เล่มสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการ
วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล
เชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์
เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสาร งาน
วิชาการเกี่ยวกับทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์อำเภอเถิน และ
แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม ฯลฯ 2) การ
วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยวิธีการ
วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแนวทางการพัฒนา
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

1. เมืองเถินเป็นเมืองเก่าแก่มียุบรวม
หลายร้อยปี เป็นเมืองบริวารของสุโขทัยศรีสั

นาลัย กำแพงเพชร ตาก ตามลำดับของยุค
สมัยที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีประมาณ 700 ปี
ในอดีตกาล เมืองเถินนับเป็นเมือง
ประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่น่าสนใจยิ่งเมืองหนึ่ง
ของอาณาจักรล้านนาที่เป็นเมืองด่านที่เป็นชุม
ทางคมนาคมที่มีความสำคัญมาแต่โบราณที่
เคยรุ่งเรืองมาก่อน โดยมีเวียงตั้งอยู่ในบริเวณ
ใกล้เคียง 3 แห่ง ที่บ่งบอกถึงความสำคัญของ
เมือง ซึ่งในเวียงเดิมตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางวัด
เวียงปัจจุบันนี้ ซึ่งความเป็นเมืองเถินที่มีศิลปะ
วัฒนธรรมที่โดดเด่นมีพัฒนาการในช่วงพม่า
ขยายอำนาจเข้ามาปกครองหัวเมืองล้านนา ซึ่ง
วัดที่สำคัญในอำเภอเถินถูกสร้างในยุคนี้ เช่น
วัดเวียง วัดอุมลอง ฯลฯ และมีศิลปะแบบพม่า
ผสมกับศิลปะล้านนา นอกจากนี้ยังมี
หลักฐานทางประวัติศาสตร์การจากว่างเว้น
จากผู้ปกครองเมืองเถินด้วยเหตุของภัยของ
การศึกสงคราม ทำให้กลุ่มพระสงฆ์ได้เข้ามา
ดูแลและปกครองและเรียกว่า “สังฆะเถิน”
ต่อมาก็เพี้ยนเหลือเพียงคำว่า “เถิน” เท่านั้น

คติและความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระชาติแห่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโคตมราช ได้มาประสูติบริเวณที่ตั้งพระธาตุวัดเวียงปัจจุบัน และได้ประสูติลูกน้อยและพลัดพรากจากแม่โค โดยลูกเรียกหาแม่ว่า “อุลลอ-อุลลอ” จนเรียกกันต่อมาว่าอุ้มลองในระยะต่อมา ซึ่งภายหลังแม่โคพบลูกแล้วพากันไปหาหญ้ากินที่เนินทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จนลูกโคโตขึ้นเรียกว่า “ม่อนจ้วนอน” ซึ่งปัจจุบันได้แก่วัดดอยป่าตาล ครั้นเมื่อพระองค์ได้ระลึกชาติแต่หนหลังจึงได้ตรัสสั่งไว้ให้สาวกนำเอาเกศาหรืออัฐิของพระองค์ไปบรรจุไว้ในวัดทั้ง 3 แห่ง โดยพระธาตุเล็บมือนาง บรรจุที่วัดอุ้มลอง พระธาตุกระดูกด้ามพร้า (กระดูกท่อนแขนใต้ศอก)

2.1 มิติทางด้านความเชื่อ โดยวัฒนธรรมล้านนามีความเชื่อเกี่ยวกับผีसागเทวดา การนับถือบรรพบุรุษและพิธีกรรม

ทางด้านศาสนาที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์การอยู่ร่วม เป็นวิถีชีวิตท้องถิ่นดั้งเดิมที่เชื่อว่าเมืองเงินเป็นเมืองที่ถูกปกครองด้วยพระสงฆ์

เป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านนา และชาวพื้นเมืองสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าลัวะที่มีแนวทางการปฏิบัติตามหลักความเชื่อที่ถ่ายทอดเป็นประเพณีและแบบแผนในการปฏิบัติตามบรรพบุรุษล้านนา

2.2 มิติทางด้านประวัติศาสตร์ พื้นที่ล้านนาเกิดการต่อสู้ การสงคราม การโยกย้ายถิ่นฐานหรือการตกเป็นเหยื่อศึกของต่างชาติโดยอำเภอเถินเป็นเมืองหน้าด่านที่มีเชื้อสายลำปางหรือลาลำปางที่ผสมผสานกับชนพม่าทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมพม่าที่ปรากฏอยู่ โดยอำเภอเถินเคยเป็นพื้นที่ที่ว่างเว้นจากผู้ปกครองนครมาก่อนและอาศัยพระเถระที่มีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำชุมชนในการปกครองที่เรียกต่อมาว่า สังฆะเถิน และเวลาต่อมาตามความเชื่อในท้องถิ่นได้เพี้ยนจนมาเป็น “เถิน”

2.3. มิติทางด้านพิธีกรรมและศาสนา กิจกรรมจนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ทำสืบต่อกันมาจากวัด 3 แห่ง เช่น การสงฆ์พระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่ยึดถือเป็นประเพณีท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้ร่มเงาทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.4 มิติทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นความสัมพันธ์ในมิติทางศิลปกรรมสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านความงามและความเจริญรุ่งเรือง มีศิลปะแบบล้านนากับศิลปะร่วมสมัย ที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางการค้า การสงคราม และอิทธิพลทางด้านอาณาจักรใกล้เคียงที่แสดงอัตลักษณ์ความงามทางด้านศิลปกรรมของสกุลช่างลำปางที่

สมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะซุ้มพระเจ้าของวัดเวียงที่มีความสมบูรณ์แบบเหมือนซุ้มพระเจ้าของวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง และมีความสัมพันธ์กันทั้งเชิงคติ ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และศิลปกรรมอันทรงคุณค่า

2.5 มิติทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น อาณาจักรล้านนาเชื่อมโยงกับชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เกิดจากความสัมพันธ์การทำสงคราม จนผสมผสานหล่อหลอมการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการกำหนดวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาษาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นตนเองจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชาติพันธุ์ ที่ทำให้ชุมชนมีความรักสามัคคี ลูกหลานเคารพผู้ใหญ่

3. แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เกิดจากปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ได้แก่

3.1 การรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ความโดดเด่นที่มีเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยวและเป็นจุดเด่นที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

3.2 การสนับสนุนด้านงบประมาณ การประสานความร่วมมือในการวางแผนและปฏิบัติการให้เป็นรูปธรรม และเป็นการทำนุรักษาทุนทางสังคมที่ล้ำค่าให้คงอยู่ในท้องถิ่นด้วยการปรึกษาหารือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดทำงบประมาณในการพัฒนา ปรับปรุงประชาสัมพันธ์ และเพิ่มประสิทธิภาพ

ประสิทธิผลการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น

3.3 การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจะต้องมีการวางแผน และเตรียมความพร้อมร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ปลุกฝังค่านิยมในการสำนึกรักพื้นที่ตนเอง และเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเชิงท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดจากการระดมความเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3.4 การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จะต้องให้ความรู้ ความสนุกสนาน และเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในท้องถิ่น

3.5 ผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชน การสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น ทั้งผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีรายได้จากการท่องเที่ยวและเป็นการผลักดันให้เกิดการรักษาและหวงแหนโบราณสถานโบราณวัตถุได้เป็นอย่างดี

3.6 การประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพจะต้องเผยแพร่

ความรู้ ความงดงาม และอัตลักษณ์ที่เป็นทุนทางสังคมให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และอยากจะเดินทางเข้ามาสัมผัสความงามทางวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าแห่งมรดกทางภูมิปัญญาทั้งในมิติของประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และ ประเพณี โดยการประชาสัมพันธ์ควรมีรูปแบบที่หลากหลายทันสมัย ตอบรับความต้องการของผู้เสพสื่อมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสทางด้านมรดกวัฒนธรรม ศิลปะ และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น (พยอมธรรมบุตร, 2548) ที่มีหลักฐาน ความเป็นมา และอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น โดยเมืองเถินถือได้ว่าเป็นเมืองหน้าด่านในการเข้าสู่อาณาจักรล้านนาที่มีเรื่องราวความเป็นมามากมายที่ผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมอันยาวนาน และเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ อาทิตยบุรีศรีสุริยาลัย กำแพงเพชร ตาก ฯลฯ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่อง กับการเป็นอยู่ของสังคม เป็นการแสดงให้เห็น

เห็นถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแสดง ออกเป็นวัฒนธรรมที่สืบสานให้แก่อนุชนรุ่น หลัง สอดคล้องกับ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2547) ที่ได้กล่าวถึงเป้าหมายการท่องเที่ยวว่า เป็นการการศึกษาประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้ ความรู้แก่ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออก จากกันได้ ซึ่งเมืองเถินอาศัยคติ ความเชื่อ ทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา โดย ทางด้านประวัติศาสตร์เชื่อว่าเมืองเถินถูก ปกครองด้วยพระสงฆ์และเรียกว่า สังฆะเติน ต่อมาเพี้ยนเป็นเถินคำเดียวเท่านั้น ขณะที่ ความเชื่อทางด้านศาสนากล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธสถาน 3 แห่ง ได้แก่ วัดอุมลอง วัดเวียง และวัดดอยป่าตาล ในครั้ง เมื่อพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโคตมสุ ราช ได้กำเนิดบริเวณวัดเวียง และได้ประสูติ ลูกโคที่ปรากฏจากแม่ไปที่บริเวณวัดอุมลอง และลูกโคถูกเลี้ยงจนโตที่วัดดอยป่าตาล เป็น ต้น ตลอดถึงการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ ในพระธาตุทั้ง 3 แห่ง คือ พระธาตุเล็บมือนาง บรรจุที่วัดอุมลอง พระธาตุกระดูกด้ามพร้า (กระดูกท่อนแขนใต้ศอก) บรรจุวัดเวียง และ บรรจุที่วัดดอยป่าตาลชื่อพระธาตุลิ้นไก่ ทำให้ วัดทั้ง 3 แห่ง เปรียบเสมือนวัดคู่บ้านคู่เมืองเถิน จนถึงปัจจุบัน

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ความสัมพันธ์ และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเป็นการเชื่อมโยงความเชื่อใน ท้องถิ่นที่เกิดจากการเคารพ การบูชาใน ปรากฏการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถจะสัมผัสได้

เชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต จนเกิดเป็นพิธีกรรมในการบวงสรวงสิ่งศักดิ์ ทั้งหลายตามวัฒนธรรมหรือเผ่าพันธุ์ที่ยึดถือ ปฏิบัติ โดยพื้นที่อำเภอเถินสืบเชื้อสายมาจาก ชนเผ่าลัวะที่มีหลักความเชื่อจะมุ่งเน้นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี จนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่สืบสาน จนเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ นิรัตน์ กลิ่นจันทร์, ประยูร สุธะใจ และ พระ มหานภดล เตชธมโม (2553) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของศาสนสถานที่มีต่อการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งยึดเหนี่ยว ทางด้านจิตใจ แสดงถึงความศรัทธา แสดง ประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อ และ สะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เพราะอำเภอเถินเป็นพื้นที่ที่หน้าด่านแห่ง อาณาจักรล้านนาที่มีความสำคัญเชิงการค้า พาณิชยกรรมระหว่างหัวเมืองใกล้เคียง แต่ก็มี ความเชื่อเกี่ยวกับการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุใน พระธาตุของวัดอุมลอง วัดเวียง และวัดดอย ป่าตาลที่คนในชุมชนให้ความเชื่อและศรัทธา จนเป็นพิธีกรรมการสงฆ์นำพระธาตุที่ยึดธรรม เนียมปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี ความสัมพันธ์ ทางด้านประวัติศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นถึง ความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากมาผ่านความ งดงามทางด้านศิลปกรรมต่าง ๆ โดยพื้นที่ อำเภอเถินจะมี ศิลปกรรมที่โดดเด่นที่ ผสมผสานระหว่างพม่า จีน อินเดีย และ ล้านนา โดยความงดงามเกิดจากอิทธิพล ทางด้านศิลปกรรม ความเป็นชาติพันธุ์ ผสมผสานระหว่าง ลาวลำปางและพม่า และ ประวัติการอพยพชนชั้นจากพื้นที่อื่น ๆ จน เกิดศิลปกรรมที่หลากหลายและเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะในอำเภอเถิน จนเกิดการหล่อหลอม เป็นวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่แฝงไป

ด้วยความสามัคคี การสงเคราะห์ เกื้อกูล การอาศัยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ อติพงศ์ พิรุณ (2553) ที่ได้กล่าวถึงความเชื่อทางด้านพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์แห่งชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนได้เกิดความสุข สร้างความสามัคคี และเป็นการสร้างอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมควรเริ่มจากการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รักษาอัตลักษณ์ ความงดงามทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมและมรดกทางสังคมเพื่อให้เกิดเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, จีระศักดิ์ ปันลำ และอาภากร ปัญโญ (2560) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา โดยวัดและชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รู้จักการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม จารีต ขนบธรรมเนียมและประเพณี เพื่อให้ชุมชนรู้จักคุณค่าและอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และจะต้องมีการร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อร่วมกันดำเนินงาน และการบริหาร การจัดการทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (จิระนันท์ ชัยรัตนคำโรจน์ และ พงษ์สรณ์ วรภัทร์ธระกุล, 2564) ทั้งพื้นที่ ภายในสถานแหล่งท่องเที่ยว การเดินทาง ความปลอดภัย และ

การมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำ ได้แก่ พระสังฆาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมอำเภอเถิน และภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับ เกษราพร ทิราวงศ์ และ อำนวยพร ไใหญ่ยิ่ง (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ที่จะต้องมีการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมชมวิถีชีวิตด้านเกษตรกรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมหรือกิจกรรมการรวมกลุ่มในชุมชน โดยการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระบวนการ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นหรือสินค้า OTOP ชุมชน และที่สำคัญจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านสื่อมีเดีย เพื่อถ่ายทอดความงดงามและอัตลักษณ์ของอำเภอเถินให้แก่นักท่องเที่ยวได้เกิดความอยากที่จะเดินทางมาสัมผัสและหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

แนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำเป็นจะต้องเตรียมความพร้อมและความร่วมมืออยู่ 2 ส่วน ได้แก่ 1) วัดและชุมชน จะต้องมีการตระหนักคุณค่า เกิดความหึงเห่นในประวัติศาสตร์เรื่องราว ศิลปกรรมของตนเอง และ 2) การมีส่วนร่วม โดยชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับ

รู้อัตลักษณ์ วิถีความเป็นอยู่ และเรื่องราวต่างๆ ที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์ผ่านสื่อมีเดียกระตุ้นให้ผู้สนใจเดินทางเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ชมความงดงามทางด้านศิลปกรรม และเปิดโลกทัศน์ที่แปลกใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

1. วัดและชุมชน ความพร้อมของวัดและชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนทุนทางสังคมที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน โดยวัดและชุมชนจะต้องตระหนักถึงปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยว ได้แก่ *สร้างคุณค่า* ตระหนักคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม ศิลปกรรม *การอนุรักษ์* ต้องฟื้นฟู รักษา อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์และความงดงามทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้น *ความร่วมมือ* การแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

2. หน่วยงาน/ภาคี การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กร และภาคี เพื่อสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ได้แก่ *งบประมาณ* การวางแผนเกี่ยวกับงบประมาณในการผลักดัน ส่งเสริมปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาวัดและชุมชนในการฟื้นฟู ดูแล รักษาคุณค่าทางด้านศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี *กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์* การสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเต็มใจที่จะกลับมาเยี่ยมชมวัดและชุมชนอีกครั้ง และ *การประชาสัมพันธ์* การให้ข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าและเรื่องราวที่ชวนให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว โดยการประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันจะต้องผ่านสื่อมีเดียต่างๆ ที่

หลากหลาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพและเสียง สื่อวีดิทัศน์ ฯลฯ เพื่อกระตุ้นนักท่องเที่ยวให้เกิดความอยากที่จะเดินทางเข้ามาสัมผัสความงดงาม เรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนในการสร้างกิจกรรมปลูกจิตสำนึกชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ของอำเภอเถิน จังหวัดลำปางได้อย่างแท้จริง

1.2 ส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าทาง

มรดกท้องถิ่นที่เกิดจากการสร้างสรรค์ในอดีตได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.3 ควรมีการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจถึงอัตลักษณ์ในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาการขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการและทิศทางการกำหนดเป้าหมายของชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปางได้อย่างแท้จริง

แหล่งอ้างอิง

- เกษราพร ทิราวงศ์ และ อำนวยพร ไหญ่ยิ่ง. (2552). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน*(รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จิระนันท์ ชัยรัตนคำโรจน์ และ พกัสนธรณ์ วรภัทร์ธีระกุล. (2564). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดน่าน. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6 (11), 259-276.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2547). *ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. (2542). *การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ธิตินงค์ พิรุณ. (2553). *ปราสาทพนมรุ้ง : แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ประยูร สุยะใจ และ พระมหานภดล เตชธมโม. (2553). *ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- พยอม ธรรมบุตร. (2548). *หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, จีระศักดิ์ ปันลำ และ อาภากร ปัญโญ. (2560). *การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุทธิดี ชิดชอบ. (2548). *ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะช้าง จังหวัดตราด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา).

แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา
ของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

LOCAL COMMUNITIES LEARNING RESOURCES FOR LEARNING SOCIAL
STUDIES OF KHOK SAMRONG DISTRICT, LOPBURI PROVINCE

คมกริช บุญเขียว *

Khomkrit Bunkhiao

ศธาวัช ศรียา **

Kathavut Sriya

Corresponding Author Email: zoroman2_19@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) สำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี 2) ศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน จำนวน 20 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดประเภทแหล่งเรียนรู้และวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น

ผลการวิจัย พบว่า

1. แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาได้ โดยสามารถจัดประเภทตามความโดดเด่นได้ 3 ประเภทได้แก่ 1) แหล่งเรียนรู้ด้านประเพณีและความเชื่อ 2) แหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ และ 3) แหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

2. ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการค้นคว้าเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคโบราณ และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในดินแดนของไทย รวมทั้งศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้แก่คนรุ่นหลังโดยเฉพาะประเพณีความเชื่อ ที่มีชื่อเสียงของชุมชน และศักยภาพเพื่อกิจกรรมในเชิงทัศนศึกษาทั้งในเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้, ชุมชนท้องถิ่น, การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to explore learning resources of local communities for learning social studies in Khok Samrong District 2) to study the potential of local community learning resources in Khok Samrong District Lopburi. The research was a qualitative research by synthesizing data from research papers, field survey and interview.

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

The key informants were the village headman, the village headman, the teacher, the abbot, the village philosopher, Village elders and 20 public and private officials, then used the data for analysis and synthesis to classify learning resources and analyze the potential of learning resources of local communities.

The result of this research found that:

1. To explore learning resources of local communities for learning social studies in Khok Samrong District, Lopburi province. It is a learning resource that can be used in studying social studies. They can be classified according to their distinctiveness into 3 types: 1) learning centers on traditions and beliefs 2) learning about history and 3) learning environments.

2. Potential of local community learning resources in Khok Samrong district Lopburi province. It has the potential to be developed as a learning resource for researching ancient human settlements, and is a learning center about the development of human society in Thailand as well as the potential to be a source of learning about community culture for future generations, especially traditions famous beliefs of the community and potential for field trip activities in cultural, history, geography, agriculture and environment.

Keywords: Learning resources, Local communities, Learning social studies

บทนำ

ในปัจจุบันการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเรียนรู้ในห้องเรียนหรือในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่และตลอดเวลา การเรียนรู้ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นการบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล (พิมพันธ์ เตชะคุปต์, 2553, น. 3) โดยการเรียนรู้ที่เกิดจากสิ่งต่างๆรอบตัวทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงนอกห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะส่งผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาความรู้ในทุกด้าน พร้อมทั้งช่วยในการสร้างจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์

มากที่สุด ช่วยทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เป็นการสร้างทักษะทั้งการความรู้ ความจำ การสังเกต และเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งที่อยู่รอบตัว (ประยูรวงศ์จันทรา, 2555, น. 346-347) ด้วยเหตุนี้การสำรวจและศึกษาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการท่องเที่ยวในอนาคต

การเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ลักษณะของโลกทางกายภาพ ระบบเศรษฐกิจและการบริหารทรัพยากร ความเป็นพลเมืองดี ตลอดจนการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ (ชรินทร์ มั่งคั่ง,

2560, น.22) ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีที่สุดจึงเป็นการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการของจริง หรือการสร้างประสบการณ์จริง ประกอบกับการเรียนรู้วิชาในสาขาวิชาสังคมศึกษามีทั้งวิชาภูมิศาสตร์มีลักษณะเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ต้องใช้วิธีการศึกษาหาความรู้ โดยหาคำตอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และสามารถนำไปใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติและสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว วิชาประวัติศาสตร์ที่ต้องเรียนรู้ความเป็นมาของมนุษย์ หรือวิชาสังคมวิทยาที่ต้องศึกษาจากการดำรงชีวิตของคนในสังคมชุมชน ดังนั้นแนวทางการเรียนรู้จึงต้องอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย อยู่ใกล้ตัว ด้วยเหตุนี้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจึงเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง

จากความสำคัญและประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นดังกล่าว นำมาซึ่งการศึกษาเพื่อสำรวจแหล่งเรียนรู้สำหรับนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้ศึกษาจากของจริงซึ่งมีความจำเป็นมากในการศึกษาปัจจุบัน เพราะการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ตามความสามารถและความต้องการของผู้เรียน โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นจะส่งเสริมความรักความหวงแหนและเกิดความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น แต่การจะส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการสำรวจจำแนก และส่งเสริม เพื่อนำมาใช้ใน

การศึกษาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. สำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 คน โดยมีการกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วยผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเอกชน และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้การเก็บข้อมูลแบบลูกโซ่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ของอำเภอโคกสำโรง

2.2 แบบสำรวจภาคสนาม

2.3 แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง

3. วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.1 การสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทั้งห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งในรูปแบบของสารสนเทศ ข้อมูลทางราชการ และงานวรรณกรรมต่างๆ

สำหรับการนำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล

3.2 การสำรวจภาคสนาม โดยเป็นการเก็บข้อมูลพื้นที่จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามรวบรวมข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง มีการบันทึกภาพ บันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างแผนที่และนำข้อมูลไปจัดหมวดหมู่แหล่งเรียนรู้ต่อไป

3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในประเด็นวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประเพณีความเชื่อ และลักษณะทางสิ่งแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ในอำเภอโคกสำโรง

4. การตรวจสอบข้อมูล

4.1 การตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารสารสนเทศ การสัมภาษณ์ การสังเกต และ

การสำรวจพื้นที่ ในการรวบรวมข้อมูลเรื่องแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น

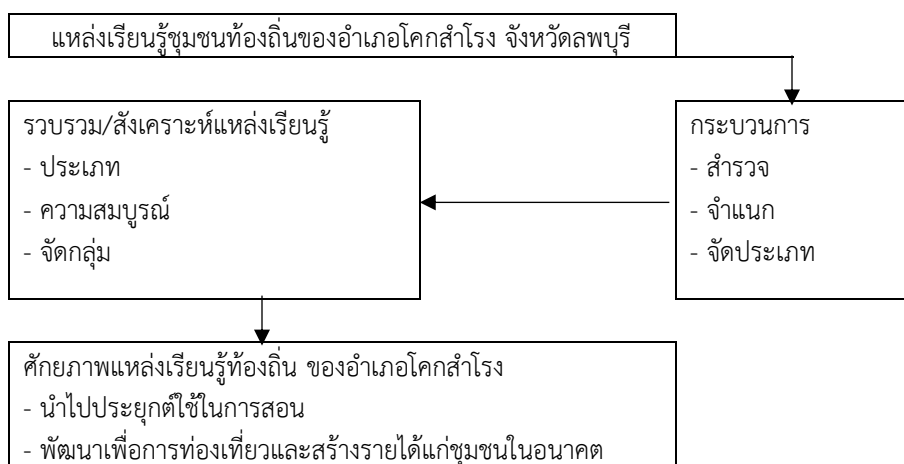
4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง โดยใช้การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล จาก เวลา สถานที่ และบุคคล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ มาตรวจสอบ เพื่อหาความถูกต้อง จากหลักฐานของหน่วยราชการ เอกสารวิชาการ คำบอกเล่าจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลของชุมชน จากแบบสอบถาม และการสำรวจภาคสนาม

5.2 นำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วมาจัดระบบข้อมูลตามประเภทของแหล่งเรียนรู้

5.3 นำผลการศึกษาที่ได้มาเรียบเรียง วิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้เพื่อประเมินว่า แหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งมีศักยภาพ และ มีความเพียงพอต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างไร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ประเภทแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น
ของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

1.1 แหล่งเรียนรู้ด้านประเพณีและ
ความเชื่อ

เขาวงพระจันทร์

เป็นเขาที่มีความสูงมากที่สุดของ
จังหวัดลพบุรี และเป็นภูเขาที่มีชื่อเสียงเป็นที่
รู้จักของเมืองลพบุรีมาช้านาน โดยภูเขา
ยังเป็นที่มาแห่งตำนานเมือง เรื่องท้าวทกขนา
กและเรื่องพระเจ้ากรุงจีนโดยทุกปีประมาณช่วง
เดือนกุมภาพันธ์จะมีประเพณีขึ้นเขาวง
พระจันทร์ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาว
จังหวัดลพบุรี

เขาตะเภา

เป็นภูเขาที่มีลักษณะเป็นเขาโดด เป็น
ภูเขาที่มีตำนานเกี่ยวกับพ่อค้าชาวจีนที่เดิน
ทางเข้ามาติดต่อค้าขายด้วยจนเกิดเหตุเรือ
สำเภาล่ม ต่อมาจึงกลายเป็นภูเขาซึ่งมี
ลักษณะคล้ายเรือสำเภาล่มตะแคงอยู่
ชาวบ้านจึงเรียกว่า “เขาตะเภา” อยู่ทิศ
เหนือของเขาวงพระจันทร์

เขาจระเข้

เป็นเทือกเขาสูงมีรูปร่างคล้ายจระเข้
ได้มีการสร้างวัดชื่อวัดกุ่มภารัตนาราม สร้าง
เมื่อปี พ.ศ. 2521 ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัด
เขาจระเข้ ลักษณะเด่นของภูเขาเป็นรูปคล้าย
จระเข้และตรงบันไดทางขึ้นภูเขามีการสร้าง
รูปปั้นจระเข้ตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น

1.2 แหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์

บ้านพรหมทินใต้

แหล่งโบราณคดีพรหมทินใต้เริ่มมีการ
สำรวจค้นคว้าเมื่อปีพ.ศ. 2529 โดยกรม
ศิลปากรที่ได้เข้ามาทำการสำรวจเมือง

โบราณในเขตจังหวัดลพบุรี ซึ่งได้พบเมือง
โบราณหลายแห่งรวมไปถึงเมืองโบราณบ้าน
พรหมทินใต้ จากการสำรวจครั้งนั้นพบ
หลักฐานประเภทเศษภาชนะดินเผาตั้งแต่
เนื้อธรรมดาจนถึงเนื้อแกร่ง การตกแต่งแบบ
ไม่ประณีตมาก สันนิษฐานว่าภาชนะเหล่านั้น
ผลิตขึ้นในชุมชน และยังพบเครื่องถ้วยแบบ
จีนสมัยราชวงศ์หมิง ภาชนะรูปแบบไหขอม
เครื่องเคลือบจากกลุ่มเตาศรีสัชฌาย์ รวมทั้ง
ยังพบบันทึกภาษาบาลี อักษรปัลลวะราวพุทธ
ศตวรรษที่ 11-12 และอักษรหลังปัลลวะราว
พุทธศตวรรษที่ 13

แหล่งโบราณคดีบ้านดงมะรุ้ม

บ้านดงมะรุ้มเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำ
คันดินรอบลอบ คาดว่ามีอายุเก่าแก่ออย่าง
น้อยตั้งแต่ราว พุทธศตวรรษที่ 12 และยังคง
สภาพแวดล้อมโบราณสถานที่ดียังไม่มีการ
เปลี่ยนแปลง แหล่งโบราณสถานบ้านดง
มะรุ้มนั้นปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีอย่าง
น้อย 2 สมัย ปัจจุบันแหล่งโบราณคดีบ้านดง
มะรุ้มแห่งนี้ยังอยู่ในสภาพดี และยังคงมีคู
เมืองและมีคันดินล้อมรอบสูง รวมทั้งได้มีการ
ส่งเสริมดำเนินการศึกษาแหล่งโบราณคดี
บ้านดงมะรุ้มจนเป็นแหล่งการศึกษา ด้าน
ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดลพบุรี
จนถึงปัจจุบัน

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์สมัยพระนารายณ์

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ พบอยู่ในบริเวณหนอง
เขาช้างนอน มีลักษณะเป็นบ่อน้ำขนาดเล็ก
เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6 นิ้วเป็นบ่อน้ำ
ที่มีน้ำซึมออกมาจากกันบ่อตลอดทั้งปี
บริเวณบ่อเป็นลักษณะหินทรายขนาดใหญ่
สันนิษฐานว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชได้เสด็จมาคล้องช้างและ

ทรงให้นายช่างหลวงที่ตามเสด็จมาด้วยชุดเจาะบ่อเพื่อนำน้ำบาดาลมาใช้เพื่อสำหรับทรงเสวยและเลี้ยงไพร่พล ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บางคนนำมาเป็นกระษัยยาในการรักษาโรค บริเวณนั้นจึงมีศาลเทพารักษ์ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่เรียกว่าศาลเจ้ากังจิ้น ปัจจุบันหนองช้างนอนและบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มีองค์การบริหารส่วนตำบลวังเพลิงได้เข้าไปปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และทางโบราณคดี

1.3 แหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

แหล่งแกะสลักหินทราย บ้านหนองแล้ง แหล่งแกะสลักหินทรายบ้านหนองแล้ง ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เกิดจากการประกอบอาชีพแกะสลักหินทรายของชาวบ้านซึ่งมีจำนวนเกือบทุกครัวเรือน โดยมีการนำหินทรายบริเวณเชิงเขาแม่แกะสลักเป็นพระพุทธรูปและรูปสลักแบบต่าง ๆ เช่น ทำเป็นผลิตภัณฑ์เลียนแบบของเก่า วัสดุแต่งสวน ใบเสมา ลูกนิมิต วัสดุแต่งสวน เกือบ สำหรับประดับตกแต่งฮวงซุ้ย หรือที่ฝังศพ รูปสิงโตนั่ง ซึ่งส่วนมากใช้ประดับไว้ตรงประตูทางเข้าไปในโบสถ์หรือวิหารต่างๆ ครกและโมสำหรับตำและบดอาหาร ซึ่งบ้านหนองแล้งเป็นแหล่งหินทรายเนื้อดีของจังหวัดลพบุรีที่คนในท้องถิ่นนำมาแกะสลักซึ่งไม่พบในพื้นที่อื่นของจังหวัดลพบุรี

ป่าหนองช้างนอน

ป่าหนองช้างนอน ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลวังเพลิง เป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่อย่างมาก ในอดีตพบว่าเป็นแหล่งที่อยู่ของช้างป่าจำนวนมาก พบหลักฐานว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

มหาราชทรงเสด็จมาคล้องช้างด้วยพระองค์เองที่บริเวณป่าหนองช้างนอน นอกจากนี้พื้นที่ป่าหนองช้างนอนยังมีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ป่า และเป็นที่มาของการเรียกชื่อ หนองช้างนอน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะไม่พบช้างป่าในพื้นที่ป่าหนองช้างนอนอีกแล้ว แต่ยังคงพบหลักฐานโครงกระดูกของช้างจำนวนมากในพื้นที่ป่าหนองช้างนอน

โรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ ลพบุรีโซลาร์

โรงไฟฟ้าลพบุรีโซลาร์ เป็นโรงไฟฟ้าแสงอาทิตย์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดลพบุรีบนพื้นที่กว่า 1,400 ไร่ นอกจากการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์เพื่อจำหน่ายแล้ว โรงไฟฟ้าลพบุรีโซลาร์ ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวด้านพลังงาน โดยภายในจะประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์เรื่องราวประวัติศาสตร์ นิทรรศการกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถานการณ์พลังงานของโลก พลังงานสะอาดและความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตไฟฟ้าด้วยแสงอาทิตย์

2. ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีผลการศึกษาดังนี้

2.1 คุณค่าทางวัฒนธรรม จากการสำรวจพื้นที่อำเภอโคกสำโรงมีแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่หลากหลาย เก่าแก่ยาวนาน คนชุมชนเองก็มีการดูแลรักษาสำหรับการใช้ในการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นหลังอย่างเหมาะสม

ได้แก่ ประเพณี ขึ้นเขาวงพระจันทร์ นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีในชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่คนต่างถิ่น เพื่อให้คนนอกพื้นที่ได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชาวลพบุรี และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอโคกสำโรงอีกด้วย

2.2 คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นอำเภอโคกสำโรงมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การดูแลรักษาให้คงอยู่หลายแหล่ง เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านพรหมหินใต้ แหล่งโบราณคดีบ้านดงมะรุ้ม เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งค้นคว้าเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคโบราณ และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในดินแดนของไทย ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ในประเทศไทยอย่างยิ่ง

2.3 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอโคกสำโรงมีแหล่งการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายที่นอกจากจะใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการศึกษาแล้ว ยังมีศักยภาพในการประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เกษตรและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่อำเภอโคกสำโรงควรเป็นกิจกรรมในเชิงทัศนศึกษา ได้แก่ กิจกรรมทัศนศึกษาพื้นที่การตั้งถิ่นฐานมนุษย์โบราณ กิจกรรมเยี่ยมชมแหล่งพลังงานทดแทน หรือการเดินป่าเป็นต้น แต่มีข้อจำกัดจากการศึกษาที่พบว่าพื้นที่ยังไม่เหมาะสมสำหรับการพักค้างแรม ส่วนศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้เพราะสามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวก เพราะตั้งอยู่ใกล้กับถนนพหลโยธินซึ่งเป็นเส้นทางสายหลักและห่างจากตัวจังหวัดลพบุรีเพียง 25 กิโลเมตรเท่านั้น

ตาราง 1 แหล่งเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นอำเภอโคกสำโรงจังหวัดลพบุรี

สถานที่	ประเภทแหล่งเรียนรู้	รูป
1.เขาวงพระจันทร์	ภูมิศาสตร์/ประเพณี ความเชื่อ	
2.เขาตะเกา	ภูมิศาสตร์/ประเพณี ความเชื่อ	

สถานที่	ประเภทแหล่งเรียนรู้	รูป
3.เขาจระเข้	ภูมิศาสตร์/ประเพณี ความเชื่อ	
4.บ้านพรหมหินใต้	โบราณคดี/ ประวัติศาสตร์	
5.แหล่งโบราณคดีดงมะรุม	โบราณคดี/ ประวัติศาสตร์	
6.บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์สมัย พระนารายณ์	ประวัติศาสตร์/ประเพณี ความเชื่อ	
7.แหล่งแกะสลักหินทราย บ้านหนองแล้ง	ภูมิศาสตร์	

สถานที่	ประเภทแหล่งเรียนรู้	รูป
8.ป่าหนองช้างนอน	สิ่งแวดล้อม	
9.โรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ ลพบุรีโซลาร์	สิ่งแวดล้อม	

ผลจากการวิจัยเรื่องแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สามารถใช้เป็นฐานในการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา แหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งมีความโดดเด่นในด้านการเป็นแหล่งการเรียนรู้สำคัญ 3 แหล่งได้แก่ 1) แหล่งการเรียนรู้ด้านประเพณีความเชื่อ 2) แหล่งการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ และ 3) แหล่งการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนศักยภาพของแหล่งเรียนรู้เรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่าศักยภาพของแหล่งเรียนรู้หลายแห่งมีศักยภาพในการพัฒนา รวมทั้งมีความพร้อมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยเฉพาะด้านคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านพรหมหินใต้ และแหล่งโบราณคดีบ้านดงมะรุ้ม และมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

สามารถจัด กิจกรรมทัศนศึกษาพื้นที่การตั้งถิ่นฐานมนุษย์โบราณ กิจกรรมเยี่ยมชมแหล่งพลังงานทดแทน หรือการเดินป่าได้อีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” ความรู้กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่ ดั้งนั้น การศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ในชุมชน จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่มาใช้ประโยชน์ ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ดังนั้นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่ได้มีเฉพาะต่อสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลทั่วไปและผู้ que ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และก่อให้เกิดการจารึกข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบด้วย การวิจัยในครั้งนี้ได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นเกิดจากลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่นได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ ลักษณะธรณีวิทยา ทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมความเชื่อด้านสังคมขึ้นในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อมจากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ สอดคล้องกับสมบัติ ฤทธิเดช, ประสพสุข ฤทธิเดช, และ จีระนัน เสนาจักร (2553) พบว่าแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นพื้นที่ทางสังคม มีความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็น สมาชิกโครงการร่วมกันทำกิจกรรมเรียนรู้ สอดคล้องกับ พจน์ การเกษ และ จิรวัฒน์ กิติพิเชฐสรณ์ (2560) ที่พบว่าแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นประกอบด้วย ข้อมูลจังหวัด สถานที่ บุคคล ประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ และ นงเยาว์ อุทุมพร (2561) ที่พบว่าแหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่นในอำเภอบางพลี สมุทรปราการสามารถจำแนกตามกลุ่มได้ดังนี้ ภูมิปัญญาสาขาคหกรรม ได้แก่ ด้านอาหาร สาขาศิลปกรรม ได้แก่ ด้านหัตถกรรม ด้านงานประดิษฐ์ ด้านดนตรี (นาฏศิลป์) สาขาสธารณสุข ได้แก่ ด้านการแพทย์แผนไทย และด้านสมุนไพรพื้นบ้าน สาขากษัตริกรรม ด้านการทำไร่และสาขาอื่นได้แก่ นวัตกรรม

2. ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีความเหมาะสมในการใช้ในการจัดการเรียนรู้ในด้านประเพณีความเชื่อ ด้านประวัติศาสตร์

และ ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนมีความรู้จากประสบการณ์ตรง สอดคล้องกับ เบญจวรรณ ระตา (2551) แหล่งเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนโปงสา จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีศักยภาพทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง สามารถสร้างองค์ความรู้จากปฏิบัติจริงที่ก่อให้เกิดทักษะในการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ เด่นวิช ชูคันหอม, สุชาติ บางวิเศษ, และ ฉลาด จันทรมสมบัติ (2558) พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสร้างคุณภาพของสถานศึกษาให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นไว้วางใจในการส่งลูกหลานเข้ามาเรียน และส่งเสริมบทบาทของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา และการศึกษาของ พยุง ใบแย้ม, พนม พงษ์ไพบูลย์ และ กรณีย์พล วิวรรณมงคล (2558) ที่พบว่าแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ได้จากการพัฒนามีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม แต่มีข้อจำกัดด้านความสม่ำเสมอในการใช้จัดการเรียนรู้ และขาดการส่งเสริมพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น คณะกรรมการสถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยเพื่อสำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และ เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

องค์ความรู้ที่ได้พบว่าการสำรวจรวบรวมแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี สามารถใช้เป็นฐานในการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่และนอกพื้นที่ รวมทั้งเป็นการศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้เพื่อการวางแผนการพัฒนาความพร้อมของแหล่งเรียนรู้สำหรับใช้ในการเรียนการสอนและการสร้างคุณค่าแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสถานที่สำหรับส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานด้านการศึกษาควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของอำเภอโคกสำโรงโดยจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ สำหรับเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพในด้านอื่นต่อไป

แหล่งอ้างอิง

- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). *อุดมคติวิทยาลัทธิสัจธรรมศึกษาเพื่อปวงชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เด่นวิษ ชูคันหอม, สุชาติ บางวิเศษ, และ ฉลาด จันทรมบัติ. (2558). รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(1), 153-168.
- นงเยาว์ อุทุมพร. (2561). *การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรประสานความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นร่วมกันอย่างเป็นระบบ

1.3 หน่วยงานท้องถิ่นควรมีการศึกษาการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการท่องเที่ยว และด้านการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในการสอนในหลากหลายกลุ่มผู้เรียนเพื่อให้ทราบศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ของชุมชนว่ามีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนกลุ่มใด

2.2 ควรศึกษาผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาเพื่อส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ของท้องถิ่นให้มีศักยภาพมากขึ้น

- เบญจวรรณ ระตา. (2551). การใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเทศบาลดอกเงิน จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ประยูร วงศ์จันทร์. (2555). วิทยาการสิ่งแวดล้อม. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พจน์ การเกษ และ จิรวัดน์ กิตติพิเชฐสรรค์. (2560). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 11(1), 155-166.
- พยุ่ง ไบแอ้ม, พนม พงษ์ไพบูลย์, และ กรณ์ยพล วิวรรณมงคล. (2558). การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา. วารสารสารสนเทศ, 14(1), 23-34.
- พิมพ์พันธ์ เดชคุปต์. (2553). การสอนคิดด้วยโครงงาน : การเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ ฤทธิเดช, ประสพสุข ฤทธิเดช และ จีระนัน เสนาจักร. (2553). แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ แบบทางเลือกของเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 4(1), 71-76.

การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของ
โรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

LESSON LEARNED FOR SCHOOL ADMINISTRATION ACHIEVEMENT BASED ON
ETHNIC CULTURE OF BAN NONG KHIAO SCHOOL UNDER MAE HONG SON
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1 WHERE APPLYING
KING RAMA IX'S TEACHINGS FOR IMPLEMENTATION

ภูเบศ พวงแก้ว*, สุวรรณ หมั่นตาบุตร*

ประพันธ์ ธรรมไชย*, สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรธน์*

Phubet Pongkaew, Suwan Muntabutara

Praphan Thammachai, Somsak Phuwiphadawat

Corresponding Author E-mail: phubetk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการบริหารสถานศึกษา 2) เพื่อถอดปัญหาและอุปสรรคของการบริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาแบบเจาะจง(Purposive Sampling) มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ระหว่าง 0.89 -1.00 และนำผลการสัมภาษณ์มาตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องแบบสามเส้าสังเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นจึงจัดการประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัย พบว่า

1. กระบวนการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1.1) การสร้างแรงบันดาลใจ 1.2) วิเคราะห์สภาพภายในและภายนอก (SWOT) 1.3) การตัดสินใจ 1.4) การมีส่วนร่วม 1.5) การจัดคนเข้าทำงาน 1.6) การประเมินผล 1.7) ร่วมชื่นชม และ 1.8) ความยั่งยืน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารสถานศึกษา พบว่า 2.1) ครูไม่ครบชั้น 2.2) สภาพแวดล้อมของนักเรียน บ้านที่มีความพร้อม ด้านผู้ปกครองเป็นผู้ช่วยครูมีน้อย และใช้ระบบรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง 2.3) ทักษะภาษาไทยของนักเรียน และ 2.4) ขนาดพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว-ประกอบด้วย 3.1) วิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการ 3.2) ครูและนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว 3.3) ความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคลากร 3.4) ความเข้มแข็ง ทางวิชาการที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ 3.5) ทุนภูมิปัญญาบนฐานชาติพันธุ์ของชุมชน 3.6) สถานที่ตั้งของโรงเรียน และ 3.7) ความร่วมมือจากชุมชนและภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน, บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์, โรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were 1) to Lesson Learned the school administrative process; 2) to Lesson Learned the operational problems and obstacles of school administration; and 3) to analyze factors for school administration achievement based on ethnic culture of Ban Nong Khiao school where applying King Rama IX's teachings for implementation. Data were collected by a structured interview with a specific group of samples (Purposive Sampling) form that the content validity was calculated between 0.89 -1.00. The interview results were checked the accuracy and examined by data triangulation, then synthesized the data by content analysis, and organized a focus group discussion.

The result of this research found that:

1. The process of school administration consisted of: 1.1) Inspiration, 1.2) Internal analysis and external conditions (SWOT), 1.3) Decision making, 1.4) Participation, 1.5) Managing people to work, 1.6) Evaluation, 1.7) Appreciation, and 1.8) Sustainability.

2. The operational problems and obstacles for school administration revealed that 2.1) There were not enough teachers for each class; 2.2) The student's environment consisted of a ready home, there were a few parents as assistant teachers so that the elders taught the youngsters; 2.3) The students' Thai language skills; and 2.4) The size of the area where the schools were located.

3. Factors for school administration achievement based on ethnic culture of Ban Nong Khiao school where applying King Rama IX's teachings for implementation consisted of 3.1) The director' vision, 3.2) Teachers and students of Nong Khiao school, 3.3) The specific specialists of the personnel, 3.4) The strength of the academic ways that applied King Rama IX's teachings for implementation, 3.5) Wisdom capital based on community ethnicity, 3.6) School location, and 3.7) The cooperation of communities and network partners.

Keywords: Lesson learned, Achievement based on ethnic culture, Ban Nong Khiao School

บทนำ

การทำงานที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อ การบรรลุเป้าหมาย (Achieving Goal) จำเป็นต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงาน โดยมีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ข้อมูลหรือ ประเด็นของความท้าทายดังกล่าว เรียกว่า “บทเรียน : Lesson Learned)” เป็น กระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มชุมชนหรือกลุ่ม องค์กรที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำ กิจกรรมหรือโครงการโดยการสกัด/กลั่น ข้อมูลจากประสบการณ์ การปฏิบัติที่ผ่านมา

เพื่อนำมาร้อยเรียงให้เกิดเป็น “ชุดความรู้” นำไปพัฒนาต่อและ เป็นต้นทุนทางปัญญาของ องค์กร และช่วยให้เกิดการเรียนรู้จาก ความสำเร็จหรือความผิดพลาด จากการ ทำงานว่าเพราะอะไรหรือเราทำอย่างไรจึง ทำงานสำเร็จ หรือมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง กับความสำเร็จ ผู้ที่ปฏิบัติอยู่ในแนวเดียวกัน จะได้นำองค์ความรู้นี้ไปใช้เพื่อ ให้การ ปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จเช่นกัน และ สามารถพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดีกว่า ใน ขณะเดียวกันหากการปฏิบัติงานเกิดความ

ผิดพลาด หรือไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์และมีตัวชี้วัดที่ตั้งไว้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติการถอดบทเรียนก็จะช่วยต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้ลึกซึ้งหรือกว้างขวางยิ่งขึ้น (กริช อินทราทิพย์ และ อรยา พูลทรัพย์, 2562)

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก นอกจากประชากรไทยทั่วไปแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ มีภาษา วัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปจากชนกลุ่มใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเหล่านี้ส่วนใหญ่ผสมกลมกลืนภายใต้นโยบายบูรณาการของรัฐและมีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐไทย โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” โดยยึดหลักพื้นฐานศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และได้ดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน การจัดบริการให้เกิดความเสมอภาค เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด เป็นชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสหภาพพม่า ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มประชากรผู้มีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่แสดงถึงความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนานโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทาง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับวิถีชีวิต ยังเป็นเงื่อนไขใหญ่ และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่มีคุณภาพ ที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการสร้างและพัฒนาความรู้ความคิด และมีความประพฤติที่ดี มีคุณธรรม สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน ปัจจุบันปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน การศึกษาที่ไม่มี

คุณภาพ ขาดแคลนครู สื่อ อุปกรณ์และเทคโนโลยีการเรียนรู้ ครูย้ายบ่อย เนื้อหาการเรียนไม่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นทางไกล และไม่สามารถใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้ไม่มีเนื้อหาของวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ใช้การวัดผลชุดเดียวกันทั้งประเทศ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าชั้นบังคับสูง ทำให้ต้องตัดหนี้สินจากการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ (ชนเผ่า) จำแนกได้ 7 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ๆ ได้แก่กะเหรี่ยงลาหู่ หรือ มูเซอ ลีซู หรือ ลีซอ ลัวะ หรือ เลอเวีอะ ม้ง จินยูนนาน (จีนฮ่อ) และปะโอ เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดขีดความสามารถที่พร้อมรองรับต่อยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โรงเรียนบ้านหนองเขี้ยวก่อตั้งตามนโยบายการขยายการศึกษาภาคบังคับของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ให้ครูโรงเรียนบ้านห้วยโป่งมาสำรวจจำนวนหลังคาเรือนและจำนวนประชากรในวัยเรียนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2526 จากนั้นได้นำข้อมูลที่สำรวจเสนอต่อคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด เพื่อพิจารณาเห็นชอบในการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2527 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ได้บรรจุแต่งตั้งให้นางสาวกลอยใจ ชูใจ มาทำการสอนและรักษาการใน

ตำแหน่งครูใหญ่ ในระยะเริ่มแรกอาคารเรียน และบ้านพักครูยังไม่มี ทางคณะครูกลุ่มโรงเรียนบ้านห้วยโป่งและผู้ปกครองนักเรียน ได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราว และบ้านพักครูชั่วคราวขึ้น และได้ทำการเปิดสอน ตั้งแต่วันที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีนักเรียน 1 ชั้นเรียน โดยมีนักเรียนชาย 13 คน นักเรียนหญิง 14 คน รวมทั้งหมด 27 คน ในปีการศึกษา 2533 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณแบบอาคารเรียน สปจ.มส. 1/2539 จำนวน 1 หลัง 2 ห้องเรียน และเริ่มทำการเรียนการสอนตั้งแต่วันที่ 18 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ปัจจุบันมีผู้อำนวยการสถานศึกษา คือ นายพะนอรา ดิแอะ มีจำนวนข้าราชการครู 5 คน อัตราจ้าง 2 คน นักการภารโรง 1 คน ชุรการ 1 คน มีนักเรียน 96 คน ลักษณะที่ตั้งของโรงเรียน ชุมชนตั้งอยู่บนเนินเขาลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาสูงและป่าไม้อุดมสมบูรณ์ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ปายฝั่งซ้าย (ตามมาตรา 13 ทวิ) มีพื้นที่จำนวน 25 ไร่ 2 งาน 87 ตารางวา โดยมีอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ สภาพชุมชน ประชาชนเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาในรายละเอียดของกระบวนการบริหารที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติ (Active Learning) ให้นักเรียนได้เรียนโดยการลงมือทำเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน

เขต 1 ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร อันจะนำไปสู่แนวคิด แนวปฏิบัติหรือรูปแบบ อัตลักษณ์ที่น่าสนใจจากการถอดบทเรียนของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ เพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดให้แก่โรงเรียนโดยทั่วไปและสถานศึกษาพอเพียง ตลอดจนเกิดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้มีความรู้ มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด ทักษะการปฏิบัติ และเกิดเจตคติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเยาวชนไทยให้เป็นคนดี มีความรู้ มีเจตคติที่ดี มีทักษะในการปฏิบัติงาน และมีทักษะชีวิตในการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการถอดบทเรียน ความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียว ใน 3 ด้าน คือ

1. กระบวนการบริหารที่ก่อให้เกิด ความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐาน วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนอง เขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แม่ฮ่องสอน เขต 1

2. ปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินการบริหารสถานศึกษาบนฐาน วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนอง เขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แม่ฮ่องสอน เขต 1

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการ บริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์

ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของ
รัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาแนวคิด
ของนักวิชาการและองค์ความรู้ที่พบเกี่ยวกับ
การบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติ
พันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอน
ของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ เป็น
กระบวนการวิจัย ที่มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลจาก
กรณีศึกษาที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best
Practice Cases) เก็บข้อมูลด้วยวิธีเชิง
คุณภาพ โดยการจัดการแลกเปลี่ยนรู้ ซึ่งเป็น
บริบทโดยทั่วไป มากำหนดขั้นตอนการ
ดำเนินงานที่นำไปสู่ผลการเปลี่ยนแปลงที่
เกิดขึ้น ตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความ
พร้อม 2) การจัดระบบการเรียนรู้ 3) กิจกรรม
โรงเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) การ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 5) การสร้างเครือข่าย
และขยายผล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรของการวิจัยในครั้งนี้
ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา 9
คน ผู้บริหาร 1 คน ครู 10 คน บุคลากร
ทางการศึกษา 30 คน และนักวิชาการที่
เกี่ยวข้อง 5 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือก
แบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวม 42
คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1) คณะกรรมการสถานศึกษา
ที่อยู่ในวาระอย่างน้อย 2 วาระ จำนวน 2 คน
แบ่งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาฝ่ายครู 1

คน และคณะกรรมการสถานศึกษาฝ่ายชุมชน
1 คน

2) ผู้บริหาร ได้แก่ผู้อำนวยการ 1
คน

3) หัวหน้ากลุ่มสาระ 2 คน และ
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ 1 คน

4) ตัวแทนครูและผู้บริหารโรงเรียน
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน 30 คน

5) ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย
อาจารย์มหาวิทยาลัย 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบ
บันทึกการสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมี
โครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีเนื้อหา
ครอบคลุมประเด็นสำคัญที่ตรงตามกรอบ
ความคิดที่วางไว้ผู้วิจัยสร้างขึ้น ที่มีความ
เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
ระหว่าง 0.89 -1.00 เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์
แบบมีโครงสร้าง ด้วยคำถามที่ใช้หลัก 5W 1H
หมายถึง W – Who – ใคร ... W – What –
อะไร ... W – Where – ที่ไหน ... W – When –
เมื่อไหร่ ... W – Why – ทำไม ... H – How –
อย่างไร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยได้ติดต่อถึงกลุ่มเป้าหมาย
เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูล และ
แนะนำตัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีรวมทั้งทำ
การนัดหมายกลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคลเป็น
การล่วงหน้า เพื่อขอโอกาสสัมภาษณ์หลัง
จากนั้นได้ดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่ได้รับ
นัดหมายตามลำดับ โดยเริ่มจากการสังเกต
และศึกษาเอกสารคำสั่ง/บันทึกการประชุม
รายงานต่าง ๆ ของโรงเรียน สัมภาษณ์
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองเขียว และ
บุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ฝ่ายวิชาการ

คณะกรรมการสถานศึกษาฝ่ายครู หัวหน้ากลุ่มสาระ หลังจากนั้นนำข้อมูล ที่ได้จากการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์มาทำการถอดบันทึกเพื่อสกัดเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

3.2 นัดหมายประธานและผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายห้วยโป่ง เพื่อขอโอกาสสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่ได้รับคำแนะนำตามลำดับ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียง การสัมภาษณ์มาทำการถอดบันทึกเพื่อสกัดเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

3.3 นัดหมายตัวแทนหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อขอโอกาสสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่ได้รับคำแนะนำหลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์มาทำการถอดบันทึกเพื่อสกัดเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

3.4 นัดหมายคณะกรรมการสถานศึกษา ฝ่ายชุมชน เพื่อขอโอกาสสัมภาษณ์โดยดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่ได้รับคำแนะนำตามลำดับ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์มาทำการถอดเทปเพื่อสกัดเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

3.5 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลโดยใช้เทคนิคตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่ง เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน โดยพิจารณาข้อมูลที่ได้จาก ต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันแล้วยังให้ข้อมูลเหมือนเดิม

3.6 นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ สังเกต และผลการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยการนำผลการวิเคราะห์ที่นำเสนอต่อกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบผลเพิ่มเติม และยืนยันข้อค้นพบ แล้วจึงบันทึกข้อเสนอแนะในการนำเสนอผลการวิเคราะห์นำไปใช้ในการสรุปผลการวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์แล้วมาสรุปเป็นเชิงพรรณนาสรุปเป็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอน ของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) วิเคราะห์สภาพภายในและภายนอก (SWOT) 3) การตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วม 5) การจัดคนเข้าทำงาน 6) การประเมินผล 7) ร่วมชื่นชม และ 8) ความยั่งยืนอยู่ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประธานและผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายห้วยโป่ง ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 4 ฝ่ายได้แก่งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยจะมีการระดมความคิดเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบมีการวิเคราะห์หลักสูตร และพัฒนาให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9

ที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติที่หลากหลาย และการสนับสนุนจากชุมชนมาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการมีการกำหนดแนวทางการติดตามตรวจสอบ และสรุปรายงานผลการใช้งบประมาณอย่างเป็นระบบ มีการสำรวจความต้องการครู และกำหนดทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอนอย่างเหมาะสม มีการพัฒนาบุคลากรโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ และติดตามผลการปฏิบัติงานโดยผู้บริหารอย่างใกล้ชิด และมีการจัดประชุมเพื่อติดตามผล และสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งเทคนิคการสอน มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมทั้งในและนอกสถานศึกษาผ่านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่าประกอบด้วย 1) ครูไม่ครบชั้น 2) สภาพแวดล้อมของนักเรียน บ้านที่มีความพร้อมด้านผู้ปกครองเป็นผู้ช่วยครู มีน้อย และใช้พื้นที่สอนน้อง 3) ทักษะภาษาไทยของนักเรียน และ 4) ขนาดพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน

3. ปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนบ้านหนองเขียว ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่าประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการ 2) ครูและนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองเขียว 3) ความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคลากร 4) ความเข้มแข็งทางวิชาการที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ 5) ทุนภูมิ

ปัญญาบนฐานชาติพันธุ์ของชุมชน 6) สถานที่ตั้งของโรงเรียน และ 7) ความร่วมมือจากชุมชนและภาคีเครือข่าย

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) วิเคราะห์สภาพภายในและภายนอก (SWOT) 3) การตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วม 5) การจัดคนเข้าทำงาน 6) การประเมินผล 7) ร่วมชื่นชม และ 8) ความยั่งยืน อยู่ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประธานและผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายห้วยโป่ง ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ งานวิชาการงานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยจะมีการระดมความคิดเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ มีการวิเคราะห์หลักสูตร และพัฒนาให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติที่หลากหลาย และการสนับสนุนจากชุมชน มาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ มีการกำหนดแนวทางการติดตามตรวจสอบ และสรุปรายงานผลการใช้งบประมาณอย่างเป็นระบบ มีการสำรวจความต้องการครู และกำหนดทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอนอย่างเหมาะสม มีการพัฒนาบุคลากรโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ และติดตามผล การปฏิบัติงานโดยผู้บริหารอย่างใกล้ชิด และมีการจัดประชุมเพื่อติดตาม

ผล และสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งเทคนิคการสอน มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมทั้งในและนอกสถานศึกษาผ่านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งเทคนิคการสอน มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมทางด้านทุนภูมิปัญญาพื้นบ้านทั้งในและนอกสถานศึกษาผ่านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของตนเองบางส่วนเริ่มเลือนหายไป เพราะฉะนั้นนักเรียนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกับการสืบทอดวัฒนธรรมและอาชีพชาติพันธุ์น้อยลง คณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหารโรงเรียนและภาคีเครือข่ายที่มีวิสัยทัศน์เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ปฏิบัติงานอย่างมีอุดมการณ์เป็นแบบอย่างสร้างศรัทธาแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความร่วมมือจากทุกฝ่ายและส่งผลให้มีการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษามีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน จึงจัดโครงการการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภายใต้แนวคิดศาสตร์พระราช สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายโดยมีบุคคลกรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา และชุมชน ร่วมกันวางแผนและดำเนินการในการเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการศึกษาที่ตรงตามมาตรฐาน วัตถุประสงค์เป้าหมายของโรงเรียน และนำไปสู่การปฏิบัติโดยมี ผู้อำนวยการ ไปจนถึงครูและบุคลากรทุกฝ่ายเป็นผู้นำไปปฏิบัติและมีการกำหนดแนวทางการติดตามตรวจสอบและสรุปรายงานผลจนเกิดผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์และยกย่องในสังคม ซึ่งเป็นไปใน

ทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ อรพรรณ ป้อมดำ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลพบุรี เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า มีแนวทางการพัฒนาเป็น 2 แนวทาง 1) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำ และบริหารจัดการศึกษาในทุกมิติ มอบหมายให้ คณะครู น้อมนำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง และดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างมีระบบทั้งโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน 2) การดำเนินการโครงการอื่น ๆ แล้วนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการบริหารจัดการศึกษาเป็นสถานศึกษาพอเพียง และศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอน ของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่าประกอบด้วย 1) ครูไม่ครบชั้น 2) สภาพแวดล้อมของนักเรียนบ้านที่มีความพร้อมด้านผู้ปกครองเป็นผู้ช่วยครูมีน้อย และใช้พี่สอนน้อง 3) ทักษะภาษาไทยของนักเรียน และ 4) ขนาดพื้นที่ที่

เป็นที่ตั้งของโรงเรียน ทั้งนี้พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังกล่าวได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้มีสภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ เช่น ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื้อหาสาระกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การนำหลักสูตรไปใช้ การวัดและประเมินผลการใช้หลักสูตร ตลอดจนการนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น ส่วนปัญหาเกี่ยวกับขนาดพื้นที่ ที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่มีความคับแคบ อันเนื่องมาจากตั้งอยู่ในชุมชนที่มีบริบทเป็นภูเขาสูง และอาคารค่อนข้างหนาแน่น แต่หากจะพิจารณาอีกมุมมองหนึ่งก็อาจจะนับได้ว่า เป็นโอกาสที่ดีเนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านชาติพันธุ์ ที่ทำให้มีการฝึกใช้ทักษะในวิถีชีวิตจริง ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของนักเรียนมีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จงกล แก้วโก (2563) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ความต้องการและแนวทางการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมการบริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร พบว่า จุดแข็งคือจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนที่ชัดเจน จุดอ่อนคือครูมีภาระงานมากทั้งงานสอนและงานสนับสนุน โอกาสคือหน่วยงานภายนอก ส่งเสริมและสนับสนุนโดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการศึกษา อุปสรรคคือนักเรียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อและค่านิยมที่

แตกต่างกัน ครอบครัวมีฐานะยากจน ผู้ปกครองประกอบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561) ได้ศึกษาวิจัย รายงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย และบุคลากรแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จากการทำหน้าที่ที่ผ่านมา พบว่า เงื่อนไขด้านภาษาไทย ที่กำหนดให้มีการทดสอบความรู้การฟัง พูด อ่าน และเขียน ภาษาไทยในการรับเข้าเรียนทำให้เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรแรงงานข้ามชาติถูกปฏิเสธในการรับเข้าเรียน ปัญหาด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ไม่มีเงินเพียงพอสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนในสถานศึกษา เช่น ค่าอาหารกลางวัน ค่ารถรับส่ง หรือค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และรูปแบบการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็ก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการปรับตัวและรู้สึกแปลกแยก เป็นต้น

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนบ้านหนองเขียว ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่าประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการ 2) ครูและนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองเขียว 3) ความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคลากร 4) ความเข้มแข็งทางวิชาการที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ 5) ทนภูมิปัญญามูลฐานชาติพันธุ์ของ

ชุมชน 6) สถานที่ตั้งของโรงเรียน และ 7) ความร่วมมือจากชุมชนและภาคีเครือข่าย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของ Crawford) (อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556) ได้กล่าวว่า “สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีความคาดหวังสูงที่มีวิสัยทัศน์จะมุ่งความสำเร็จงาน และจะใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุผลในความเชื่อมั่นของตนเอง 2) เน้นพื้นฐานการเรียนรู้มุ่งการบรรลุจุดหมาย 3) มีความสามารถพิเศษในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ 4) มีจิตสร้างสรรค์ นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ ทั้งในการเรียนรู้ของนักเรียน การพัฒนาหลักสูตร การประเมินผล และอื่น ๆ 5) มีความสามารถแปลผลข้อมูลหลัก ผู้นำสถานศึกษาต้องรู้คุณค่าของข้อมูล และนำมาใช้พัฒนาสถานศึกษา นำสู่การปฏิบัติ และประเมินผลเพื่อวัดผลสำเร็จ และ 6) ความสามารถในการบริหารเวลาและความใส่ใจ และการมอบอำนาจ เพื่อให้ภารกิจของสถานศึกษาที่มีมากมายบรรลุผลสำเร็จ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรณีการเกิดศรีพันธุ์ (2556) การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนพิทักษ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการบริหารประกอบด้วย ผู้บริหารที่มีความสามารถ การบริหารงานอย่างมีระบบ คณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง การติดตามตรวจสอบภายในรูปของคณะกรรมการ บุคลากรมีจิตอาสา การให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในลักษณะกัลยาณมิตรด้วยจิตอาสา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ได้กระบวนการบริหารที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ ตลอดจนได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ที่น่าสนใจจากการถอดบทเรียนของของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดให้แก่โรงเรียนโดยทั่วไป และสถานศึกษาพอเพียง ยกกระดับขึ้นเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยในการถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่าโรงเรียนบ้านหนองเขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง สามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นต้นแบบให้แก่สถานศึกษาและองค์กรอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

1.2 ระยะสั้นโรงเรียนสามารถปรับปรุงเทคนิคการขับเคลื่อนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม และทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นสอดคล้องกับ

นโยบายการศึกษาของรัฐบาล และ
กระทรวงศึกษาธิการ

1.3 ระยะกลาง และระยะยาว ทำให้
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
แม่ฮ่องสอน เขต 1เกิดความเชื่อมั่นในการ
ทำงานของผู้บริหารโรงเรียน และกล้าที่จะ
เผชิญปัญหามากขึ้น เกิดความภาคภูมิใจเมื่อ
ได้เห็นพัฒนาการที่ดีขึ้นหลังจากการนำ
บทเรียนไปปรับใช้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้ง
ต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการ
วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบนฐาน
วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของโรงเรียนบ้านหนอง
เขียวที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การปฏิบัติ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
แม่ฮ่องสอน เขต 1

2.2 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนา
รูปแบบการบริหารโรงเรียนบนฐานวัฒนธรรม
ชาติพันธุ์ที่ใช้คำสอนของรัชกาลที่ 9 สู่การ
ปฏิบัติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 สังกัดอื่น ๆ

แหล่งอ้างอิง

- กรณีการ์ เกิดศรีพันธ์. (2556). *การถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัย
เรียนพิทักษ์ฯ สังกัดกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนสุนันทา).
- กริช อินทรทิต และ อรยา พูลทรัพย์. (2562). *การถอดบทเรียน*. สืบค้น 16 เมษายน 2565, จาก
<https://rtanc.ac.th/wp-content/uploads/2018/05การถอดบทเรียน-v1.2.pdf>
- จกมล แก้วโก. (2563). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. ความต้องการและแนวทางการบริหารโรงเรียน
บนพื้นที่สูงและทุรกันดาร. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 16(2), 165-
178.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). *กระบวนการใหม่ทางการศึกษากรณีทัศนคติต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21*.
กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย:
งานวิจัยและความท้าทาย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย
และนวัตกรรม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *รายงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย
และบุตรหลานของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- อรรณพ ป้อมดำ. (2561). *การขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลพบุรี เขต 2*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์

BUDDHIST CONCEPTS APPEARING IN THE CHAMADEVIWONG SCRIPTURES

พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี*

Phramaha Inthawong Issaraphanee

Corresponding Author E-mail: Inthawong_iss@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติและความเป็นมาเกี่ยวกับคัมภีร์จามเทวีวงศ์ และ 2) ศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้คัมภีร์ ตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารนครทริภุญชัยเป็นเอกสารปฐมภูมิ จากนั้นจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์แล้ว ตรวจสอบกับพระไตรปิฎกเพื่อหาความสัมพันธ์ โดยนำเสนอผลการวิจัยเป็นพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย พบว่า จามเทวีวงศ์เป็นผลงานของพระโพธิ์รังสี แต่งเป็นคัมภีร์พงศาวดารทริภุญชัย ต้นฉบับเป็นภาษาบาลี ไม่ปรากฏปีที่แต่ง เนื้อหาทั้งหมด 15 ปริเฉท โดยกล่าวถึงการเริ่มสร้างเมืองทริภุญชัย ประวัติของพระนามจามเทวี การปกครองเมืองทริภุญชัย การสิ้นพระชนม์ของพระนางจามเทวี และการพบพระบรมธาตุของพระเจ้าอาทิตย์ราช ในส่วนของแนวคิดทางพระพุทธศาสนาพบว่า คัมภีร์จามเทวีวงศ์มีเนื้อหาที่ผูกเรื่องขึ้นมาเองเป็นจำนวนมากซึ่งไม่มีในพระไตรปิฎก แต่ผู้เขียนได้พยายามเชื่อมโยงให้เข้าพระพุทธศาสนาโดยการปูฐานแนวคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้วเชื่อมต่อด้วยเรื่องราวตนผูกขึ้นมาในภายหลัง ส่วนหลักธรรมที่ปรากฏจามเทวีวงศ์นั้นส่วนมากนั้นตรงกับพระไตรปิฎก เน้นที่หลักธรรมสำหรับการปกครองบ้านเมือง หลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต เช่น ความกตัญญู และการรักษาศีล 5 เป็นต้น

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, จามเทวีวงศ์, พงศาวดารนครทริภุญชัย

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the history and history of the Chamadeviwong scriptures; and 2) to study the Buddhist concepts appearing in the Chamadeviwong scriptures. This research is documentary research using the scriptures Chamadeviwong, Nakhon Hariphunchai Chronicle as the primary document. After that, data on religious concepts in the Chamadeviwong were analyzed and synthesized and examined with the Tipitaka for correlation. by presenting the research results in a rhetorical description

The result of this research found that: Chamadeviwong is the work of Phra Bodhirangsi. Written in the chronicle of Haripunchai The original is in Pali. The content has a total of 15 sections, mentioning the beginning of the construction of Haripunchai City, The history of Chamadevi Queen, government of Haripunchai, the death of Queen Chamadevi and the discovery of the Buddha's relics in A-thitayaraja. As for the concept of Buddhism, it was

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

found that The Chamadeviwong contains a large number of self-contained content that is not found in the Tripitaka. But the author has tried to link it to Buddhism by laying the foundation for the ideas that appear in the Tripitaka and connecting them with their own stories later. As for the principles of the Dharma that appear in Chamadeviwong, most of them correspond to the Tripitaka. Emphasis on the principles for governing the country Dharma principles for living such as gratitude and keeping the 5 precepts, etc.

Keywords: Buddhism, Chammadeviwong, Nakhon Haripunchai Chronicle

บทนำ

จามเทวีวงศ์ แปลว่า วงศ์กษัตริย์ซึ่งสืบมาแต่พระนางจามเทวี เป็นคัมภีร์เอกสารประวัติศาสตร์ ประเภทพงศาวดารภาษาบาลี เป็นเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ผสมกับเรื่องเล่าเชิงพุทธศาสนา แต่งขึ้นโดยพระโพธิ์รังสีมหาเถระ มีเนื้อหาแบ่งไว้ 15 ประการตามต้นฉบับที่แต่งเป็นภาษาบาลี (ธีรพัฒน์ พูลทอง, 2560) จามเทวีวงศ์เป็นเอกสารที่มีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ 1) จัดเป็นตำนานฝ่ายเมือง เพราะมีการกล่าวถึงพระราชประวัติของพระนางจามเทวีตั้งแต่ต้น จนได้รับทูลเชิญเสด็จมาเสวยราชสมบัติเป็นกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชวงศ์ของพระนาง และกล่าวถึงภูมิประเทศ สถานที่ และชุมชนต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือ (ล้านนา) ในสมัยอาณาจักรหริภุญไชย โดยเฉพาะในเขตจังหวัดลำพูนและลำปางและจังหวัดเชียงใหม่บางส่วน ที่จัดเป็นตำนานเพราะเนื้อเรื่องแสดงถึงกิจการอันมีแต่ปางหลังที่กล่าวถึงการสร้างเมืองหริภุญไชยและเขลางค์นคร 2) จัดเป็นพงศาวดาร เพราะเนื้อเรื่องกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของราชวงศ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับชาติบ้านเมือง ในการครองเมืองหริภุญไชยของพระนางจามเทวีและพระเจ้ามหันตยศ จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าอาทิจจราช

เป็นเรื่องราวของการสร้างบ้านเมืองในยุคเริ่มแรกของหริภุญไชย

จามเทวีวงศ์ นอกจากจะเป็นตำนานและพงศาวดาร ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีความโดดเด่นอีกประการหนึ่งคือ การจารึกเรื่องราวทางด้านพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการปกครอง คณะสงฆ์ การสร้างวัด การอุปถัมภ์ พระพุทธศาสนา และการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้นอาจเป็นเพราะความที่ พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์นับตั้งแต่อดีต บันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์จึงมักมีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างด้วย ตลอดถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการปกครอง เช่น หลักทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ พรหมวิหาร เป็นต้น ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของจามเทวีวงศ์ในแง่มุมทางพระพุทธศาสนาว่า

จามเทวีวงศ์ เป็นเรื่องทำนองพงศาวดาร แต่เขียนให้มีอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้คนที่ได้อ่านได้ฟังเกิดความเลื่อมใส นับว่าผู้แต่ง คือ พระโพธิ์รังสี มีความสามารถในการนำเอาเรื่องประวัติศาสตร์มาสัมพันธ์กับพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี แม้จะเป็นประวัติศาสตร์

โดยเหตุที่ผู้แต่งเป็นพระ ก็ถือโอกาสสั่งสอนให้คนทำดีไปด้วย โดยยกเอาเรื่องในพงศาวดารเป็นตัวอย่าง...ของหลักในพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จึงนับได้ว่าหนังสือเรื่องจามเทวีวงศ์เป็นหนังสือที่ให้คติในทางศาสนาดีเล่มหนึ่ง (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2517)

จะเห็นได้ว่าจามเทวีวงศ์เป็นทั้งคัมภีร์ที่จัดเป็นพงศาวดารและเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาที่เจริญเติบโตมาพร้อมกับการสร้างบ้านแปงเมืองหรือรัฐชาติ โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดทั้งเรื่อง อย่างไรก็ตาม คัมภีร์จามเทวีวงศ์แม้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากมีความเป็นตำนานท้องถิ่นอยู่มาก ทำให้แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้นผิดแผกแตกต่างไปจากพระไตรปิฎก จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยใคร่ศึกษาถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ว่ามีความสอดคล้องถูกต้องตามพระไตรปิฎกหรือไม่อย่างไร ส่วนไหนเป็นส่วนที่พบในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ละส่วนไหนเป็นตำนานที่ผู้เขียนแต่งขึ้นเอง ดังนั้น จึงต้องศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์จามเทวีวงศ์

2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาในหนังสือจามเทวีวงศ์ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัย การสังเคราะห์เชิงเอกสาร และการสืบค้น (Documentary Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ซึ่งประกอบด้วย คัมภีร์จามเทวีวงศ์ พงศาวดารนครทริภุญชัย ตลอดจนเอกสาร ตำรา วารสาร วรรณกรรม การสืบค้นอินเทอร์เน็ตและเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย วิทยานพนธ์ เน้นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อคือ

1.1 วิเคราะห์ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์จามเทวีวงศ์ พงศาวดารนครทริภุญชัย

1.2 วิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ พงศาวดารนครทริภุญชัยและตรวจสอบความถูกต้องกับพระไตรปิฎก เพื่อวินิจฉัยว่าข้อความใดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและข้อความใดที่เป็นการแต่งเพิ่มเติมของผู้เขียน

2. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารข้างต้นมาสังเคราะห์หาข้อสรุปเชิงอุปนัย (Analytical Induction) จากข้อย่อยมาสรุปเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาประกอบการอธิบาย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ มีดังนี้

1. ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์จามเทวีวงศ์

จามเทวีวงศ์หรือพงศาวดารเมืองหริภุญไชยยังไม่พบหลักฐานที่แน่นอนว่าแต่งเมื่อปี พ.ศ. ไต แต่ยืนยันตรงกันว่าเป็นงานบาลีรจนาของพระโพธิรังสี ภิกษุชาวหริภุญชัย มีชีวิตอยู่ระหว่างรัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (สดุภณ จังกาจิตต์, 2551) แต่ประวัติของท่านไม่ชัดเจนมากนัก บ้างก็กล่าวว่าเป็นพระเชียงใหม่ บ้างก็กล่าวว่าเป็นพระลำพูน มีข้อสันนิษฐานว่าท่านเป็นพระ 1 ใน 25 รูปที่ได้เดินทางไปลังเมื่อเมื่อ พ.ศ.1968 ร่วมกับพระมหาสาครหรือพระสาครสามี (สุพรรณ ณ บางช้าง, 2529) ผลงานการประพันธ์ของพระโพธิรังสีที่โดดเด่น คือ จามเทวีวงศ์และสังเขปนิทาน ทั้ง 2 เรื่องนี้ท่านแต่งเป็นภาษาบาลี ด้วยเหตุผลว่า “ให้เป็นคัมภีร์อันรื้อยกรองไว้โดยบทและคาถาอันน่าฟัง อาจยังใจให้รื่นรมย์ได้ ทั้งจะได้เป็นเหตุให้เกิดความเลื่อมใสแก่สาธุชน สัปบุรุษทั้งหลาย” (ศิลปากร, 2510) นักการศึกษาจึงสันนิษฐานว่าจามเทวีวงศ์คงแต่งในช่วงระยะเวลาเดียวกับการแต่งสังเขปนิทาน คือ ในสมัยที่พระเจ้าวิไชยดิศหรือพระเจ้าสามฝั่งแกนประมาณปี พ.ศ.1945-1985 ทั้งนี้เพราะว่าพระโพธิรังสี ผู้แต่งจามเทวีวงศ์เป็นผู้แต่งสังเขปนิทานด้วย หากจะหลังจากนั้นก็สมควรเกินสมัยพระเจ้าแผ่นดินที่ครองราชย์ต่อมาจากพระเจ้าวิไชยดิศมหาราชคือพระเจ้าติโลกราชซึ่งครองราชย์ในระหว่างปี พ.ศ. 1986-2030 (เพ็ญพิตรรา แสงสุข, 2561)

ครั้นถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) กับพระญาณวิจิตร (สิทธิ

โจนานนท์) ได้ร่วมกันแปลและเรียบเรียงเป็นฉบับภาษาไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเลือกถวายให้เจ้าดารารัศมี พระราชชายาในรัชกาลที่ 5 ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 ในงานศพเจ้าทิพเนตรอินทวโรรสสุริยวงศ์ ชายาของเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์

จามเทวีวงศ์มีเนื้อหาแบ่งไว้ 15 ปริเฉทตามฉบับเดิมที่แต่งเป็นภาษาบาลี โดยในปริเฉทที่ 4-6 ได้นำข้อความจากหนังสือชินกาลมาลินี หรือชินกาลมาลีปกรณ์มาแทรกให้เต็ม เพราะข้อความในช่วงปริเฉทดังกล่าวขาดหายไป เนื้อหาของหนังสือเป็นพงศาวดารที่ประกอบด้วยประวัติของทั้งอาณาจักรและศาสนจักรผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน เช่นเดียวกับพงศาวดารเมืองพ่ายพ้อย่างชินกาลมาลีปกรณ์ตำนานมูลศาสนา และพงศาวดารโยนก (ธีรพัฒน์ พูลทอง, 2560) มีเนื้อแต่ละปริเฉทโดยสรุป ดังนี้

ปริเฉทที่ 1 คาถานมัสการ และว่าด้วยเรื่องพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ที่ประดิษฐานพระสรีรธาตุ

ปริเฉทที่ 2 ว่าด้วยอุบัติพระฤๅษี 4 องค์ จนถึงพระฤๅษีวาสุเทพสร้างมิกสังฆนคร สร้างปุริมนคร สร้างอวิทูรนคร และสร้างรัมนคร

ปริเฉทที่ 3 ว่าด้วยพระฤๅษีวาสุเทพกับพระฤๅษีสุกกทันต์สร้างหริภุญชัยนคร (หริภุญชัยนคร)

ปริเฉทที่ 4 ว่าด้วยพระฤๅษีสุกกทันต์ขอนางจามเทวีราชิดาพระเจ้าละโว้ไปครองเมืองปรีภุญชัย

ปริเฉทที่ 5-6 ว่าด้วยความบังเกิดขึ้นของหริภุญชัยนครจนถึงพระเจ้ามัลลราชามา

รบเมืองหริภุญชัยนคร (นำความในชินกาลมาลี
ปกรณ์มาเพิ่มเพื่อให้เนื้อหาครบถ้วน)

ปริเฉทที่ 7 ว่าด้วยสงครามพระเจ้า
มหันตยศกับพระเจ้ามลิกราช

ปริเฉทที่ 8 ว่าด้วยราชาภิเษกพระ
เจ้ามหันตยศ

ปริเฉทที่ 9 ว่าด้วยอุบัติของเขलग
นคร

ปริเฉทที่ 10 ว่าด้วยอาลัมพางคนคร

ปริเฉทที่ 11 ว่าด้วยพระนางจาม
เทวีสิ้นพระชนม์

ปริเฉทที่ 12 ว่าด้วยลำดับกษัตริย์
28 พระองค์

ปริเฉทที่ 13 ว่าด้วยแผ่นดินพระเจ้า
อาทิตยราช

ปริเฉทที่ 14 ว่าด้วยสงครามพระเจ้า
อาทิตยราชกับพระเจ้าละโว้

ปริเฉทที่ 15 ว่าด้วยพระเจ้าอาทิตย
ราชพบพระบรมธาตุ

2. แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนา
ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์

จามเทวีวงศ์มีความเป็นพงศาวดารทาง
พระพุทธศาสนาอยู่บ้าง บางทีก็เรียกว่าเป็น
“นิทานศาสนา” (religious tale) คติและ
แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
คัมภีร์จามเทวีวงศ์อย่างชัดเจน จากการศึกษา
พบแนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญ
คือ

2.1 การใช้ภาษาบาลีในการประพันธ์

จามเทวีวงศ์สะท้อนความเป็นคัมภีร์
พุทธศาสนาด้วยการใช้ภาษาบาลีในการแต่ง
ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของ
การศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลีใน
ยุคนั้นเป็นอย่างดียิ่ง พระภิกษุในยุคนั้นจึง

สามารถแต่งคัมภีร์ด้วยภาษาบาลีได้อย่าง
ถูกต้องงดงาม ค่านิยมที่นับถือว่าภาษาบาลี
เป็นภาษาของพระพุทธศาสนายิ่งเหนียวแน่น
และมีมนต์ขลัง ดังที่พระโพธิรังสีอธิบายว่า
หากท่านจะแต่งด้วยภาษาไทยก็จะเป็นคำที่
เบาไป ไม่สมควรแก่ความเป็นเมืองของ
พระพุทธเจ้า (พระศรีธรรมโศภณ, 2557)
และในปริเฉทเดียวกันนี้ ได้พรรณนาถึง
ความเป็นเมืองพระพุทธศาสนาอีกว่า เมือง
หริภุญชัยนี้เป็นเมืองรื่นรมย์สำราญ มีชื่อเสียง
โด่งดังมาก เพราะเป็นที่ประชุมเกิดพระสรี
ธาตุของพระชินสีห์เจ้า

2.2 การสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย

การเริ่มต้นเนื้อหาในจามเทวีวงศ์นั้น
เป็นการพรรณนาคุณของพระรัตนตรัย ดังคำ
ว่า “วตถุตตย” คือ ประชุมแห่งวัตถุ 3 คือ
พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ การ
ขึ้นต้นคำประพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ถือ
เป็นรูปแบบของการแต่งตำราในยุคนั้น ที่
เรียกว่า “ปณามบท” เป็นคำนมัสการและ
สรรเสริญบูชาบุญบุคคล มีพระรัตนตรัย พระ
ศาสนา พระธรรมคำสอนของพระศาสนา
พระสาวก แต่เดิมนั้นบทปณามคานี้จะอยู่
ตอนท้ายของเรื่อง แต่ในวรรณคดีบาลียุคหลัง
ได้นำบทปณามคานี้มาอยู่ตอนต้นของ
คัมภีร์ (พระมหาสาธัญ ศรีอ่อน, 2550)

2.3 แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่
ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์

จากการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์จามเทวี
วงศ์ได้มีการอ้างอิงเนื้อหาจากพระไตรปิฎก
แล้วต่อด้วยข้อความของผู้แต่ง ดังต่อไปนี้

1) การแสดงถึงพุทธกิจ 5 ประการของ
พระพุทธเจ้า คือ บิณฑบาตในตอนเช้า แสดง
ธรรมในเวลาเย็น ให้โอวาทภิกษุในตอนค่ำ

ตอบปัญหาเทวดาตอนเที่ยงคืน และทรงพิจารณาอุหมุสัต์ว์ที่ควรเป็นพุทธเวไนยในเวลาใกล้รุ่ง จากนั้นจึงอธิบายต่อว่า ในการพิจารณาอุหมุสัต์ว์นั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาเห็นบรรดาเมงคบุตรในหมู่บ้านชโรทคามด้วย ในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ยังได้กล่าวถึงบทสนทนาระหว่างพระพุทธศาสนากับชาวเมงค์ พร้อมทั้งแสดงพระธรรมเทศนาโดยสรุปคือ อานิสงส์ของการบูชาพระรัตนตรัย การรักษาศีล 5 สัปปริสธรรม โดยเชื่อมโยงกับพุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้าและการอ้างอิงถึงสถานที่จริงในพระไตรปิฎก คือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

2) ในปริเฉทที่ 2 ได้มีการกล่าวถึงกำเนิดของฤๅษี 4 ตน ที่ลาสิกขาจากความเป็นพระภิกษุ แล้วผันตัวเองเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ประพฤติบำเพ็ญธรรมจนได้มานสมาบัติและอภิญญา สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ตามคุณสมบัติของผู้ได้อภิญญา 5 ในพระพุทธศาสนา ต่อมาฤๅษีทั้ง 4 นั้นออกจากป่าหิมพานต์มาอยู่ตามภูเขาต่าง ๆ 4 ลูก และได้พัฒนาเป็นบ้านเป็นเมืองต่าง ๆ รวมถึงเมืองหริภุญชัยด้วย อนึ่ง ในปริเฉทนี้มีเนื้อหาถึงนางเนื้อตัวหนึ่งที่ได้มาดื่มอสุมิจิที่ดาบสถ่ายออกมาจนตั้งครรภ์กำเนิดเป็นกุมารและกุมารี ที่มีลักษณะเป็นเหมือนเทพนิยาย แต่ผู้แต่งได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้ใดมิได้เคยรับฟังธรรมแล้ว ผู้นั้นก็จักไม่เชื่อเรื่องนี้...แต่เรื่องอิลิสังคชาดก พระฤๅษีนั้นได้เกิดแล้วในครรภ์นางเนื้อมียูณันใด ก็เหมือนกัน” อันสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน

3) เนื้อหาบางตอนมีลักษณะเป็นเทพนิยายผสมพุทธศาสนา เช่น เด็กชายหญิงที่กำเนิดขึ้นจากร้อยเท่าสัตว์ 4 คู่ แม่เนื้อกินน้ำอสุจิของดาบสจนตั้งครรภ์กำเนิดลูกเป็นมนุษย์ เป็นต้น (พระศรีธรรมโศภณ, 2557) เนื้อหาเหล่านี้สำหรับคนทั่วไปจะมีความเป็นไปได้น้อยมาก แต่เมื่อนำไปวิเคราะห์ร่วมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจะพบว่ามีความคล้ายคลึงและสงเคราะห์เข้ากับโยนิ 4 ประการ ที่แรกว่าโอปปาติกะได้ด้วยเหมือนกัน เช่น การเกิดของนางอัมพปาลีและอลัมพสาชาดก เป็นต้น ผู้แต่งน่าจะใช้ความรู้และประสบการณ์ในการศึกษาพระพุทธศาสนาจึงได้ใช้เค้าเรื่องมาจากชาดกและผูกเรื่องใหม่ให้มีความคล้ายคลึงกับเนื้อเรื่องในพระไตรปิฎก

4) การอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า ในจามเทวีวงศ์ได้มีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น (1) การบำรุงเลี้ยงบิดามารดา (2) การใช้ธรรมะในการปกครองบ้านเมือง (3) ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก (4) การรักษาศีลและอานิสงส์ของการรักษาศีล และ (5) การประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

จามเทวีวงศ์เป็นเรื่องราวตำนานของเมืองหริภุญไชยที่เป้นเมืองขึ้นของเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น การศึกษาเรื่องจามเทวีวงศ์จึงอ้างอิงจากลำดับของกษัตริย์ที่ปกครองเชียงใหม่ประกอบไปด้วย เพราะกษัตริย์ที่ปกครองเชียงใหม่ในยุคนี้นั้นน่าจะให้การสนับสนุนส่งเสริมวรรณกรรมทาง

พระพุทธศาสนาอย่างยิ่งยวด จะเห็นได้ว่ามีวรรณกรรมบาลี วรรณกรรมพุทธศาสนาจำนวนมากที่ถูกแต่งขึ้นในปีใกล้เคียงกัน จามเทวีวงศ์น่าจะเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในยุครุ่งเรืองของวรรณกรรมและคัมภีร์พุทธศาสนาล้านนา เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ สิทฺธิคนิทาน แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความเป็นพุทธนิทานของคัมภีร์จามเทวีวงศ์ เนื่องจากผู้แต่งคัมภีร์จามเทวีวงศ์เป็นพระภิกษุ คือพระโพธิรังสี ซึ่งมีความชำนาญในพระไตรปิฎกและการใช้ภาษาบาลี จึงใช้ภาษาบาลีในแต่งและขึ้นต้นบทปณามคาถาด้วยการบูชาพระรัตนตรัยอันเป็นธรรมเนียมของการแต่งวรรณคดีบาลีในยุคหลัง ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2548) สันนิษฐานว่า “การเอาคำมาผูกกันจนเกิดเป็นร้อยกรองขึ้นนั้นถูกมองว่าเป็นพลั้งลึกลับอันหนึ่งซึ่งอาจจะให้คุณหรือโทษแก่ผู้ประพันธ์ได้” สอดคล้องกับความเห็นของ วรรณธิดา วิระวรรณ (2557) ที่ว่า ผู้แต่งเกรงว่า จะมีอุปสรรคมาขัดขวางในระหว่างที่กำลังแต่งหนังสือ เช่น อาจได้รับอันตรายจนทุพพลภาพหรืออาจถึงแก่ชีวิต จึงต้องไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือก่อน เพื่อให้ช่วยคุ้มครองป้องกันอันตรายทั้งปวง ประกอบกับผู้แต่งได้นำข้อความในพระไตรปิฎกมากกล่าวไว้เป็นจำนวนมาก บางช่วงเป็นกึ่งตำนานกึ่งนิยาย มีปาฏิหาริย์และเรื่องราวที่พิสดารเกินกว่าที่บุคคลทั่วไปจะเชื่อได้ ผู้แต่งจึงสรุปไว้ด้วยว่า ผู้ที่ไม่ได้สดับตรับฟังธรรมมาอาจจะไม่เชื่อเรื่องลักษณะเช่นนี้ แต่ได้ยืนยันว่าเรื่องลักษณะเช่นนี้มีปรากฏจริงในอัมมปุสาชटक

การอ้างข้อความหรือการเทียบเคียงเนื้อหาในลักษณะนี้เป็นการทำให้เนื้อเรื่องที่แต่งขึ้นมานั้นมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น และมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้มีกรณีตัวอย่างไว้แล้ว ลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นว่า จามเทวีวงศ์เป็นคัมภีร์ที่แอบอิงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและได้นำเอาแนวคิดในทางพระพุทธศาสนามาเป็นส่วนประกอบของการแต่ง เพื่อให้เนื้อหามีความถูกต้องและชอบธรรมยิ่งขึ้น

2. การเชื่อมโยงข้อมูลให้เข้ากับพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้เชื่อมโยงข้อมูลหลายอย่างให้เข้ากับพระพุทธศาสนา เช่น การอ้างถึงพุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่จริงในพระไตรปิฎก แล้วเชื่อมโยงว่าพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาข่ายแห่งพระญาณมายังหมู่บ้านขโรหคามเพื่อมาโปรดเมงคบุตร ซึ่งต่อมาคือกรุงศรีอยุธยาหรือจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน จะเห็นว่าการพิจารณาข่ายแห่งพระญาณของพระพุทธเจ้าและการกล่าวอ้างถึงพุทธกิจ 5 ประการนั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในพระไตรปิฎก แต่การพิจารณาถึงหมู่บ้านขโรหคามและเมงคบุตรนั้นไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก สอดคล้องกับความเห็นของ ประครอง นิมมาเหมินทร์ ที่กล่าวไว้ว่า เหตุการณ์การเสด็จของพระพุทธเจ้ายังดินแดนนอกชมพูทวีป ที่ถูกนำมาใช้ในงานเชิงวรรณกรรมในประเทศหรืออาณาจักรที่นับถือพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมว่า ดินแดนของตนมีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นว่าเมื่อนำพระพุทธเจามาเกี่ยวของจะทำให้

ดินแดนหรืออาณาจักรแห่งนั้นมีความสำคัญยิ่งขึ้น (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2555)

3. พุทธพยากรณ์ในจามเทวีวงศ์ที่ปรากฏในปริเฉทที่ 1 ความเป็นที่ ประดิษฐานพระสรีรธาตุของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกในมหาปรินิพพานสูตรแสดงเฉพาะ 8 เมืองในชมพูทวีปที่ได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากโทณพราหมณ์เท่านั้น นอกชมพูทวีปนั้นไม่ปรากฏชื่อเมืองใดเลย การอ้างพุทธพยากรณ์ในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้น จึงเป็นการอ้างถึงพระพุทธเจ้าเพื่อให้อาณาจักรหริภุญชัยมีความสำคัญและมีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุใดต้องมีการอ้างถึงพุทธพยากรณ์สาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากพระพุทธรูปที่นั่นเป็นศาสนาที่ปฏิเสธการพยากรณ์ แต่การพยากรณ์ที่ที่เป็นที่ยอมรับในพระพุทธรูปที่นั่นคือการพยากรณ์ของพระพุทธรูป เช่น พระที่ปางกรพระเจ้าพยากรณ์ว่าสุเมธดาบสจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป ซึ่งก็เป็นจริง พุทธพยากรณ์นั้น คือ สุเมธดาบสได้ตรัสรู้เป็นพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า และหลักเกณฑ์การเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นมีคุณสมบัติว่าจะต้องได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธรูปพระองค์ใดพระองค์หนึ่งด้วย (แสง มนวิฑูร, 2540) ดังนั้น พุทธพยากรณ์จึงเป็นการพยากรณ์ที่มีความเป็นจริงเสมอ การอ้างว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นพุทธพยากรณ์จึงเป็นสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสิ่งนั้นจะมีความเป็นจริงแน่นอน

4. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้น เป็นหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

ปรากฏอยู่ตลอดทั้งเล่ม ในปริเฉทต้นๆ จะกล่าวถึงหลักธรรมทั่วไป เช่น การรักษาศีล 5 การบูชาพระรัตนตรัย ส่วนหลักธรรมในช่วงหลังนั้นจะเป็นจริยธรรมสำหรับการปกครองของพระราชาหรือทศพิธราชธรรม มีการกล่าวถึงหลักธรรมที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข และหลักของความกตัญญู การบำรุงบิดามารดา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากผลการศึกษานี้พบว่า คัมภีร์จามเทวีวงศ์เป็นทั้งพงศาวดารประวัติศาสตร์และตำนานพระพุทธศาสนา ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้แต่งเป็นพระภิกษุและมีความชำนาญในพระพุทธศาสนา เนื้อหาจึงสอดคล้องแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปมาก แต่จะว่าเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาโดยตรงนั้นก็ไม่ได้ตรงเสียทีเดียว เพราะความที่มีการเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาแต่เนื้อหาสาระยังมีลักษณะเป็นนิทานพื้นบ้านปะปนอยู่มาก จึงมีลักษณะเป็นพุทธนิทาน เป็นเรื่องเล่าอิงเนื้อหาทางพระพุทธศาสนามากกว่าเป็นเนื้อหาเชิงพุทธโดยส่วนเดียว อย่างไรก็ตาม หลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้นยังเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ต้องปฏิบัติตามพระไตรปิฎก ไม่มีความขัดแย้งกัน เช่น หลักทศพิธราชธรรม หลักกตัญญู เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษา พบว่า แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนาในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้นเป็นแนวคิดทางด้านพุทธนิทานเป็นส่วนใหญ่ มีกลิ่นอายของศาสนาพราหมณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นปะปนอยู่มาก การอ้างอิงถึงพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่อาณาจักร เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในดินแดนของตน จึงควรมีการศึกษาให้ละเอียดลงไปในแต่ละแนวทางพุทธศาสนาเพื่อตรวจสอบกับข้อเท็จจริงในพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความถูกต้องในวงวิชาการต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาอิทธิพลทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมการเมืองและภูมิหลังของการแต่งคัมภีร์จามเทวีวงศ์เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการแต่งคัมภีร์เล่มนี้ และเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของศาสนาและความเชื่อในสังคมสมัยนั้นอย่างแท้จริง

แหล่งอ้างอิง

- ธีรพัฒน์ พูลทอง. (2560). ราชธรรมในจามเทวีวงศ์ : ความสัมพันธ์กับการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระอินทร์. *วารสารไทยศึกษา*, 13(2), 99-122.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). ประณามพจน์หนังสือ. *วารสารมติชนสุดสัปดาห์*, 25(1308), 33.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2517). *ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2555). *จามเทวีวงศ์ในฐานะเรื่องเล่าเชิงพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- พระมหาสาธัญ ศรีอ่อน. (2550). *ประณามคาถาและนิคมคาถาในวรรณคดีบาลี: แนวคิดรูปแบบและภาษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พระศรีธรรมโสภณ. (2557). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารนครทริภุญชัย*. ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.

สรุป

การศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์ เป็นการนำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการสร้างบ้านแปงเมืองทริภุญชัย เนื่องจากคัมภีร์จามเทวีวงศ์มีความโดดเด่น 2 ประการ คือ แต่งด้วยภาษาบาลี และผู้แต่งเป็นพระภิกษุ ทำให้คัมภีร์จามเทวีวงศ์เป็นทั้งพงศาวดาร ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปด้วย แต่จากการศึกษาพบว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์จามเทวีวงศ์นั้นเป็นการเชื่อมโยงข้อมูลทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับเหตุการณ์บ้านเมือง ส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์เสริมความสำคัญของเมืองทริภุญชัย โดยใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเสริม อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาสอดแทรกไว้อย่างแยบยล ทั้งหลักธรรมสำหรับการปกครองบ้านเมืองและหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต

- เพ็ญพิตรรา แสงสุข. (2561). *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมจามเทวีวงศ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- วรรณธิดา วีระวรรณ. (2557). *ประณามบทในวรรณคดีไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ศิลปากร. (2510). *จามเทวีวงศ์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- สดุภณ จังกาจิตต์. (2551). *จามเทวี : วรรณกรรมที่ถูกกลืน*. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.
- สุพรรณ ณ บางช้าง. (2529). *วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย: จารึก ตำนาน พงศาวดาร สำนวนประกาศ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- แสง มนวิthur. (2540). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนา
จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

AN ANALYTICAL STUDY OF THE CONCEPTS BASED ON THE BUDDHIST
PRINCIPLES THAT APPEAR IN THE SONG KHAM MUANG LANNA FROM
BUDDHIST SCRIPTURES

ประพันธ์ แก้วเก้ *

Praphan kaewke

เทพประวิณ จันทร์แรง *

Thepprawin Chanraeng

พูนชัย ปันธิยะ *

Poonchai Punthiya

Corresponding Author E-mail: praphan_115@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบทเพลงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า บทเพลง คือ บทประพันธ์ที่มีเนื้อหาสำหรับขับร้อง เรียกว่า คาถา มีทั้งเป็นบทเพลงที่กวีแต่งขึ้นไว้ก่อน และเป็นบทเพลงที่ขับร้องขึ้นจากความรู้สึกทางอารมณ์ต่าง ๆ เช่น จากความดีใจ จากความรัก หรือจากการประสบทุกข์เสียใจ จนขับเพลงออกมาทันทีในขณะนั้น บทเพลงในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) บทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะ (2) บทเพลงที่ไม่ประกอบด้วยธรรมะ 2) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในบทเพลงคำเมืองล้านนา พบว่า (1) หลักสัจธรรม (ความจริง) คือ หลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ มีตัวอย่างบทเพลง คือ ขอรียสัจ 4 ความประมาท เพลงเมาไม่ขับ (2) หลักจริยธรรม (ข้อที่ควรปฏิบัติ) มีตัวอย่างบทเพลง คือ คำวเบญจศีล สัมมาอาชีวะ กรรมตามทัน คำความหลงผิด เป็นต้น 3) แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ พบว่า (1) ระดับปัจเจกบุคคล แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมือง ควรให้องค์กรท้องถิ่นจัดตั้งกองสวัสดิการงานบ้านเทิง ส่งเสริมให้ศิลปินที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่น ให้มีผลงาน ให้มีค่าตอบแทน จัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม ภาคบันเทิงระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับเขต ระดับชาติ (2) ระดับองค์กร แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมือง ควรสร้างเครือข่ายศิลปินล้านนา ควรก่อตั้งโรงเรียนและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพลงคำเมืองล้านนา ผ่านหลักสูตรว่าด้วยเพลงคำเมือง (3) ระดับประเทศ แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมือง ควรจัดประชุมสร้างความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์เพลงคำเมือง กำหนดกฎระเบียบที่ส่งเสริมการทำงานด้านเพลงคำเมือง และจัดทำแผนงานโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วิเคราะห์แนวคิด, หลักพุทธธรรม, บทเพลงคำเมืองล้านนา, คัมภีร์พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the concept of the song in the Buddhist scriptures. It was found that the song is a poem with a content for singing called a spell. And it is a song that is sung from various emotional shocks, such as from joy, from love, or from suffering until the song came out immediately at that moment. Songs in Buddhism are divided into 2

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

types: (1) Songs that contain Dharma (2) Songs that do not contain Dharma. 2) An analysis of the Buddha dharma principles in the Lanna Kham Muang song revealed that (1) The Truth Principle (Truth) is the truth that is neutral in nature. There is an example of the song: namely the 4 Noble Truths, recklessness, the song does not drink and drive, (2) The ethical principles (the things that should be practiced) contain examples of songs, namely, Benchasila, Right Livelihood, Karma Pursuit, Delusion, etc. 3) Guidelines for promoting Kham Muang songs in the Lanna Buddhist way found that: (1) The individual level. Guidelines for promoting Kham Muang songs Local organizations should establish the Entertainment Welfare Division, encourage local talented artists to have their work, pay compensation, set up groups, clubs, associations in the entertainment sector at the local, provincial, county and national levels. (2) Organizational level. Guidelines for promoting Kham Muang songs, should create a network of Lanna artists, establish a school and develop a learning resource for Lanna Kham Muang songs, Passed a course on Kham Muang songs. (3) National level. Guidelines for promoting Kham Muang songs should organize a meeting to build knowledge and understanding of the conservation of Kham Muang song and continually develop project plans and activities to promote learning.

Keywords: Concept analysis, Buddhist principles, Lanna songs, Buddhist scriptures

บทนำ

บทเพลงถือกำเนิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับสังคมมนุษย์ ที่มาจากชีวิตมนุษย์และเป็นผลงานที่สร้างสรรค์โดยน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้น บทเพลงเป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม (จินตนา ดำรงเลิศ, 2533, น. 1) บทเพลงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้นักมนุษย์มีความสุข สนุกสนานรื่นเริง ช่วยผ่อนคลายความเครียดทั้งทางตรงและทางอ้อม บทเพลงเป็นเครื่องกล่อมเกลาคจิตใจของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย บทเพลงมีความเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

งานศิลปะทุกแขนงแม้จะมุ่งสื่อถึงอารมณ์ภายในของตัวศิลปินเป็นหลัก แต่ทั้งนี้คำถามหนึ่งที่น่า สนใจก็คือ ในตัวงานศิลปะเองที่มีหลากหลายองค์ประกอบ อาทิ แนวคิด ทศนคติ เสียง ภาษา รูปแบบ ฯลฯ ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้จำเป็นไหมที่จะต้องแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประกอบไปด้วยคน

ซึ่งมีระดับความคิด สติปัญญาที่แตกต่างกันออกไป ในยามที่มนุษย์ต้องเผชิญปัญหาชีวิต เพลงจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถผ่อนคลายความเครียดและความวิตกกังวลได้ นอกจากนี้ เพลงยังมีผลต่อการเสริมสร้าง สุขภาพกายและใจ ให้มีความสดชื่นแจ่มใส เบิกบาน เข้มแข็งและมีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคอย่างมีสติ ปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะความรุนแรงทางการเมือง เศรษฐกิจ ความ เป็นอยู่ในพหุวัฒนธรรมอันมีความหลากหลายทางด้าน ทศนคติ ศรัทธา ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยม ในหมู่คนหลายเชื้อชาติ ศาสนา ในหลายฟากฝั่งของสังคม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อจิตใจของทุกคนใน ครอบครัวและสังคม หากปราศจากเพลงที่เป็นเสมือนเครื่องมือที่นำมาช่วยบรรเทาเยียวยาความบอบช้ำทาง จิตใจ สมาชิกของครอบครัวและสังคมโดยรวมก็ จะไม่สามารถดำรง

ชีวิตประจำวันได้อย่างราบรื่น (รัฐกรณ์กานต์ ดิษฐอำนาจ, พูนสุข มาศรีสร้างสรรค์ และชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, 2562, น. 242)

ความสำเร็จของกิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นมิติใด ก็สามารถบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ได้หลากหลายสาขากว่า เพราะความสามารถในการประสานหลากหลายของศาสตร์มากกว่า หมายถึง การใช้องค์ความรู้ และหลักปฏิบัติได้จากหลาย ๆ มุมมอง จึงสามารถดัดแปลงงานสร้างสรรค์ได้สอดคล้องกับความแตกต่างแห่งพฤติกรรมและจิตสำนึกจริงของกลุ่มเป้าหมายมากกว่าเช่นเดียวกับ พระพุทธองค์ที่สามารถเผยแผ่หลักพุทธธรรมได้อย่างแพร่หลายและรวดเร็วกว่าเจ้าลัทธิอื่นในสมัยนั้น เพราะพระพุทธองค์สมัยที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะพระองค์ได้เรียนรู้วิชาการหลายสาขาการเผยแผ่พระศาสนาของพระองค์มีพระสงค์เพื่อเผยแผ่พระธรรมวินัย กระบวนการในการเสนอหลักธรรมพระพุทธองค์ก็สามารถใช้ภาษาและกุศโลบาย สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน (จำนง ไชยมงคล, 2562, น. 41) จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ประพติดสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่กำเนิดมาแล้ว 2,500 กว่าปี มีหลักการหลักคำสอนที่เป็นแนวทางในการดำเนินการชีวิต เช่น ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งคือ หัวใจของพุทธศาสนา และยังมีหลักธรรมจำนวนมากที่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้สั่งสอนสาวกแล้วนำไปเผยแผ่แก่ผู้ที่นับถือพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของ

พระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2557, น. 3)

ในการดำเนินชีวิตของสังคมซึ่งสามารถแสดงออกให้เห็นได้ทั้งทางด้านภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้สามารถชี้ให้เห็นถึงตัวตนของคนในสังคมนั้น ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นดังนั้นวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคนในสังคมซึ่งแสดงออกโดยการยึดถือแบบแผนปฏิบัติ หรือการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม เช่น การขับลำ นาฏศิลป์ดนตรี เพลงพื้นบ้าน ความนิยมเพลงลูกทุ่งในท้องถิ่นล้านนาก็เช่นเดียวกัน ชาวล้านนานิยมเพลงลูกทุ่งกันอย่างแพร่หลาย จนเกิดการพัฒนาไปสู่เพลงในลักษณะ “เพลงลูกทุ่งคำเมือง” ซึ่งเป็นเพลงที่ร้องด้วยภาษาท้องถิ่นในที่สุด ในภาคเหนือเริ่มปรากฏเพลงในลักษณะ “เพลงลูกทุ่งคำเมือง” เมื่อประมาณ พ.ศ. 2497 - 2498 โดยมีการเริ่มก่อตั้งวงดนตรีไทยสากลขึ้นในเชียงใหม่ ได้แก่ วงลูกระมิงค์ วงดาวเหนือ วงดุริยะเวียงพิงค์ ซึ่งในภายหลังเรียกขานกันว่าเป็นแบบ “วงดนตรีลูกทุ่ง” วงดนตรีลูกระมิงค์ เป็นวงดนตรีที่เริ่มมีการแต่งเพลงด้วยลีลา “ลูกทุ่งคำเมือง” ขึ้น ผู้แต่งเพลงคนสำคัญ คือ สุริยา ยศถาวร เนื้อร้องเป็นภาษาคำเมือง มักจะมีเนื้อหาชวนตลกขบขัน เช่น เพลงลืมอายแล้วว่า คนสิ่งตั้ง ปีนเก้าบ้านต้นเป็นต้น มีนักร้องที่สามารถแต่งเพลงคำเมืองคนอื่น ๆ อีก เช่น วีระพล คำมงคล ถวิล รัตนแก้ว เป็นต้น เพลงลูกทุ่งคำเมืองเหล่านี้ได้รับ

ความนิยมไม่น้อย วงดนตรีที่มีชื่อเสียงในเชียงใหม่ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2499 ก็คือ วงซี.เอ็ม. และในปี พ.ศ. 2507 ก็มีวงดนตรีที่แยกตัวออกมาจากวง ซี.เอ็ม. คือ วงศรีสมเพชร นับเป็นวงที่สืบทอดการเล่นเพลงในลีลาเพลงลูกทุ่งคำเมืองไว้กว่า 30 ปี โดยมีนักร้องและนักแต่งเพลงประจำวง เช่น สุริยา ยศถาวร วีระพล คำมงคล เป็นต้น ตัวอย่างเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เช่น เพลงสาวมอเตอร์ไซค์ หยิบมือกำ บ่เกย เย็นฤดู บ่าวโหล ฯลฯ เป็นต้น (ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550)

ดนตรีเป็นศิลปะที่อาศัยเสียงเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังเป็นศิลปะที่ง่ายต่อการสัมผัสก่อให้เกิดความสุข ความปลื้มปิติพึงพอใจให้แก่มนุษย์ได้ นอกจากนี้ได้มีนักปราชญ์ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ เกิดขึ้นจากธรรมชาติและมนุษย์ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้ประณีตงดงามไพเราะเมื่อฟังดนตรีแล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ” นั่นก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราได้ทราบว่ามีมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดภาษาใดก็สามารถรับรู้รสชาติของดนตรีได้โดยใช้เสียงเป็นสื่อได้เหมือนกัน ศิลปะดนตรีนี้เกิดขึ้นจากธรรมชาติที่ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้เกิดความประณีตงดงาม และความไพเราะ ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งความรู้สึกทางอารมณ์ต่าง ๆ เช่น รัก โกรธ เกลียด กลัว โศกเศร้า หรือดีใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สึกดังกล่าวให้ผู้อื่นรับรู้ได้ (สุกรี เจริญสุข, 2533, น.18)

ชีวิตของชาวล้านนาแต่เดิมนั้น ผูกพันอยู่กับเสียงเพลงเกือบตลอดเวลา ตั้งแต่วัย

ทารก มีเพลงขับกล่อม ในวัยเด็ก มีเพลงประกอบการละเล่นต่าง ๆ ที่ทำให้การละเล่นนั้นสนุกสนาน เมื่อถึงวัยหนุ่มสาว ก็มีประเพณีการแ้วสาว ซึ่งหนุ่ม ๆ จะนำเครื่องดนตรีประเภทสะล้อ ซึง ซอ เปียะ บรรเลงไปตามทางขณะไปเยือนหญิงที่ตนหมายปอง มีการขับลำนำที่เรียกว่า จ้อย ส่วนในงานพิธีและงานรื่นเริงตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ในพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีบวชนาค พิธีผีผีมดผีเม้ง เช่น ผีบรรพบุรุษ จะประกอบไปด้วยการบรรเลงดนตรี การขับร้องเพลงและการแสดงเพลงปฏิพากย์ที่เรียกว่า “ซอ” แม้ในช่วงสุดท้ายที่ชีวิตดับสูญ เพลงก็มีบทบาทที่จะบรรเลงในพิธีชักปราสาทบรรจุศพเข้าสู่ป่าช้า ทั้งนี้ยังมีเพลงคำเมืองที่มีการสร้างสรรค์ประยุกต์ให้มีความสนุกสนานมากขึ้น คือ การนำเอาคำเมืองมาใส่ทำนองแนวลูกทุ่ง กลายเป็นเพลงลูกทุ่งคำเมือง หรือเรียกสั้น ๆ ว่า เพลงคำเมือง (พรพรรณ วรรณ, 2542, น. 321)

เพลงพื้นบ้านล้านนานั้นไม่ใช่เป็นเพียงเพลงที่ให้แค่ความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังสอดแทรกเนื้อหาสาระ ข้อคิดต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมที่ปรากฏอย่างหนึ่งในสังคมไทย ที่สะท้อนให้เห็นว่าเพลงคำเมืองไม่ใช่มีแต่ความบันเทิง แต่มีเนื้อหาสาระ คำสอนสอดแทรกอยู่เสมอและยังแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี สภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่ปลูกฝังให้คนในสังคมมีจิตใต้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นได้จากการอยู่แบบพี่น้อง แต่ในสังคมปัจจุบันนั้น มีปัญหามากมายทั้งปัญหาด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมขาดการปลูกฝัง อบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และการดำเนินชีวิต

แบบไทย (เอนก นาวิกมูล, 2550, น. 89) ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ เป็นกรอบในการวิเคราะห์เพลงที่มีเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ประวัติความเป็นมาประเภทของเพลงคำเมือง การสอดแทรกหลักธรรมในบทเพลงคำเมือง และร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนภาคเหนือให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในบทเพลง คำเมือง ล้านนา จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษารวบรวมแนวทางการส่งเสริมบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิดเกี่ยวกับบทเพลงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมในบทเพลงคำเมืองล้านนา แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธโดยมีขอบเขตในส่วนที่เป็นเอกสารหนังสือในการวิจัย จากตำรา และบทเพลงของศิลปินเพลงคำเมือง โดยศึกษาค้นคว้าจากสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เพลงคำเมืองล้านนา ศูนย์สืบสานวัฒนธรรมไทยล้านนา ศูนย์สนเทศภาคเหนือ วารสารสำนักส่งเสริม

ศิลปวัฒนธรรม บทเพลงคำเมืองของพ่อครูบุญศรี รัตนัง บทเพลงคำเมืองของวงการ์นตี และบทเพลงซอของพ่อครูแม่ครู

2. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ศิลปินพ่อครู แม่ครูในล้านนา ผู้เชี่ยวชาญด้านเพลงคำเมืองล้านนา โดยทำการศึกษาพื้นที่ 7 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน จากศูนย์สืบสานเพลงคำเมืองในล้านนา จำนวน 16 ศูนย์ ได้จากการคัดเลือกศูนย์สืบสานเพลงคำเมืองในล้านนา 7 จังหวัด (จังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่มีศูนย์สืบสานเพลงคำเมือง) จังหวัดละ 2 ศูนย์ จังหวัดเชียงใหม่ 4 ศูนย์

2.2 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศิลปินพ่อครู แม่ครูในล้านนา จำนวน 34 คน ซึ่งได้จากการคัดเลือกจากศิลปินพ่อครู แม่ครูในล้านนา ที่มีผลงานเพลงคำเมืองที่มีเนื้อหาของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ และคัดเลือกตามลำดับอาวุโสด้วยประสบการณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเพลงคำเมืองล้านนา จำนวน 1 คน ประกอบด้วย ดร.ชินชัย แก้วเรือน รวมกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์จำนวน 34 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

วิธีการดำเนินวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) แล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

1) ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ในหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 รวมถึงคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสารตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความ แผ่นซีดี ฐานข้อมูลออนไลน์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม และที่เกี่ยวข้องกับประวัติและผลงานเพลงล้านนา บันทึกด้านวัฒนธรรมด้านเสียงเพลงการให้สัมภาษณ์ ในแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษาวิจัยนี้

3.2 การศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ (Interview Study) สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศิลปินพ่อครู แม่ครูในล้านนา จำนวน 34 คน ซึ่งได้จากการคัดเลือกจากศิลปินพ่อครู แม่ครูในล้านนา ที่มีผลงานเพลงคำเมืองที่มีเนื้อหาของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ และคัดเลือกตามลำดับอาวุโสด้วยประสบการณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเพลงคำเมืองล้านนา จำนวน 1 คน ประกอบด้วย ดร.ชินชัย แก้วเรือน รวมกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์จำนวน 34 คน

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลการศึกษาและการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ เชิงพรรณนา

4. ขั้นตอนผลการศึกษา

เรียบเรียงและเสนอผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ค้นพบ จากการศึกษาในเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์ โดยนำมาอธิบายแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญจากการศึกษาวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอข้อแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดในบทเพลงคำเมืองล้านนา จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ พบว่า แนวคิดในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เพลงที่ประกอบด้วยธรรม จากการศึกษาบทเพลงที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกแล้ว พบว่า เป็นบทเพลงที่มีเนื้อร้อง หรือเรียกว่า คาถา ที่ชัดเจนและมีบุคคลที่ขับร้องไว้ มีทั้งเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นไว้ก่อน และเป็นบทเพลงที่ร้องขึ้นในขณะนั้นทันที ทั้งจากความดีใจ จากความรัก หรือจากการประสบทุกข์เสียใจจนขับเพลงออกมา โดยมากจึงเป็นบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรม 2. บทเพลงหรือพระคาถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น บทเพลงในพระสุตตันตปิฎก ไม่ได้มีแต่บทเพลงกล่าวถึงแต่เรื่องโลกียวิสัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงแง่คิดเชิงจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง และมีสารัตถประโยชน์มาก เพราะฉะนั้น บทเพลงในพระสุตตันตปิฎก จึงมีทั้งบทเพลงที่

ประกอบด้วยโลกียธรรมและโลกุตระธรรม ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของบทเพลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน

คุณค่าของบทเพลงที่พบในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ คุณค่าในการประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นบทเพลงที่ไม่มีเนื้อร้องแต่เป็นเรื่องราวของบทเพลงที่เกี่ยวกับ ความประพฤติวัตร ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ สามเณร ทั้งพุทธบัญญัติ ห้ามการไปฟังเพลง และห้ามขับเพลง จึงเป็นทั้งเรื่องที่ไม่สมควรแก่บรรพชิต เป็นข้าศึกต่อกรรมฐาน ไม่สมควร ขวนขวายฟัง คุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ เป็นบทเพลงที่มีเนื้อร้องชัดเจน ทั้งเหตุการณ์ในพุทธกาล และเหตุการณ์ชาดกและปรากฏเพลงที่ร้องตอบได้กัน

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ หลักสังฆธรรมและหลักจริยธรรม พบว่า เป็นบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรม เช่น เพลงคำเมืองล้านนา มีการสอดแทรกเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ และหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีการสื่อสารออกมาในหลายรูปแบบ เน้นความสนุกสนาน เพื่อให้ผู้ฟังเข้าถึงความหมายที่เพลงคำเมืองได้สื่อออกมา และง่ายต่อการจดจำ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนา ประกอบด้วย

2.1 บทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกียธรรม เป็นบทเพลงที่เป็นวิสัยของปุถุชนผู้ครองเรือน เป็นเพลงที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูง ได้แก่ เรื่องราวของสามเณร หลานชายพระจักขุบาล

2.2 บทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกุตระธรรม คือ บทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติของอริยะอันเป็นพุทธจริยธรรมในขั้นสูงของอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ ได้แก่ เพลงที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งให้อุตตรมาณพ เป็นต้น

2.3 บทเพลงในพระสูตรต้นปิฎก ไม่ได้มีแต่เนื้อหาที่กล่าวถึงแต่เรื่องโลกียวิสัย แต่เพียงอย่างเดียว

ดังนั้น บทเพลงที่ประกอบด้วยธรรม จึงเป็นบทเพลงที่แฝงด้วยแง่คิดเชิงจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง มีสารัตถประโยชน์เป็นอย่างมาก มีเนื้อเพลงที่เป็นภาษาเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน และมีหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในบทเพลง ทำให้เรารู้ว่าสิ่งใดที่กระทำลงไปทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสิ่งนั้นผิดศีลธรรม ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ได้รับชมรับฟัง ได้ซึมซับรับเอาศีลปวัณธรรมอันดีงามนี้ไว้และสืบทอดกันต่อไป

3. การรวบรวมแนวทางการส่งเสริมบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เพลงคำเมืองได้สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรมล้านนา สภาพความเป็นอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่สืบต่อไป ผู้วิจัยจึงมีแนวทางในการส่งเสริมเพลงคำเมือง ดังนี้

3.1 ระดับปัจเจกบุคคล ต้องดูแลสุขภาพดี อดตัลक्षण เอกลักษณะของตนเองแล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาสร้างผลงานให้เข้ากับเอกลักษณะตนเอง มีความขยัน อดทน เพียรพยายาม สังเกตและใส่ใจรายละเอียดของงานเพลง แล้วผลิตผลงานและถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน

เพลงคำเมืองที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ผลงานเพลงคำเมืองอยู่เสมอ ให้ทันยุคทันเหตุการณ์ ให้สอดคล้องกับวิถีของคนในชุมชน ดำรงตนให้เป็นตัวอย่างแก่วงการศิลปินนักแสดง โดยต้องยึดคุณธรรม จริยธรรมเป็นบรรทัดฐานในดำเนินชีวิต

3.2 ระดับองค์กร ด้วยการสร้างเครือข่ายศิลปินล้านนา โดยเห็นความสำคัญของศิลปินทุกสาขา เพื่อความเป็นปึกแผ่นสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพ ควรมีศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาทางด้านเพลงพื้นบ้าน และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพลงคำเมืองล้านนา ให้มีหลักสูตรท้องถิ่นด้านเพลงพื้นบ้าน เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั่วไป ให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิเพื่อส่งเสริมศิลปินที่ผลงานประจักษ์ และให้การส่งเสริมและสนับสนุนศิลปินเพลงคำเมืองที่โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์สังคมให้เชิดชูยกเป็นศิลปินดีเด่นระดับจังหวัดและระดับชาติต่อไป

3.3 ระดับประเทศ ได้แก่ การประชุมสร้างความรู้เข้าใจในการสืบทอดเผยแพร่ และอนุรักษ์เพลงคำเมืองล้านนา ระดมความคิดเห็นของคนทำงานทางด้านวัฒนธรรมเพื่อกำหนดแผนในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงให้เป็นยอมรับในระดับชาติ โดยให้ขับเคลื่อนงานในการส่งเสริมศิลปินให้มีกิจกรรมการแสดงอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงระเบียบ กฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน กฎหมายในการดูแลด้านสวัสดิการแก่ศิลปิน ให้องค์กรหรือส่วนงานด้านวัฒนธรรมดูแลและส่งเสริมทางด้านงบประมาณ โครงการกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเวทีการแสดงระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศและระดับนานาชาติ การรักษารอยาบรรณของศิลปินให้อย่าง

เคร่งครัด และซึมซับศิลปวัฒนธรรมอันดีงามนี้ไว้และสืบทอดกันต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบทเพลงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา บทเพลง คือ บทประพันธ์ที่มีเนื้อหาสำหรับขับร้อง เรียกว่าคาถา มีทั้งเป็นบทเพลงที่กวีแต่งขึ้นไว้ก่อนและเป็นบทเพลงที่ขับร้องขึ้นจากความสะเทือนทางอารมณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยวิจัยของกาญจนา อินทรสุวานนท์, มานพ วิสุทธิแพทย์ และ เมธี พันธุ์วราทร (2546) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เพลงระบำบ้านนา ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่า ในเพลงระบำบ้านนา ได้กล่าวถึงค่านิยมในการนับถือศาสนาพุทธ พ่อ แม่ ครู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มารยาทในการต้อนรับ การแต่งกาย อาชีพ เศรษฐกิจ การเมือง ยาเสพติด ความรักระหว่างชายหญิง ผัวเมีย พ่อแม่ลูก ความรักชาติพระมหากษัตริย์ และเรื่องเพศ เพลงระบำบ้านน่ายังมีบทบาทต่อสังคมในการสร้างความบันเทิง ความสามัคคี การแจ้งข่าวสาร บันทึกเรื่องราว และให้ความรู้ด้านต่าง ๆ และงานวิจัยของ อธิมาภรณ์ มงคลหว่า (2555) เรื่อง “ดนตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า การใช้ดนตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถสร้างความรู้สึก กล่อมเกล่าจิตใจให้เกิดความศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทำให้ผู้ฟังเกิดความกล้าหาญ ทำให้เข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมปัจจุบัน

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในบทเพลงคำเมืองล้านนาหลักธรรมต่าง ๆ เช่น 1) หลักสัจธรรม (ความจริง) คือ หลักความจริงที่เป็น

กลางตามธรรมชาติ 2) หลักจริยธรรม (ข้อที่ควรปฏิบัติ) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมชัย สิริวิฑฒโน (ศรีนอก) (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย” ผลการวิจัยพบว่า เพลงลูกทุ่งเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าด้านสาระเกี่ยวกับสังคมและวิถีชีวิตของชาวชนบทไทย สะท้อนให้เห็นความเชื่อโดยทั่ว ๆ ไปของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องบุญกรรม ได้บรรเทาความรุนแรงของปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย เรื่องชาติก่อนชาติหน้า นับเป็นข้อปลอบใจคนจนยามสิ้นหวังเป็นอย่างดี มีผลทำให้คนในสังคมปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องรู้จักเคารพสิทธิของคนอื่นและให้เกียรติคนอื่น เช่น บุตรธิดาฟังเคารพต่อบิดามารดา ศิษย์ฟังเคารพต่อครูอาจารย์ เป็นต้น ตลอดจนการปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณทั้งปวง นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงหลักปรัชญาชาวบ้านว่าได้จากบทเพลงลูกทุ่งนั่นเอง สำหรับเป็นคติครองใจให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากการเบียดเบียนกันและกัน และอำลา กมลมาลย์ (2553) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติดที่เกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจ และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ ดีงาม จริยธรรมแบ่งเป็น 4 ประเภทได้แก่ (1) จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ศีล 5 (2) จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 (3) จริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 (4) จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่

ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2, พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ทิศ 6 และมงคล 38 ประการ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ส่วนใหญ่เป็นหลักการประพฤติดปฏิบัติที่บุคคลทั่วไปควรปฏิบัติเพราะเป็นเรื่องที่สอนให้รู้บาปบุญคุณโทษและพุทธจริยธรรมนี้ ได้ซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าโพธิ์โดยผ่านเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี พุทธจริยธรรมสามารถ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ จริยธรรมระดับโลกียะเป็นจริยธรรมอันเป็นวิสัยของโลก และจริยธรรมระดับโลกุตระเป็นจริยธรรมอันมิใช่วิชัยของโลก

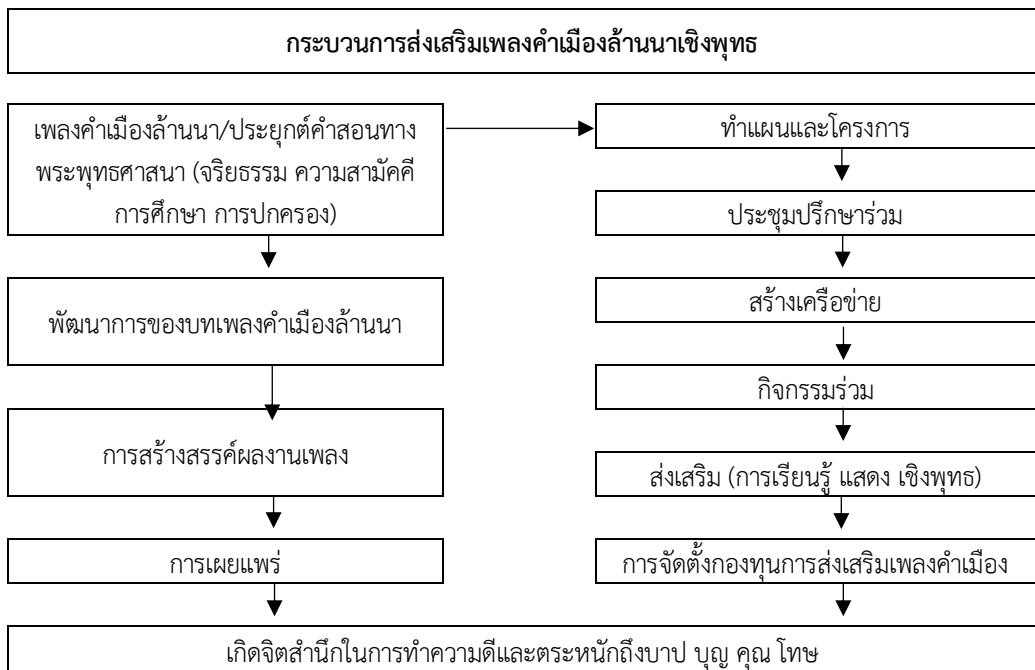
แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ ใน 3 ระดับ คือ 1) ระดับปัจเจกบุคคล 2) ระดับองค์กร 3) ระดับประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภนิช ไชยวรรณ (2547) เรื่อง กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า ซอเป็นศิลปะที่ละเอียดอ่อนช่างซอทุกคนต้องเคารพครูที่สอน เมื่อจะขึ้นเวทีต้องมีการไหว้ครู มีการขอขมาเมื่อมีการกล่าวคำหยาบ ในเนื้อหาของซอขบวนการสืบทอดก็ จะมีการสอนแบบตัวต่อตัว มีการถ่ายทอดศิลปะทุกอย่างให้กับผู้เรียน คือ ศิษย์โดยถือตามหลักของทิศ ๖ คือ ทิศเบื้องหน้าครูอาจารย์ต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ทุกอย่างพร้อมกันนั้นศิษย์ก็จะเคารพต่อครูอาจารย์ เนื้อหาของวิทยานิพนธ์ได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญของเพลงซอพื้นบ้านของเชียงใหม่หลายท่าน ทุกท่านจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันหมดคือความเคารพต่อครูอาจารย์ และอาจารย์ก็รักศิษย์พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ตลอดเวลา และงานวิจัยของศราวุธ

โชติจำรัส (2559) เรื่อง แนวทางการส่งเสริมความยั่งยืนของดนตรีผู้ไทย อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยปรากฏ พบว่า 1) การสืบเชื้อสายความเป็นชาวผู้ไทย 2) บทบาทของหน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเยิง ในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวผู้ไทย 3) วัฒนธรรมชาวผู้ไทยที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเยิง มีบทบาทและให้ความสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชนชาวผู้ไทยขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเยิง 5) ความรู้สึกที่มีต่อหน่วยงานราชการ และภาครัฐในตำบลนาเยิงที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวผู้ไทย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากศึกษาวิจัยและข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ รวมถึงเป็นข้อเท็จจริง

เชิงประจักษ์ ในการนำบทเพลงคำเมืองล้านนา มาสร้างสรรค์ใช้งานอย่างเป็นรูปธรรม อย่างมากมายหลากหลาย โดยศิลปินพื้นบ้านล้านนามากมายหลายท่านและได้ดำเนินมาในสังคมเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร จึงทำให้สามารถจะศึกษารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งเนื้อหา ท่วงทำนองและรูปแบบวิธีการของการนำเสนอต่อสังคมชุมชน และมีพัฒนาการควบคู่ทันเหตุการณ์กับยุคสมัย ทำให้ข้อมูลในเชิงทฤษฎีเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยในปัจจุบันมีทั้ง ศิลปินผู้สร้างผลงาน ผู้ทรงคุณวุฒิ และภูมิธรรมความรู้ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูล ปราชญ์ท้องถิ่นผู้เปรียบเสมือนผู้ปฏิบัติและใช้งานจริง เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานทางบทเพลงคำเมืองของล้านนา และสิ่งที่สำคัญคือการได้รับการยอมรับจากสังคมและชุมชนอย่างกว้างขวางได้ตามตารางดังนี้

ตาราง 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากศึกษาวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรให้การสร้างแนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ เป็นหลักสูตรด้านการศึกษา อันเป็นคุณสมบัติที่ศิลปินหรือหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องจะต้องมีเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไป

1.2 ควรให้มีการสร้างแนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ ที่สร้างสรรค์ผลงานให้เป็นข้อสรุป และข้อมูลเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ

1.3 แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ ควรให้มีการนำข้อมูลจากการวิจัย นำเสนอให้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการในการแสดงขึ้นตอนต่างอย่างเหมาะสมรวบรวมเป็นหมวดหมู่เพื่อแสดงทั้งข้อดี และข้อค้นพบที่สำคัญหรือ หมายถึงการนำข้อมูลจากการวิจัย เป็นข้อมูลสังเคราะห์เชิงปฏิบัติเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลเพื่อการนำไปสร้างสรรค์ผลงานและใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพสังคมและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 การศึกษาวิจัยเรื่องประยุกต์ใช้เพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธกับการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเชิงสากล หรือระดับนานาชาติ

2.2 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธในการประยุกต์ใช้ในด้านรูปแบบและเทคนิค วิธีการ และนำเสนอด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย

2.3 การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบของเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ เพื่อตอบสนองกลไกทางสังคมอย่างเหมาะสม

2.4 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างงานหรือพัฒนาการของเพลงคำเมืองของล้านนาในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

2.5 การศึกษาวิจัยเรื่องความถูกต้อง และเหมาะสมกับการใช้เพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธให้ถูกต้องกับวัตถุประสงค์

2.6 การศึกษาวิจัยเรื่องการใช้เพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ ในรูปแบบลักษณะอื่น เช่นการผสมผสานรูปแบบ และการสร้างสรรค์บทเพลงคำเมืองในลักษณะต่างๆ

สรุป

แนวคิดเกี่ยวกับบทเพลงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นบทเพลงที่มีเนื้อร้อง หรือเรียกว่า คาถา ที่ชัดเจนและมีบุคคลที่ขับร้องไว้ มีทั้งเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นไว้ก่อน และเป็นบทเพลงที่ร้องขึ้นในขณะนั้นทันที ทั้งจากความดีใจ จากความรัก หรือจากการประสพทุกข์เสียใจจนขับเพลงออกมา โดยมากจึงเป็นบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรม ก่อให้เกิดคุณค่าของเพลง ทางด้านร่างกาย ทางด้านโสตประสาท ทางด้านอารมณ์ เพลงในทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เพลงที่ประกอบด้วยธรรม 2) เพลงที่ไม่ประกอบด้วยธรรม บทเพลงไม่ได้มีแต่เรื่องโลกีย์วิสัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงแง่คิดเชิงจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง และมีสารัตถประโยชน์มาก วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในบทเพลงคำเมืองล้านนา คือ วิเคราะห์หลัก

สังธรรม และจริยธรรม พบว่า เป็นบทเพลงที่มีเนื้อร้อง หรือเรียกว่า คาถา ที่ชัดเจนและมีบุคคลที่ขับร้องไว้ มีทั้งเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นไว้ก่อน และเป็นบทเพลงที่ร้องขึ้นในขณะนั้นทันที ทั้งจากความดีใจ จากความรัก หรือจากการประสบทุกข์เสียใจ สอดแทรกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ และหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เน้นความสนุกสนาน เพื่อให้ผู้ฟังเข้าถึงความหมายที่เพลงคำเมืองได้สื่อกออกมา และง่ายต่อการจดจำ แนวทางส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ สำหรับ

แนวทางการส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้พบแนวทาง ใน 3 ระดับ คือ 1) ระดับปัจเจกบุคคล ต้องดูความถนัด อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของตนเองแล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาสร้างผลงานให้เข้ากับเอกลักษณ์ตนเอง 2) ระดับองค์กร ด้วยการสร้างเครือข่ายศิลปิน 3) ระดับประเทศ ได้แก่ การประชุมสร้างความรู้เข้าใจในการอนุรักษ์เพลงคำเมืองล้านนา ปรับปรุงระเบียบ กฎหมายในการดูแลด้านสวัสดิการแก่ศิลปิน

แหล่งอ้างอิง

- กาญจนา อินทรสุนานนท์, มานพ วิสุทธิแพทย์ และ เมธี พันธุ์วราร. (2546). *การศึกษาวเคราะห์เพลงระบำบ้านนา ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- จำนง ไชยมงคล. (2562). พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในเพลงลูกทุ่งไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(1), 39-46.
- จินตนา ดำรงเลิศ. (2533). *วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรพรรณ วรรณ. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 9*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- พระมหาสมชัย สิริวฑฺฒโน (ศรีนอก). (2537). *หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2557). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคอมทองประทีป.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐกรณ์กานต์ ดิษฐอำนาจ, พูนสุข มาศรีงสรรค์ และชนทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2562). วิเคราะห์การใช้บทเพลงเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทยตามหลักพุทธสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(ฉบับพิเศษ), 239-249.
- ศราวุธ โชติจำรัส. (2559). *แนวทางการส่งเสริมความยั่งยืนของดนตรีผู้ไทย อำเภอดงคราญ จังหวัดอุดรธานี*. (รายงานผลการวิจัย). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ศุภนิจ ไชยวรรณ. (2547). *กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2550). *เพลงคำเมือง (นิยมอ่าน “เพงกำเมือง”)*. สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://library.cmu.ac.th/ntic/kammuangmusic.php>
- สุกรี เจริญสุข. (2533). *แนววิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกับเพลงลูกทุ่งในเส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อศิมาภรณ์ มงคลหว่า.(2555). *ดนตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- อำมลา กมลมาลย์. (2553). *การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- เอนก นาวิกมูล. (2550). *เพลงพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สารคดี.

การศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา
โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเขต 2

THE STUDY OF TEACHERS' OPINION TOWARDS THE COLLECTIVE LEADERSHIP
OF SCHOOL ADMINISTRATORS OF SRINAGARINDRA CONSORTIUM SCHOOLS,
THE SECONDARY EDUCATION SERVICE OFFICE 2

อัจฉริยะ เจริญไวยิ่ง *

Atchariya Charoenwaiying

อุไร สุทธิแย้ม **

Urai Sutthiyam

Corresponding Author E-Mail: atchariya999@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน และฝ่ายงานในหน้าที่ กลุ่มประชากร จำนวน 830 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ครูโรงเรียนในสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ ซึ่งได้มาโดยวิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จของโคเฮน จำนวน 269 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างการเปลี่ยนแปลง ด้านการรู้จักชุมชนหรือองค์กร ด้านการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง และด้านการพัฒนาปัจเจกบุคคล
2. ครูที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน 3 ด้าน คือ ด้านการรู้จักชุมชนหรือองค์กร ด้านการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง และด้านการพัฒนาปัจเจกบุคคล แตกต่างกัน โดยครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป มากกว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 5 ปี และ 5 ถึง 10 ปี
3. ครูที่มีฝ่ายงานในหน้าที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน โดยในกลุ่มบริหารวิชาการ มากกว่า กลุ่มบริหารงบประมาณ และ กลุ่มบริหารงบประมาณและบุคคล มากกว่า กลุ่มบริหารทั่วไป
4. ครูที่มีฝ่ายงานในหน้าที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสร้างการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน โดยครูที่ปฏิบัติงานในกลุ่มบริหารวิชาการ มากกว่า กลุ่มบริหารงบประมาณ และ ครูที่ปฏิบัติงานในกลุ่มบริหารงบประมาณ มากกว่า กลุ่มบริหารทั่วไป

คำสำคัญ: ผู้บริหาร, ครู, ภาวะผู้นำร่วม, กลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์

* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2

** ภาควิชาการศึกษาต่อเนื่องและอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

The objectives of this quantitative research were: 1) To study the teachers' opinions towards the collective leadership of school administrators. 2) To compare the teachers' opinions towards the collective leadership of school administrators of Srinagarindra Consortium, the Secondary Education Service Area Office 2 classified by working experiences and departments. The population were 830 school teachers and the samples were 300 school teachers who are working under Srinagarindra Consortium. It was obtained by using Cohen's sample size method.

The result of this research found that:

1. The teachers have the opinions towards to the collective leadership of school administrators in overall and all aspects were at the medium, in an order from most to least were make the change, know community, build a strong team and develop the individual.

2. Teachers with different working experiences had an opinions differently on the collective leadership of the school administrators in overall and all aspects. The teachers who had more than 10 years working experiences had more opinions than the teachers who had less than 5 years and 5 to 10 years working experiences.

3. Teachers with different departments had opinions differently on the collective leadership of the school administrators in overall and 3 aspects; know community, build a strong team and make the change. By the academic department had more opinions than the budgeting department. And the budgeting department and the human resource department had more opinions than the general department.

4. Teachers with different departments had opinions differently on the collective leadership of the school administrators in develop the individual aspect. The teachers who worked in academic department had more opinions than the teachers who worked in budgeting department. And the teachers who worked in budgeting department had more opinions than the teachers who worked in general department.

Keywords: Administrators, Teachers, Collective leadership, Group of Srinagarindra consortium

บทนำ

ในปัจจุบันการศึกษาถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ซึ่งโรงเรียนเป็นองค์กรที่สำคัญที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในชาติ ทั้งนี้หัวใจของการศึกษาก็คือผู้บริหารโรงเรียน ที่มีใช้ทำหน้าที่เพียงแต่บริหารโรงเรียนเท่านั้น แต่ต้องแสดงศักยภาพ คือ มีความสามารถในการเป็นทั้งผู้บริหารและผู้นำควบคู่กันไป ซึ่งสิ่งที่คาดหวังหวังจากผู้บริหารโรงเรียนคือ การมีภาวะ

ผู้นำ มีความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ซึ่งภาวะผู้นำนี้ ถือได้ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่ผู้บริหารโรงเรียนควรมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง

ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างความรู้ขึ้น เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, น. 2) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตาม หลักสูตรการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี เป็นคนเก่ง มีความสุข และมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นเป้าหมายของผู้เรียน เมื่อสำเร็จ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555)

สำหรับประเทศไทยมีการใช้การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะ สร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนด้วยความ มุ่งมั่น ผูกพัน และรับผิดชอบ โดยมีหลักการ ในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาใน รูปแบบการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบสารสนเทศ ซึ่งเป็นแนวคิด เดียวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545, น. 30-31) ว่าให้บุคลากรมี องค์การกลางในการบริหารงานบุคคลของ ข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ การบริหารงานบุคคลสู่สถานศึกษา

การบริหารการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียน จึงต้องมีกลยุทธ์ในการบริหาร การศึกษา เพื่อกำหนดสู่การศึกษาที่มีคุณภาพและ ยั่งยืน ซึ่งหนึ่งลักษณะของผู้นำคือภาวะผู้นำ ร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาวะผู้นำ ร่วมคือ การทำงานกลุ่มของกลุ่มคนที่สามารถ เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามในแต่ละสถานการณ์ สามารถทำงานร่วมกับเป็นทีม ซึ่งไม่ได้มีแต่

ผู้นำเพียงคนเดียว แต่สามารถสลับปรับเปลี่ยน ผู้นำตามแต่บริบทของงานนั้น ๆ ซึ่งการทำงาน เป็นทีมจะสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการ ทำงาน เคารพในความสามารถที่แท้จริง ของแต่ละคน สามารถคิดสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ขึ้นได้ (ภราดร เขมะกนก และ สุชาดา นันทะ ไชย, 2556, น.15-16)

The Collective Leadership Framework ของ (W.K. Kellogg Foundation, 2007, Online) ได้เสนอกรอบแนวคิดภาวะ ผู้นำร่วมไว้ 4 องค์ประกอบ คือ รู้จักชุมชน หรือองค์กร, สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง, พัฒนา ปัจเจกบุคคล และสร้างการเปลี่ยนแปลง

อีกทั้งจากผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารยัง ขาดการสนับสนุน และการควบคุมการ ปฏิบัติงานของคนในองค์กร ต้องพัฒนาพฤติกรรม การบริหารด้านการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้น เพื่อที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนใน สถานศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (มนตรา ผลศรีธธา และ สุเทพ ลิ้มอรุณ, 2556, น. 56) สอดคล้องกับ กุลริศา วงษ์ภักดี (2556, น. 140-141) ได้ศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ของผู้นำโรงเรียนมัธยม พบว่า ผู้นำยังไม่เปิด โอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสห วิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 ตามฝ่ายงาน ในหน้าที่ทั้ง 4 งาน คือ 1) กลุ่มบริหารวิชาการ 2) กลุ่มบริหารงบประมาณ 3) กลุ่มบริหารงาน บุคคล และ 4) กลุ่มบริหารทั่วไป เพื่อนำผล การศึกษาเป็นข้อมูลให้แก่ครูและผู้บริหาร ใน

การพัฒนาและส่งเสริมภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน และฝ่ายงานในหน้าที่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครู แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพเป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน และฝ่ายงานในหน้าที่ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist) และ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของ ภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 830 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 2 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งประกอบด้วย 5 โรงเรียน จำนวน 269 คน แต่ งานวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 300 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) แบ่งตามสัดส่วน และได้ใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ (Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K., 2015) และใช้สถิติในการวิจัย คือ การแจกแจงความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD (Standard Deviation) ทํา การเปรียบเทียบความแตกต่าง รายคู่โดยวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe's post hoc comparison) มีรายละเอียดดังนี้

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ	283	98
2	พรตพิทยพยัต	179	65
3	ราชดำริ	139	50
4	ศรีพฤฒา	120	44
5	เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสุวรรณภูมิ	109	43
รวม		830	300

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประสบการณ์การทำงาน และ ฝายงานในหน้าที่ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 มี 4 ด้าน คือ 1) รู้จักชุมชนหรือองค์กร 2) สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง 3) พัฒนาปัจเจกบุคคล และ 4) สร้างการเปลี่ยนแปลง จำนวน 40 ข้อ ลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ กำหนดตามแบบวัดโดยวิธีของ Likert

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 ฉบับ และเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง สามารถเก็บแบบสอบถามคืนได้ 300 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด โดยทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

เพื่อประมวลข้อมูลในตอนต้นที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ประสบการณ์การทำงานและฝายงานในหน้าที่ มาแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 การหาค่าความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD (Standard Deviation)

4.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 เมื่อเปรียบเทียบประสบการณ์ทำงาน และฝายงานในหน้าที่ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's post hoc comparison)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.49) และเมื่อพิจารณาเป็น

รายด้านพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการสร้างการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 3.53$) รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านรู้จักชุมชนหรือองค์กรและด้านการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง ($\bar{X} = 3.47$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการพัฒนาปัจเจกบุคคล ($\bar{X} = 3.39$)

2. ผลการวิเคราะห์ พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ทำงานเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ

3. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง เป็นรายคู่ของความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยภาพรวม พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่างกัน 2 คู่ คือ ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป กับ ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 5 ปี และ ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป กับ ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 5 - 10 ปี กล่าวคือ ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นมากกว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำ

กว่า 5 ปี และ 5 - 10 ปี ส่วนคู่อื่นๆไม่พบความแตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบพบว่า ครูที่มีฝ่ายงานในหน้าที่ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำแนกตามฝ่ายงานในหน้าที่ เป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ

5. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง เป็นรายคู่ของความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยภาพรวม พบว่า ครูที่มีฝ่ายงานในหน้าที่ ต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกัน 3 คู่ คือ ครูที่ปฏิบัติงานในกลุ่มบริหารวิชาการ กับ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงบประมาณ, ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงบประมาณ กับครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานทั่วไป และครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานบุคคล กับครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานทั่วไป กล่าวคือ ครูที่ปฏิบัติงานในกลุ่มบริหารวิชาการ มีความคิดเห็นมากกว่าครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงบประมาณ, ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานงบประมาณมีความคิดเห็นมากกว่า ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานทั่วไป และ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ใน

กลุ่มบริหารงานบุคคลมีความคิดเห็นมากกว่าครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มบริหารงานทั่วไป ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และด้านการสร้างการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหารมีความเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อประสิทธิภาพที่ดีในการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดขอบเขตภาระงาน และเป้าหมายที่ชัดเจน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเลือกผลการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด สนับสนุนให้คนในองค์กรปฏิบัติงานจนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า เรียนรู้ภูมิหลังก่อนการปฏิบัติงาน ใช้ข้อเท็จจริงในการเปลี่ยนแปลงการทำงาน และมีวิสัยทัศน์ร่วมกับคนในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กุลริศาวงษ์ภักดี (2556, น. 140-141) ได้ศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมพบว่า ผู้นำต้องมีการวางแผน พันธกิจ แผนกลยุทธ์ ความสามารถในการปฏิบัติงาน และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ดังนั้น เมื่อผู้นำมีวิสัยทัศน์ร่วมจะทำให้วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้เป็นจริงเนื่องจากทุก

คนมุ่งสู่หลักชัยในแนวทางเดียวกันย่อมส่งผลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ประโยชน์ คล้ายลักษณ์ (2556, น. 145) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมของบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพบว่า บุคลากรต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีม ในมิติเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ร่วมกัน การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม การไว้วางใจ และการยอมรับนับถือ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากครูในโรงเรียนในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปี ขึ้นไป จะมีประสบการณ์ในการทำงานมาก มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีมุมมอง และทักษะกระบวนการในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ณิชากา ฐปนสิทธิธำกูร (2558, น. 175) ได้ศึกษาผลจากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน อบจ.บ้านตลาดเหนือ (วันครู 2502) สังกัด อบจ.ภูเก็ต จำแนกตามประสบการณ์ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การ

ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน อบจ.บ้านตลาดเหนือ (วันครู 2502) สังกัด อบจ. ภูเก็ต โดยภาพรวมและรายด้าน มีความแตกต่างกัน เนื่องจาก ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปี จะมีวิสัยทัศน์ กว้างไกล มีมุมมองและทักษะกระบวนการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถให้คำปรึกษาและเป็นแบบอย่างให้กับครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า ส่วนครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 10 ปี จะมีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า อาจมองในมุมแคบความคิดเห็นยังไม่ตรงกันกับผู้ที่ประสบการณ์มากกว่า จึงทำให้ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของ ผู้บริหารโรงเรียน อบจ.บ้านตลาดเหนือ (วันครู 2502) สังกัด อบจ. ภูเก็ต แตกต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ พรหมลี สีนสมบูรณ์ (2544, น. 147) ได้ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนเรียนเอกชนสมาคมสหคี ศึกษาศัมพันธ์ สังกัด คณะ กรรมการ การ ศี กษา เอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสมาคมสหคี ศึกษาศัมพันธ์ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครที่แตกต่างกันในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน พบว่า ครูที่มีเพศและระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจในการบริหารงานของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่มีอายุและประสบการณ์ในการสอนที่

แตกต่างกันมีความพึงพอใจในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากงานวิจัยนี้ทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้ว่า ควร มีกระบวนการและวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาสถานศึกษา โดยการประสานพลังความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของครู ผู้ได้บังคับบัญชามาใช้ประโยชน์ร่วมกันมากที่สุด เพราะการจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารเพียงลำพัง ซึ่งหากมองให้ไกลกว่านี้ ผู้บริหารยังสามารถถึงปราชญ์ชุมชน หรือ ผู้นำชุมชน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมมือในการพัฒนานักเรียน โดยการฝึกทักษะเรียนรู้ และทำงานเป็นทีม แนวใหม่ ด้วยวิธีการใหม่ที่ไม่ใช่เพียงแค่การฝึกอบรมเพียงอย่างเดียว แต่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การศึกษาตนเอง การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม สนุทริยสนทนา การศึกษาดูงาน เป็นต้น โดยกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาดังกล่าวให้ครอบคลุมองค์ประกอบของภาวะผู้นำร่วมทั้ง 4 ประการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำร่วมให้กับทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ บุคลากรในสถานศึกษาเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ด้านรู้จักชุมชนหรือองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาควรเริ่มจากการรู้จักองค์กรเป็นอันดับแรก เพื่อให้บุคลากรทุกคนมองภาพขององค์กรเป็นภาพเดียวกัน วางแผนการดำเนินกิจกรรม การปรับปรุงและพัฒนาองค์กรอย่างเหมาะสมและเป็นไปใน

ทิศทางเดียวกันทั่วทั้งองค์กร อีกทั้งยังต้องมีการวางแผน และใช้ข้อมูลที่สำคัญในการวางแผนอย่างครบถ้วน นำข้อมูลที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้มั่นใจว่าแผนการดำเนินการเหมาะสมและครบถ้วน โดยข้อมูลที่ควรนำมาใช้ในการวางแผน เช่น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค เทคโนโลยีในปัจจุบันและในอนาคต ภูมิหลังของคนในองค์กร นโยบายและทิศทาง กฎระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

1.2 ด้านการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง
ผู้บริหารควรมีเป้าหมายเดียวกันกับคนในองค์กร มุ่งมั่น ร่วมแรงร่วมใจบรรลุเป้าหมายให้ได้ อีกทั้งต้องมีระบบการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนรู้หน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด ซึ่งชมความสำเร็จร่วมกันและร่วมภาคภูมิใจด้วยกัน อันจะนำไปสู่การวางแผนและการบริหารงานบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านการพัฒนาปัจเจกบุคคล
ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น เป็นการพัฒนารายบุคคล และสามารถเห็นผลได้ในระยะสั้น การใช้กิจกรรมพัฒนาบุคคลจะช่วยในเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อนของบุคลากร ควรใช้เวลาในการเรียนรู้บุคคลมากขึ้น พร้อมกับสนับสนุนการทำงานของคนในองค์กร

1.4 ด้านการสร้างการเปลี่ยนแปลง
ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อประสิทธิภาพที่ดีในการบริหารจัดการสถานศึกษา เล็งเห็นถึงความสำคัญของการ

บริหารงานบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดขอบเขตภาระงาน และเป้าหมายที่ชัดเจน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเลือกผลการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด สนับสนุนให้คนในองค์กรปฏิบัติงานจนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า เรียนรู้ภูมิหลังก่อนการปฏิบัติงาน ใช้ข้อเท็จจริงในการเปลี่ยนแปลงการทำงาน และมีวิสัยทัศน์ร่วมกับคนในองค์กร

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการรู้จักชุมชนหรือองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา จะได้ทราบถึงการรู้จักชุมชนหรือองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา โดยอาศัยภาวะผู้นำร่วมที่ดี และได้ทราบถึงอุปสรรคในการรู้จักชุมชนหรือองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างทีมงานที่เข้มแข็งของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อจะได้รับทราบถึงแนวทางในการวางแผนงานการสร้างทีมงานที่เข้มแข็งของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนกลยุทธ์ในสถานศึกษาต่อไป

2.3 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับเทคนิคการสนับสนุนการทำงานของบุคลากร โดยใช้ภาวะผู้นำร่วม เพื่อจะได้รับทราบถึงแนวทางการสนับสนุนการทำงานของบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษา

2.4 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงในองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อจะได้รับทราบถึงแนวทางการสร้างการเปลี่ยนแปลงองค์กร และควรส่งเสริมให้ผู้บริหารเน้นที่การบริหารบุคลากรเป็นมิติแรก เนื่องจากองค์กรจะสามารถขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงได้นั้นมาจากบุคลากรในองค์กรแทบทั้งสิ้น

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. สืบค้น 14 ตุลาคม 2563, จาก http://planning.nida.ac.th/main/images/Planning%20Division/Plan/PlanHEdu11_2555-2559.pdf
- กุลริศา วงษ์ภักดี. (2556). การศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้นำโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดระยอง. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- ณิชาภา ฐปณิสิตทางกูร. (2560). การศึกษาความคิดเห็นของข้าราชการครู ที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษา โรงเรียน อบจ.บ้านตลาดเหนือ (วันครู 2502) สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต . (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ประโยชน์ คล้ายลักษณ์. (2556). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมของบุคลากรทางการ ศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขุภบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. สืบค้น 14 ตุลาคม 2563, จาก https://www.bic.moe.go.th/images/stories/5Porobor._2542pdf.pdf
- พรมาลี สีนสมบูรณ์. (2544). ความพึงพอใจของครูที่มี ต่อการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน เอกชนสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ สังกัดคณะกรรมการการศึกษา เอกชนกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ภราดร เขมะกนก และ สุชาดา นันทะไชย. (2556). บทความภาวะผู้นำร่วม มิติใหม่ทางการศึกษา ที่ควรพิจารณา. สืบค้น 14 ตุลาคม 2563, จาก http://eded.edu.ku.ac.th/V02/Flash/edu.Eke/Process_Doc/001/P03.pdf
- มนตรา ผลศรัทธา และ สุเทพ ลิ้มอรุณ. (2556). พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรีเขต 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี).
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2015). *Research Methods in Education 5th ed.* London. Routledge/Falmer, Taylor & Francis Group.
- W.K. Kellogg Foundation. (2007). *The collective leadership framework*. Retrieved October 14, 2020, from <http://www.pointk.org/resources/files/5000338.pdf>

การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกัน
และพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

THE MANAGEMENT OF FOREST FIRE AND HAZE PROBLEMS ACCORDING TO
BUDDHIST ECOLOGY IN KOH KHA FOREST PROTECTION AND DEVELOPMENT
UNIT, LAMPANG PROVINCE

สายชล สง่าศรี*

Saichal Sangasri

จิรศักดิ์ ปันลำ**

Jeerasak Punlam

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์**

Somchan Sripraschayanon

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง 2) ศึกษากระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา 3) นำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 คน

ผลการวิจัย พบว่า การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้ปฏิบัติตามนโยบายภาครัฐและเอื้ออำนวยต่อท้องถิ่นในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ 1) การป้องกัน 2) การจัดการเชื้อเพลิง 3) การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานและจิตอาสา 4) การดับไฟป่า ซึ่งกระบวนการจัดการมีกลยุทธ์ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การให้ความรู้ 3) การสร้างจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วม และ 5) การสร้างเครือข่าย

รูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธจำแนกออก 3 ระดับ ได้แก่ 1) ต้นน้ำ การสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน ได้แก่ (1) การบวชป่า (2) การสืบชะตาป่า (3) การปลูกป่า และ (4) การกำหนดเขต/พื้นที่ 2) กลางน้ำ การเฝ้าระวังและดูแลเพื่อป้องกันไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ (1) การทำแนวกันไฟ (2) การรณรงค์การลดการเผา (3) การชิงเผา เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและลดผลกระทบที่เกิดจากการเกิดฝุ่นควันได้ดีที่สุด และ 3) ปลายน้ำ การสร้างพื้นที่ให้อุดมสมบูรณ์หรือการเตือนภัยไฟป่าด้วยระบบสัญญาณตรวจจับความร้อน Hotspot เพื่อแจ้งให้เจ้าหน้าที่ กลุ่มจิตอาสา ภาศได้รู้บริเวณที่เกิดไฟไหม้หรือหมอกควัน เพื่อหน่วยงานจะได้เข้าไปยับยั้งไฟป่าและหมอกควันได้ทันถ่วงที

คำสำคัญ: การจัดการ, ไฟป่าและหมอกควัน, พุทธนิเวศวิทยา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) the management of forest fire and haze problems of Koh Kha Forest Protection and Development Unit, Lampang Province; 2) the process for the

* พุทธศาสนิกชนมหานิกาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology; and 3) to present a model for the management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology. The study applied a qualitative research method and participation from 24 key informants.

The result of this research found that: The Management of Forest Fire has complied with the government policy and facilitated the local area for participatory management with the managing forest fire and haze problems, including; 1) Prevention; 2) On fuel management; 3) On the involvement between the unit and volunteers; and 4) On the extinguishment of forest fire. The management process has a strategy for managing forest fires and haze, including: 1) planning 2) Educating; 3) building awareness; 4) participation providing; and 5) networking.

A model for the management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology relies on the management that can be classified into 3 levels as follows: 1) At the beginning by raising awareness of the community which are (1) the ordination of a tree, 2) Seub Chata Paa (the extension of forest), (3) reforestation, and (4) determining boundaries/ areas; 2) At the middle by monitoring in order to prevent forest fire and haze through (1) building fire barriers, (2) campaigning the reduction of burning, (3) prescribed burning as the best way to reduce the impact on the ecosystem and the impact arising from haze; and 3) At the end by creating the area to be of fertility or forest fire warnings by hotspot heat detector in order to notify staff, volunteer groups, and associates of the areas where there is fire or haze so that the related unit can suppress the fire and haze in time.

Keywords: Management, Forest fire and haze, Buddhist ecology

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน มีปัจจัยหลากหลายที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตต่อสุขภาพของประชาชนที่เป็นมูลเหตุและนำไปสู่การเกิดโรคภัย ไข้เจ็บ และสร้างความเดือดร้อนต่อตนเองและสังคม ซึ่งภัยทั้งหลายอาจจะเกิดจากธรรมชาติและเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์เอง โดยสังคมไทยได้มีมุมมองในการกระตุ้นประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองให้แก่ผู้บริโภค เกิดการส่งเสริมการผลิตสินค้าในอุตสาหกรรมทุกระดับ ส่งผลให้อุตสาหกรรมได้มีการปล่อยของเสียที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การเกิดมลพิษจากโรงงาน

อุตสาหกรรม การเกิดสารพิษตกค้างจากการทำเกษตรกรรม การกำจัดวัชพืชหรือเศษวัสดุจากการเกษตรด้วยการเผา การเผาพื้นที่ป่าเพื่อเตรียมการเพาะปลูก ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นการเผาเพื่อการประกอบอาชีพ การเผาในที่โล่ง การบุกรุกเผาทำลายป่า การเผาขยะมูลฝอย การเผาวัชพืชต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดปัญหาหมอกควันและอาจจะก่อให้เกิดไฟรุกรามได้ และเป็นมูลเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ไฟป่าถือได้ว่าเป็นอีกมูลเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดหมอกควันที่ปกคลุมพื้นที่ของภาคเหนือตอนบนและเป็นอันตรายต่อวิถีชีวิตและสุขภาพของประชาชนเป็นส่วนมาก โดย

การเกิดประกายไฟนั้นเกิดจากเปลวไฟแม้ด้วยเหตุใดก็ตามจะเกิดการลุกลามไปได้โดยอิสระปราศจากการควบคุม ทั้งนี้ ไม่ว่าไฟนั้นจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือสวนป่า (ศิริ อัคร, 2543) ไฟป่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญที่รัฐบาลและทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ โดยการเกิดไฟป่าในประเทศไทย เกิดจากการกระทำของมนุษย์แทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำโดยประมาทหรือจงใจทำให้เกิดก็ตาม ทั้งนี้ จากข้อมูลผลการปฏิบัติงานควบคุมไฟป่า ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่า สาเหตุของการเกิดไฟป่า เกิดจากเก็บหาของป่า การจุดไฟเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง กระตุ้นการงอกของเห็ด หรือกระตุ้นการแตกใบใหม่ของผักหวานและใบตองตึง การจุดไฟเพื่อล่าสัตว์การจุดไฟเผาป่าเพื่อบุกรุก ยึดถือครอบครองพื้นที่ป่า เป็นต้น (ส่วนควบคุมไฟป่า, 2557) ทั้งนี้ เมื่อมีไฟป่าเกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทั้งอากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนทรัพยากรสิน และสุขภาพของมนุษย์ รวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยว (เฉลิม พุ่มไม้, 2558) ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดไฟป่าเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก ได้แก่

1. เกิดจากธรรมชาติ โดยเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น พายุผ่า กิ่งไม้เสียดสีกัน ภูเขาไฟระเบิด ปฏิกริยาเคมีในดินป่าพรุ การลุกไหม้ในตัวเองของสิ่งมีชีวิต (Spontaneous Combustion) เป็นต้น

2. สาเหตุจากมนุษย์ โดยมีสาเหตุมาจาก

2.1 การเก็บหาของป่า เช่น ไข่มดแดง เห็ด ใบตองตึง น้ำผึ้ง ผักหวาน ทั้งนี้ โดยการจุดไฟเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง เดินได้สะดวกหรือกระตุ้นการแตกใบใหม่ของผักหวานและ

ใบตองตึง จุดเพื่อไล่ตัวมดแดงหรือมดคันให้ผิงออกจากรัง เป็นต้น

2.2 การเผาไร่ เกิดจากการเผาเพื่อกำจัดวัชพืช หรือเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก โดยไม่มีการควบคุม และไม่ได้ทำแนวกันไฟ ทำให้ไฟลุกลามเข้าไปในพื้นที่ป่า

2.3 แก้งจุด อาจเกิดจากความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่หรือเหตุผลอื่น

2.4 ความประมาท เช่น เข้าไปพักแรมในป่าแล้วก่อกองไฟแล้วลืมดับ

2.5 ล่าสัตว์ โดยจุดไฟเพื่อไล่สัตว์ให้หนีจากที่ซ่อนหรือที่กำบัง

2.6 การเลี้ยงปศุสัตว์แบบปล่อยหากินตามธรรมชาติในพื้นที่ป่า โดยการจุดไฟเพื่อให้ป่าโล่งมีสภาพเป็นทุ่งหญ้าหรือจุดเพื่อให้หญ้าระบัด

2.7 ความคึกคะนองหรือเพื่อความสนุกสนาน (จุฬาวลัย พรหมสุรธรรม, 2553)

หนึ่งในวิกฤตของภาคเหนือที่ประสบอยู่ทุกปีคงจะหนีไม่พ้นปัญหาเกี่ยวกับหมอกควันและไฟป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง และยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่ต้องทนใช้ชีวิตท่ามกลางมลพิษ โดยเฉพาะช่วงเดือนธันวาคมจนกระทั่งถึงเดือนมีนาคมของทุกปี พื้นที่ในภาคเหนือตอนบนมักจะประสบกับปัญหาหมอกควันปกคลุม ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ของภาคเหนือ ตอนบนเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ลักษณะเป็นแอ่งกระทะ มีภูเขาล้อมรอบ โดยปัญหาหมอกควันทางอากาศที่เกิดจากการสะสมของควันและฝุ่นในอากาศโดยเกิดขึ้นจากการลุกติดไฟหรือเผาไหม้ของวัสดุต่างๆ เช่น การเกิดไฟป่าการเผาเศษวัสดุ

ทางการเกษตร ฯลฯ รวมถึงการใช้เชื้อเพลิงจากภาคคมนาคมและอุตสาหกรรม ซึ่งมีการปลดปล่อยสารมลพิษทางอากาศ เช่น ฝุ่นละอองขนาดเล็ก ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ โอโซน ฯลฯ ออกมาสะสมอยู่ในบรรยากาศภายนอก โดยสัดส่วนองค์ประกอบของสารแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของเชื้อเพลิง ระดับความชื้นในอากาศ อุณหภูมิของไฟ ความกดอากาศ ความเร็วและทิศทางลม ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ คมนาคม วิถีชีวิต (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2561)

ปัญหาหมอกควันและไฟป่าก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อกลับคืนสู่มนุษย์และสังคม ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้สั่งสอนให้มนุษย์ได้เล็งเห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำหน้าที่อยู่ให้เป็น “ปฏิรูปเทสวาสะ” หรือการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538) หรือการอยู่ในประเทศอันสมควร โดยมุ่งเน้นการสอนเกี่ยวกับธรรมชาติทั้งในส่วนของธรรมชาติที่มีอยู่ภายใน และธรรมชาติที่มีอยู่ภายนอก โดยพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนให้มนุษย์ได้เรียนรู้และเข้าใจการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สร้างความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ต่อพืชและสัตว์ และความรู้สึกที่ดีงามที่เกิดจากคุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ซึ่งความกตัญญูนี้ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่สามารถที่จะเกิดต่อหมู่สัตว์และพืชทั้งหลายด้วย ซึ่งมีหลักคำสอน

ทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันของธรรมชาติ มนุษย์และสังคมได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นแนวทางในการลดปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง

หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่เฝ้าระวังเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับหมอกควันและไฟป่าในพื้นที่ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง 26 กิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบในเขตอำเภอเกาะคา ในพื้นที่จำนวน 320,273.75 ไร่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 7 ป่า พื้นที่จำนวน 172,685.29 ไร่ ได้แก่ 1) ป่าแม่ยาว จำนวน 14,836.82 ไร่ 2) ป่าแม่เรียง จำนวน 55,233.44 ไร่ 3) ป่าแม่ไฮ จำนวน 48,624.45 ไร่ 4) ป่าแม่จางใต้ฝั่งซ้าย จำนวน 12,522.30 ไร่ 5) ป่าแม่สะเลียม จำนวน 21,078.69 ไร่ 6) ป่าแม่ทาน จำนวน 13,835.83 ไร่ และ 7) ป่าแม่เสริม จำนวน 6,552.74 ไร่ ซึ่งการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนและนโยบายที่หน่วยงานได้กำหนด แต่ปัญหาหมอกควันและไฟป่ากลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธนิเวศวิทยากับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาในการปฏิบัติงานของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา ในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ลดปัญหาหมอกควันและการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติจากการเผาป่า ตลอดจนการลดจำนวนค่าปริมาณ PM ในชั้นบรรยากาศที่เป็นฝุ่นละอองขนาดเล็กที่มีอันตรายต่อสุขภาพของชุมชน

และให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีวิทยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์ และการมีส่วนร่วม โดยวิธีการศึกษามีลักษณะดังนี้

1.1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน แนวคิดการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันตามนโยบายภาครัฐ แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศตามหลักพระพุทธศาสนา และทฤษฎีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน บริบทพื้นที่ในการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้

เกาะคา จังหวัดลำปาง และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอพุทธรณีวิทยากับการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คน

1.3 การมีส่วนร่วม (Participatory Research) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการ และการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน ภาศเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน และการขับเคลื่อนกิจกรรมในการจิตสำนึกให้แก่ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้และอันตรายจากการเผาต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และประเทศ

2. พื้นที่การวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยพื้นที่ของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปางที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ จำนวน 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลไหล่หิน ตำบลวังพร้าว ตำบลใหม่พัฒนา ตำบลนาแก้ว ตำบลเกาะคาแม่ยาว และตำบลนาแสง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 16 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จำนวน 12 คน 2) ผู้นำชุมชนในการอาสาควบคุมและดูแลไฟฟ้า จำนวน 7 คน และ 3) เครือข่ายไฟฟ้าในการขับเคลื่อนและป้องกันไฟฟ้า จำนวน 5 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการมีส่วน

ร่วมในการวางแผน การจัดการปัญหาไฟป่า การเผา และกิจกรรมในการให้ความรู้ การส่งเสริมจิตอาสา และการขับเคลื่อนกลุ่มภาคี ป้องกันไฟป่าร่วมกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

5.2 การคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา กลุ่มประชาชน/จิตอาสา และกลุ่มเครือข่ายไฟป่า

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ การรณรงค์การป้องกัน การสร้างจิตอาสา และการขับเคลื่อนกิจกรรมในการแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันร่วมหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

5.5 การสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

5.6 การเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงานเล่มสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามนโยบายภาครัฐ แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับพุทธนิเวศวิทยาตามหลักพระพุทธศาสนา และการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) เพื่อวิเคราะห์พุทธนิเวศวิทยากับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งใช้วิธีการเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา กลุ่มประชาชน/จิตอาสา และกลุ่มเครือข่ายไฟป่า 3) การมีส่วนร่วมในชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่าย เพื่อวิเคราะห์หาประเด็นปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังตรงกับความต้องการของชุมชนและแผนปฏิบัติงานของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง” จากการศึกษาสามารถสรุปผล ดังนี้

1. การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง ได้ปฏิบัติตามนโยบายภาครัฐและเื้อื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถ

ใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดยการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีลักษณะการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังนี้

1.1 การป้องกัน โดยมีกำหนดนโยบายส่งเสริมชุมชนให้ปลอดการเผาขยะมูลฝอย เศษวัสดุที่เหลือใช้จากการเกษตร การประชาสัมพันธ์ประกาศที่จังหวัดได้กำหนดให้ดำเนินการและปฏิบัติการ และการเตรียมระดมพลดับไฟป่าในสถานการณ์ปกติและฉุกเฉิน

1.2 การจัดการเชื้อเพลิง การจัดการกิจกรรมในการรณรงค์และจัดทำแนวกันไฟ และการป้องกันมิให้เกิดความล่าช้าต่อการเกิดไฟป่า

1.3 การมีส่วนร่วม การปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มผู้นำ กลุ่มจิตอาสา เพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

1.4 การดับไฟป่า การความพร้อมทางด้านบุคลากรและด้วยเครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา ตลอดถึงการเตรียมกำลังเสริมของเจ้าหน้าที่ในการสลับเปลี่ยนการปฏิบัติงานควบคุมไฟป่าอย่างต่อเนื่อง

2. กระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยา เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ธรรมชาติมนุษย์จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตตนเองก็ตาม

จากการศึกษาพบว่า การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีกลยุทธ์ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผน การกำหนดยุทธวิธีในการดำเนินงานด้วยความมีเหตุและผล มีเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและได้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีการกำหนดแผนและนโยบายประจำในแต่ละปีในลักษณะปฏิบัติตามปกติและฉุกเฉิน โดยมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายด้วยการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติหน้างาน และกำหนดความรับผิดชอบในการร่วมมือกันของแต่ละบุคคลว่ามีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2 การให้ความรู้ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและวิถีชีวิตเกิดจากปัญหาไฟป่าและหมอกควัน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับโรคทางเดินหายใจจากการสูดดมมลพิษ ปัญหาการมองเห็น การเกิดอาการทางเดินหายใจเฉียบพลัน และมีโอกาสเป็นโรคเรื้อรังที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดมะเร็ง ฯลฯ ซึ่งปัญหาแล้วเกิดจากการเผาป่าและเป็นการกระทำของมนุษย์เป็นต้นเหตุ การให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของไฟป่าจะช่วยให้ชุมชนได้ประจักษ์และเข้าใจถึงภัยอันเกิดจากปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง เพื่อเป็นการป้องกันและดูแลปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและรักษาความสมดุลทางธรรมชาติต่อไป

2.3 การสร้างจิตสำนึก ความยึดมั่นในอุดมการณ์เพื่อปลูกจิตสำนึกต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และ

ธรรมชาติที่เหมาะสม โดยตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีความเป็นอยู่ของมนุษย์และชุมชน โดยมุ่งเน้นกิจกรรมในการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การทำกิจกรรมในการฟื้นฟูธรรมชาติของป่า การทำแนวป้องกันไฟ การสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ

2.4 การมีส่วนร่วม ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยกระบวนการส่งเสริม ชักนำ การริเริ่ม การสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาร่วมกันและวางแผนปฏิบัติในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ และยอมรับความคิดของบุคคลหรือเครือข่ายเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาและรักษาความสมดุลของป่าไม้ได้อย่างเหมาะสม

2.5 การสร้างเครือข่าย การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่ยั่งยืน โดยการปกป้องและลดปัญหาจากภัยทางธรรมชาติโดยเฉพาะปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่นำไปสู่การสร้างมลพิษที่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันตรายต่อสุขภาพมนุษย์และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ซึ่งปัญหาไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการเผาเพื่อการดำรงชีพของชุมชนและบางครั้งเกิดเองตามธรรมชาติ ซึ่งการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลที่ดีจะต้องมีการสร้างเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และภาคีต่างๆ เพื่อให้การการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันได้เพิ่มศักยภาพในปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

3. รูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธแสดงถึงบทบาทและแนวทางการฟื้นฟู ดูแล รักษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงความอุดมสมบูรณ์ สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชุมชน โดยยึดหลักการเกื้อกูล ส่งเสริม และสร้างความสัมพันธ์เชิงกลไกการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติที่มีแบบแผน จาริตและประเพณีจากการศึกษา พบว่า หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา มีรูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาที่ประกอบด้วย

3.1 วางแผน โดยมีการประชุมชนเพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่สร้างความสมดุลมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบเพื่อลดปัญหาการลักลอบเผาป่า ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าหรือลักลอบในทุกกรณีที่ส่งผลต่อป่าไม้อันจะนำไปสู่การเผาและเกิดหมอกควันที่เป็นอันตรายแก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อม

3.2 กติกาสังคม การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม (Norm) อันเกิดจากกฎระเบียบ ความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งกติกากการอยู่ร่วมกันในสังคมควรให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง เป็นกฎระเบียบที่เอื้อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรป่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีคุณค่า โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสูญเสียอันจะเกิดแก่สังคม

3.3 ผู้นำ การจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนจะต้องมีผู้นำที่เป็นที่เคารพ ยอมรับฟังความคิดเห็น และใส่ใจต่อความเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค โดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีใจเป็นกลาง เที่ยงธรรม ไม่มีอคติ มีความรู้ความสามารถในการแสดงภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสม ตลอดถึงการแสดงศักยภาพในการสร้างชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการปัญหาไฟป่า และหมอกควันให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

3.4 กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การสร้างจิตสำนึกด้วยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ ก่อให้เกิดประโยชน์ และต้องเป็นแนวทางการจัดการป่าไม้ด้วยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันและกำหนดแนวทางในการจัดการป่าไม้ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม อาทิเช่น จัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์การบุกรุก การแผ้วถาง การเผาป่า กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกหรือจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างเกิดประโยชน์ที่สุด กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการเผา เพื่อป้องกันการเกิดไฟป่าและหมอกควัน เป็นต้น เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในการป้องกันมิให้เกิดไฟป่า

3.5 การมีส่วนร่วม การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ทำงานเป็นกลุ่ม (Teamwork) เพื่อให้การจัดการปัญหาไฟป่าให้มีประสิทธิภาพ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผล เพื่อเป็นการหาแนวทางและวิธีการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันได้อย่างแท้จริง

3.6 เครือข่าย การทำงานที่มีรูปแบบความร่วมมือด้วยการประสานงานกับกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ร่วมกิจกรรมในการช่วยเหลือระหว่างกัน และเป็นการส่งเสริมบทบาทหน้าที่บุคคลและกลุ่มจิตอาสาได้ร่วมกันปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการนำศักยภาพของเครือข่ายมาช่วยแก้ไขปัญหไฟป่าและหมอกควันให้เหมาะสม โดยเกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อป้องกัน ดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเกิดจากนโยบายภาครัฐที่ตระหนักถึงปัญหาฝุ่นละอองที่มีจำนวนค่า PM สูง โดยในพื้นที่จังหวัดลำปางเป็นแอ่งกระทะ และเกษตรกร ชุมชนได้มีการเผาป่าเพื่อการเกษตรและดำรงชีวิต ส่งผลให้สุขภาพของคนในชุมชนตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ สอดคล้องกับ พงศ์เทพ วิวรรณเดช (2548) ที่ศึกษาระดับรายวันของฝุ่นในอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพต่อบุคคลที่มีโรคทางเดินหายใจ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมชุมชนที่ไม่หยุดการเผาป่าซึ่งยิ่งจะทำให้ชุมชนประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคปอดในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทำให้จังหวัดลำปางได้มีนโยบายเพื่อการรณรงค์การเผาในรูปแบบต่าง ๆ

เพื่อลดความเสี่ยงต่อจำนวนค่า PM ทำให้หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคาได้รับนโยบายเพื่อช่วยขับเคลื่อนนโยบายจังหวัดในการให้ความรู้ การมีส่วนร่วม และการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ลดการเผาป่าที่จะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการลดปัญหาเกี่ยวกับมลภาวะทางอากาศที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนและปฏิกิริยาเรือนกระจก สอดคล้องกับ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2549) ที่กล่าวว่า ต้นมลพิษเกิดจากการเผากิ่งไม้ ใบไม้ การเผาเพื่อการเกษตร ครุฑนเสียจากรถยนต์ ทำให้เกิดฝุ่นขนาดเล็กทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย โดยระยะสั้นอาจเกิดอาการต่าง ๆ เช่น อาการแสบตา ตาแดง น้ำตาไหล ระคายคอ คอแห้ง ไอ หายใจติดขัด เหนื่อยง่าย แ่นหน้าอก หอบหืดอักเสบ ฯลฯ และเป็นอันตรายระยะยาว เช่น โรคหอบหืดอักเสบ โรคหอบหืด โรคภูมิแพ้และโรคมะเร็งปอด ปัจจัยดังกล่าวทำให้หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง จะต้องมีการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเพื่อช่วยเหลือชุมชนและรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ โดยมีการกำหนดแผนงาน ได้แก่ การป้องกัน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นพื้นที่ปลอดการเผาขยะ การจัดการเชื้อเพลิงด้วยการการรณรงค์ การสร้างแนวกันไฟ และเชิงเผาเพื่อทำลายพื้นที่ที่มีความล่อแหลมต่อการเกิดไฟป่า และจะต้องมีการร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มแกนนำ กลุ่มจิตอาสาในการช่วยเหลือด้านความเชื่อ ผลักดัน และเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการลักลอบเผาป่า ตลอดจนการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ได้จากการจัดสรรด้วย

งบประมาณในการเตรียมความพร้อมทั้งบุคลากรและเครื่องช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 กระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ธรรมชาติมนุษย์จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตตนเองก็ตาม กระนั้น การจัดการไฟป่าและหมอกควันเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาไฟป่าและหมอกควันด้วยการมีความรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เหมาะสม สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2552) ที่กล่าวถึงการแก้ปัญหาหมอกควัน โดยทางออกไม่ใช่จากการเผาหรือไม่เผา แต่ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม โดยสร้างคุณค่า (Valuable) ในการตระหนักภัยธรรมชาติที่ส่งต่อชุมชน ความเชื่อ (Thinking/Faithfulness) อันเป็นกรอบและแนวทางการอนุรักษ์ผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสุขอันเป็นความรูปทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา และเป็นการจัดการทรัพยากรกับการสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน (Resource Management and Making Sustainable Health) (สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, 2560) ซึ่งกระบวนการจัดการไฟป่าและหมอกควันจะต้องมีการวางแผน ติดตาม เฝ้าระวัง และสร้างกลุ่มเครือข่ายในการผลักดันการจัดการไฟป่าและหมอกควันให้

เหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับ ไพรัช ตระการศิรินนท์ และคณะ (2553) ได้ศึกษา การแก้ไขปัญหามอกควัน: กิจกรรม ศึกษาวิจัยทางเลือกในการแก้ไขปัญหามอกควันและการพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวัง เพื่อ ผลักดันนโยบายให้ชุมชนใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ป่าด้วยวิธีการแบบทางเลือก และส่งเสริม ให้มีกระบวนการสื่อสารและติดตาม ดังนั้น กระบวนการจะต้องมีการวางแผน หา แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานร่วมกันชุมชน โดยการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจอย่าง แท้จริงแก่ชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ ตระหนักถึงภัยทางธรรมชาติที่เกิดจากการเผา แม้การเผาป่าจะมีความจำเป็นต่อวิถีชีวิต แต่ก็ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตได้เช่นกัน อีกทั้ง เป็นวิธีการส่งเสริมชุมชนได้มีส่วนร่วมในการ จัดการป่าไม้เพื่อแก้ปัญหาและรักษาความ สมดุลของป่าไม้ได้อย่างเหมาะสม ตลอดถึง การ ผลักดันการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน และเครือข่าย ในการ ปฏิบัติงานป้องกันไฟป่าและหมอกควันให้เกิด ประสิทธิภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

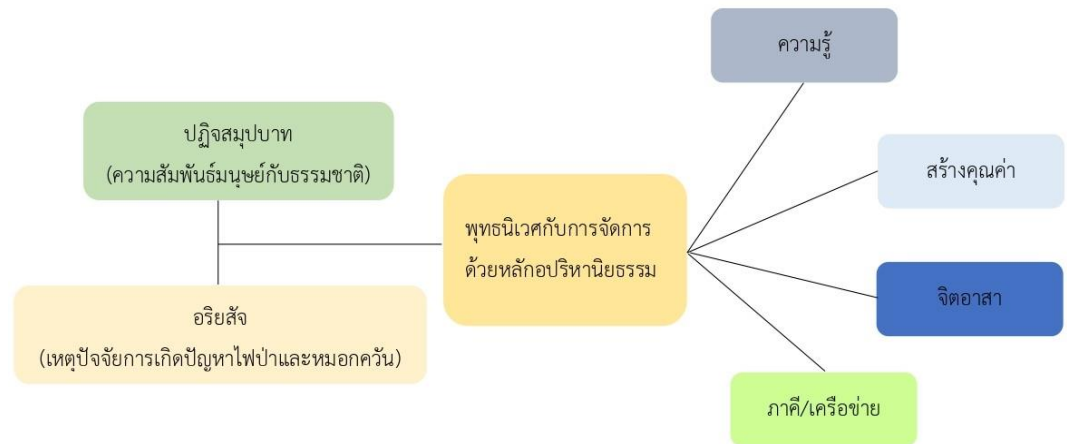
ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 รูปแบบการ จัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลัก พุทธนิเวศวิทยาที่ยึดหลักการเกื้อกูลและ ความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบการจัดการ ปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธ นิเวศวิทยาแสดงให้เห็นถึงการยึดหลักแห่งเหตุ ปัจจัยและรูปแบบการดำเนินชีวิตตาม วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยปัญหาไฟป่าและหมอกควันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และส่งผล กระทั่งต่อธรรมชาติจนกลับมาสู่ตัวมนุษย์เอง สอดคล้องกับ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

(2559) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธ ศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากเหตุปัจจัย ความ ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะต้องกระตุ้น ชุมชนให้ตระหนักคุณค่าของทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม สร้างความกตัญญูทุกเวทีต่อ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เข้าใจ หลักปฏิจจนุปบาทความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรมชาติกับมนุษย์ นอกจากนี้ การจัดการ ไฟป่าจะต้องยึดหลักการบริหารจัดการด้วย หลักอปริหานิยธรรมด้วยการวางแผนเพื่อ ปรีกษาหรือ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ หรือชุมชนในการจัดกิจกรรมร่วมกันหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยผู้นำจะต้องเป็นแกนหลักใน การขับเคลื่อนด้วยการคิดและสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการไฟป่าและ หมอกควันด้วยการร่วมแรงร่วมใจในการ ทำงานเป็นทีม ตลอดถึงการสร้างเครือข่าย กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันในการจัดกิจกรรม การถ่ายทอด วิทยาการสมัยใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน สอดคล้องกับ วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ได้ ศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งให้ ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และยึด หลักการปฏิบัติตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อป้องกัน ดูแลรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการเฝ้าระวังเป็น การลดปริมาณความเสี่ยงอันอาจเกิดจากไฟ ป่า เช่น การชิงเผา การรณรงค์การลดการเผา การทำแนวกันไฟ เป็นต้น และลำดับสุดท้าย การเตือนภัยหรือการทำพื้นที่ป่าให้เป็นแหล่ง ที่อุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื้น เพื่อลดปัญหาไฟป่า ขณะเดียวกัน หากไม่สามารถพัฒนาป่าให้

เชี่ยวชาญได้ก็จะต้องมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สามารถตรวจจับความร้อนที่จะนำไปสู่ไฟไหม้ป่าหรือเครื่องมือวัดจุด Hotspots ที่สามารถบ่งบอกถึงพื้นที่ที่เกิดไฟป่า โดยกลุ่มเจ้าหน้าที่กลุ่มจิตอาสา และเครือข่ายสามารถเข้าไประงับไฟป่าได้อย่างรวดเร็วทันที

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีลักษณะดังภาพด้านล่างนี้

ภาพ 1 พุทธรณีเวศวิทยาการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

จากแผนภูมิภาพ การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีวิธี ขั้นตอน และการปฏิบัติงานเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังนี้

ปฏิสมุပ္บาท ตระหนักความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่จะต้องเกื้อกูลกันและกันในรูปแบบที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค และมนุษย์จะต้องดูแล พื้นฟู รักษา และสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติให้ ความอุดมสมบูรณ์ แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้แก่มนุษย์เองในทีหลัง

อริยสัจ มนุษย์ถือว่าเป็นต้นเหตุหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาไฟป่าและหมอกควัน หาก

มนุษย์เข้าใจตัวเองมาก ย่อมจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติน้อยลง เหตุและปัจจัยที่ปรากฏชัดเจนว่าการจัดการปัญหาต้องเริ่มที่การจัดการความอยากของมนุษย์ หากมนุษย์เข้าใจตัวเองดีแล้วย่อมง่ายต่อการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

การจัดการปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพุทธรณีเวศจะต้องอาศัยหลักอปริหานิยธรรมที่สร้างความเข้าใจด้วยการจัดการ การวางแผน การสร้างกติกา การติดตาม การประเมินผลต่างๆ ซึ่งหลักอปริหานิยธรรมย่อมส่งผลเกิดการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นไปด้วยดีเพราะเหตุปัจจัย ดังนี้

ความรู้ การจัดการเกี่ยวกับการเผาเพื่อลดปัญหาหมอกควันที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อการจัดการธรรมชาติ โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ ปัญหาที่เกิดจากการเผาป่า การทำลาย ปะหอกคว้น สาเหตุแห่งปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาคือ ถูกต้อง เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

สร้างคุณค่า ตระหนักคุณค่าของป่าไม้ และผลที่เกิดจากการทำลายป่าเผาจนเกิดไฟป่าและหมอกคว้น ย่อมนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเห็นที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม แม้พื้นฐานของชุมชนจะอยู่กับป่า แต่ก็ควรรู้จักวิธีการดูแล รักษา ป่า และอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อจะก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ และความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์และสังคมในภายหลัง

จิตอาสา การเข้าใจคุณค่าจากความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในชุมชนแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดจิตอาสาเพื่อการช่วยเหลือดูแล ป่า และอนุรักษ์ป่าไม้ ลดปัญหาการเผา ลดปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดไฟป่า ทำให้สังคมเกิดความรับผิดชอบต่อนตนเอง สังคม และธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

ภาคี/เครือข่าย การจัดการที่ถูกต้อง และดีที่สุดจะต้องมีการขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และธรรมาการลดปัญหาไฟป่าและหมอกคว้นร่วมกับชุมชน องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และกลุ่มจิตอาสา เพื่อนำศักยภาพ ความรู้ ความสามารถของแต่ละหน่วยงานเข้ามาบูรณาการให้เกิดประโยชน์

เพื่อลดปัญหาไฟป่าและหมอกคว้นได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การกำหนดกฎ ข้อบังคับ และการลงโทษแก่ชุมชนให้ชัดเจน โดยจะต้องให้ทุกคนได้รับรู้รับทราบถึงข้อกำหนดหรือบัญญัติต่างๆ ที่ได้ทำร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรป่า และเป็นการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องที่สุด

1.2 ควรมีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนรักป่า โดยมุ่งเน้นให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ เก็บของป่า และอื่น ๆ โดยกลุ่มชุมชนอนุรักษ์ป่าจะต้องมีบทบาทและหน้าที่ที่ชุมชนยอมรับและเคารพในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

1.3 ควรมีรูปแบบหรือกิจกรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วยการณรงค์ห้ามเผาทุกชนิด เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการเผาส่งผลกระทบต่อชุมชนเอง โดยผลกระทบทั้งในระยะสั้น ระยะยาวด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อต่างๆ ทั้งประเภทสิ่งพิมพ์ และมีเดียต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาแนวทางการสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกเยาวชนชุมชนให้งดเว้นจากการเผาทุกชนิด เพื่อให้เข้าใจถึงหลักปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในการปลูก

จิตสำนึกชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ได้แก่ มิติทางร่างกาย มิติทางจิตใจ มิติทาง
 อย่างเหมาะสม ตลอดจนการศึกษาแนวทางใน สังคม และมิติทางปัญญา ที่ทำให้เป็นชุมชน
 ผลักดันจิตสาธารณะในการป้องกันปัญหาไฟ เข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง
 ป่าและหมอกควัน เพื่อสร้างสุขภาวะ 4 มิติ

แหล่งอ้างอิง

- จุฬาลักษณ์ พรหมสุวรรณ. (2553). *การพัฒนาบทบาทของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- เฉลิม พุ่มไม้. (2558). *การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยเสนาธิการทหาร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- ดวงจันทร์ อาภาวิชชุธรรม เจริญเมือง. (2549). *คู่มือการสอนเกี่ยวกับอากาศในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงศ์เทพ วิวรรณเดชะ. (2548). *ระดับรายวันของฝุ่นในอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ป่วยที่เป็นโรคหอบหืดจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2538). *ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ไพรัช ตระการศิรินนท์ และคณะ. (2553). *โครงสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน: กิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน*. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิมลลักษณ์ ชูชาติ. (2540). *การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้*. (วิทยานิพนธ์ดุขุฎิบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ศิริ อัคระอัคร. (2543). *การควบคุมไฟป่าสำหรับประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2559). *การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2560). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธในจังหวัดลำปาง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ส่วนควบคุมไฟป่า. (2557). *รายงานประจำปี 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักป้องกันปราบปรามและควบคุมไฟป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2561).

คู่มือการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพจากปัญหาหมอกควัน สำหรับบุคลากร
สาธารณสุข (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561). นนทบุรี: สำนักพิมพ์อักษรกราฟิกแอนด์
ดีไซน์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). เปิดพรมแดนความรู้แก้ไขปัญหาหมอกควัน “เปิดพื้นที่การ
เรียนรู้”. เชียงใหม่: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.

**ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด**
**SCIENCE COMMUNICATION ABILITY OF GRADE 8 STUDENTS LEARNING
THROUGH THINK PAIR SHARE ACTIVITY**

มัญชุสา เรือนคำแบ่ง*

Munchusa Reunkampang

Corresponding Author E-mail: munchusa.re@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ ก่อน และหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด กลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.876 และแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่า t-test แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน ผลการวิจัย พบว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ จากการวิจัยค้นพบว่าเมื่อนักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารที่ดีขึ้นจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นด้วยเห็นได้จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนควรทำอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำ และสม่ำเสมอ โดยที่ไม่รีบเร่ง รีบร้อน โดยมองเห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

คำสำคัญ: ความสามารถในการสื่อสาร, การสื่อสารวิทยาศาสตร์, กิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด

ABSTRACT

The objectives of this quantitative research were: 1) to compare the science communication ability of grade level 8 students taught through Think Pair Share method and 2) to compare the science learning achievement of grade level 8 students taught Think Pair Share method. The samples of this study were 18 Mathayom Suksa 2/1 students of Banmaehaenua School, Maejam District, Chiang Mai Province during the second semester of the academic year 2020. The instruments used in this study consisted of lesson plan taught through Think Pair Share method, the science learning achievement test with reliability of 0.876 and the science communication

* หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ability test on the topic of Human body system. The statistics used in the data analysis included mean standard deviation and paired t-test. The results of this research found that the students had higher scores on their ability to communicate science on human body systems after receiving the peer-to-peer technique than before the study. When students have better communication skills, they will also result in better results and the development of students' communication abilities should be done on an ongoing, regular and consistent basis, without rushing, discerning differences between individuals.

Keywords: Ability to Communicate, Science Communication Ability, Think Pair Share Activity

บทนำ

ประเทศไทยประกอบด้วยประชากรที่หลากหลาย ซึ่งล้วนแต่มีความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรม กระจายตัวอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เรียกว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นอย่างมากเพราะประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาถิ่น โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยปฏิบัติการสอนอยู่ ประชาชนในหมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วยม้ง กระเหรี่ยง และไทใหญ่

จากประสบการณ์ที่ได้ทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนแห่งนี้ เป็นระยะเวลา 7 ปี ได้สังเกตเห็นปัญหาหลักในการจัดการเรียนการสอนคือ ปัญหาด้านความสามารถในการสื่อสารของนักเรียน เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาไทยจึงนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ส่งผลต่อการรับและส่งต่อข้อมูลในระหว่างจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ ที่ได้ทำการสังเกตพฤติกรรมการสื่อสารในประเด็นวิทยาศาสตร์ในรายวิชา

วิทยาศาสตร์ ผ่านการพูดนำเสนอหน้าชั้นเรียน การวิเคราะห์ชิ้นงาน การตรวจแบบฝึกหัด และ การสังเกตพฤติกรรม พบว่าเกิดปัญหาดังนี้ 1) ปัญหาด้านทักษะการฟัง อุปสรรคและปัญหาในการฟังในชั้นเรียน ส่งผลให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง และอาจทำให้ผู้ฟังไม่สามารถวิเคราะห์สิ่งที่ฟังได้ สาเหตุของอุปสรรคและปัญหาที่ทำให้การฟังไม่สัมฤทธิ์ ผลมาจากสาเหตุ ดังนี้ ผู้ฟัง (นักเรียน) ส่วนใหญ่ขาดความพร้อมและมีนิสัยการฟังที่ไม่ดี เช่น ฟังนานๆไม่ได้ ขาดสมาธิ และ ผู้ฟังเข้าใจความหมายหรือเข้าใจสารคลาดเคลื่อน คือ ตีความในสิ่งที่ได้ฟังผิดพลาด และคลาดเคลื่อนไปจากวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

จากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาด้านความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่ามีสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้ 1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ การสอนแบบเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางเป็นผู้บรรยายอยู่หน้าห้องเพียงอย่างเดียวทำให้ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการบรรยายของครู ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสแสดงออกถึงความสามารถในการสื่อสารของแต่ละคนเพราะนักเรียนมีบทบาทน้อยจึงไม่สามารถที่จะพัฒนาทักษะการ

สื่อสารของนักเรียนได้ 2) สื่อการสอน ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนยังขาดสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถด้านการสื่อสารของนักเรียน 3) ตัวนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในการสื่อสารและไม่ยอมพัฒนาตนเอง

จากการค้นคว้าวิธีพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร (โฆษิต จัตุรัสวัฒนากุล, 2543) มีหลากหลายวิธีจึงได้เลือกวิธีการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยการทำงานร่วมกัน (Cooperative Learning) แนวคิดการเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงได้รับการฝึกฝนทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ พบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายเทคนิคหลายรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีวิธีการดำเนินการที่ต่างกันตามวัตถุประสงค์เฉพาะ แต่ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดต่างใช้หลักการเดียวกัน และมีวัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกันคือเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระที่ศึกษามากที่สุด จากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือข้างต้น มีความสนใจรูปแบบการเรียนแบบร่วมมือในส่วนของเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนแบบคู่คิด (Think Pair Share) เป็นวิธีการเรียนร่วมมือที่มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน มีกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม (สำราญ ไผ่นวล, 2555) เป็นเทคนิคที่ผู้สอนตั้งคำถามหรือกำหนดปัญหาให้แก่ักเรียนและให้นักเรียนแต่ละคนคิดหาคำตอบของตนเอง แล้วจับคู่กับเพื่อนเพื่ออภิปรายคำตอบ เมื่อมั่นใจว่าคำตอบของตนเองถูกต้องแล้วจึงนำคำตอบไปอธิบายให้เพื่อนทั้งชั้นฟัง การที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ หรือเข้าใจ

ในเรื่องต่าง ๆ นักเรียนจะต้องสามารถพูดถึงเรื่องที่กำลังเรียนอยู่ได้อย่างเข้าใจ วิธีแบ่งปันความคิดจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้วัตถุประสงค์นี้บรรลุได้ เพราะวิธีแบ่งปันความคิดจะปิดข้อจำกัดนั้น นักเรียนจะต้องทำตามกระบวนการที่ภายใต้ข้อจำกัด โดยนักเรียนต้องแบ่งปันความคิดกับเพื่อนก่อน และแบ่งปันกับเพื่อนร่วมห้องอีกรอบ ด้วยเหตุผลของกระบวนการแรก เมื่อนักเรียนได้คำถาม นักเรียนแต่ละคนจะต้องคิดอย่างเงียบ ๆ ซึ่งข้อนี้จะทำให้ นักเรียนแต่ละคนได้คิดจริง ๆ เป็นช่วงเวลาที่นักเรียนจะเงียบและคิด ผู้สอนสามารถตั้งปัญหานักเรียนที่ชอบตะโกนตอบเมื่อผู้สอนถามเสร็จ และจะทำให้นักเรียนคนอื่นไม่ได้คิดก็จะไม่สามารถทำได้ เนื่องจากผู้สอนได้ตั้งคำถามขึ้นมาและให้นักเรียนทุกคนคิดคำตอบ ซึ่งจะแตกต่างจากที่ผู้สอนได้ตั้งคำถามขึ้นมาแล้วเรียกให้นักเรียนแต่ละคนตอบ โอกาสที่นักเรียนทุกคนจะได้ตอบมีน้อยกว่า และเป็นไปได้ว่าอาจมีบางคนไม่ได้ตอบเลย ผลก็คือนักเรียนผู้นี้อาจไม่ได้คิดเลย นักเรียนที่ไม่ค่อยจะตอบคำถามก็จะไม่คิดตาม แต่วิธีนี้ นักเรียนต้องคิดเพราะจะต้องไปแบ่งปันคำตอบหรือความคิดกับเพื่อน ในขณะที่นักเรียนคิดกันเป็นคู่ ๆ นักเรียนแต่ละคู่จะต้องบอกความคิดของนักเรียนออกไปให้เพื่อนทราบ นักเรียนที่ไม่เคยพูดเลยในห้องเรียนก็จะมีโอกาสได้พูด เหตุผลที่นักเรียนไม่พูดอาจเป็นเพราะเขาคิดว่าคำตอบของเขาผิดหรือไม่ดี ซึ่งเมื่อนักเรียนได้พูดออกไปแล้วก็จะทราบว่านักเรียนคิดไปเองทั้งตอนที่พูดหน้าชั้นและตอนที่พูดกับเพื่อน และเมื่อนักเรียนต้องบอกคำตอบหน้าห้อง นักเรียนก็ต้องอธิบายอย่างประณีตอย่างเป็นระเบียบ สิ่งนี้ก็

จะช่วยในการฝึกฝนความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนและจะทำให้ครูทราบว่านักเรียนเข้าใจเนื้อหาในเรื่องต่างๆ หรือไม่ ซึ่งถือเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในห้องเรียน Formative Assessment หรือการประเมินผลย่อยซึ่งเป็นการประเมินผลระหว่างเรียนตลอดเวลา และเป็นฐานของการประเมินที่นำไปสู่ Summative Assessment หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นขั้นการประเมินที่สรุปการเรียนรู้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนเพื่อศึกษาว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด และการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของผู้เรียน มีผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสามารถในการสื่อสารนั้นมีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้แบบคู่คิดเพราะการเรียนรู้แบบคู่คิด เป็นกระบวนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือและส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารของผู้เรียน เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และส่งเสริมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และ การเขียน ภายใต้สถานการณ์และบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักเรียน การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกเนื้อหาเรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ เนื่องจากประสบการณ์จากการปฏิบัติการสอนในวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นระยะเวลาหลายปีพบว่าเนื้อหาเรื่องระบบในร่างกายของมนุษย์ค่อนข้างมีความซับซ้อนในด้านของเนื้อหาและจากการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเรื่อง

ระบบในร่างกายของมนุษย์ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง-ต่ำ จึงมีความเหมาะสมที่จะนำเนื้อหาเรื่องระบบในร่างกายของมนุษย์ มาใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์นั้นสามารถนำหลักของการจัดการเรียนรู้แบบคู่คิดมาใช้ในการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนได้ จึงทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิด โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้น

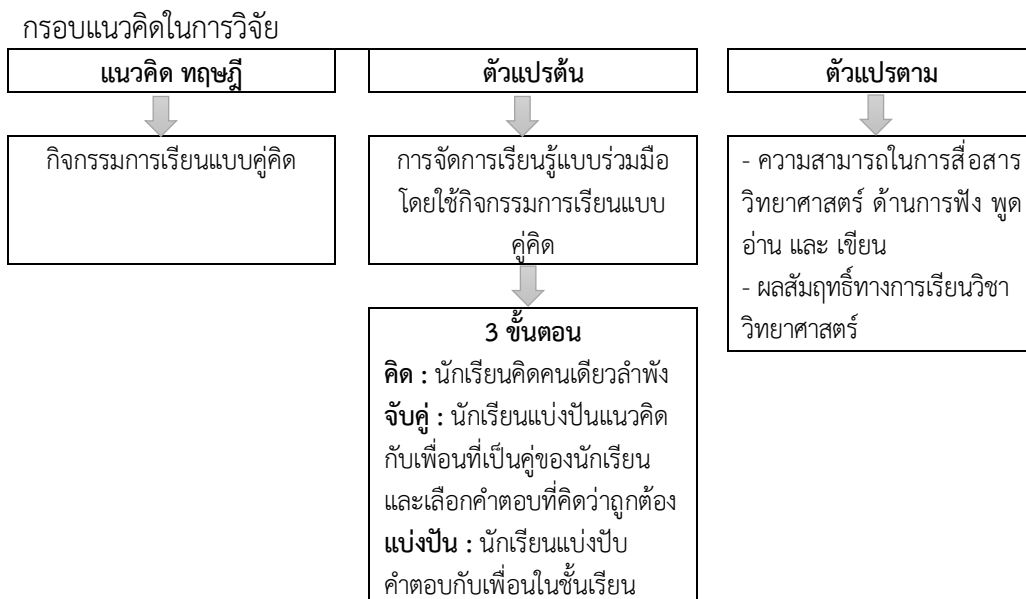
มัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ จำนวน 5 แผน ใช้เวลาทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง 2) แบบวัดความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยแบบวัดความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมด 10 ฉบับ ครอบคลุมแบบวัดความสามารถในการสื่อสารด้านการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด 3) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ โดยจัดทำตารางวิเคราะห์ตัวชี้วัดและพฤติกรรมที่ต้องการวัด โดยจำแนกพฤติกรรมที่ต้องการวัดออกเป็น 4 ด้าน คือความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปใช้ จำนวน 50 ข้อ จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้, แบบวัดความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุ ประสงค์ (IOC) โดยถือความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ และนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือและนำไปสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติวิเคราะห์ ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน โดยใช้การทดสอบค่าที่แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired t-test) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้การทดสอบค่าที่แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired t-test) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ คำนวณความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุ ประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) (วาโร พึ่งสวัสดิ์, 2551, น. 245)

2. สถิติที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ของ ครอน บาค (Cronbach, 1990: 202-204 อ้างถึงใน (วาโร พึ่งสวัสดิ์, 2551, น. 260)

3. สถิติพื้นฐานค่าร้อยละ (Percentage = %) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 จำนวน 18 คน มีคะแนนความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน ดังนี้ 1) คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 40.23 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 13.09 และคะแนนเฉลี่ยหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดมีค่าเท่ากับ 60.27 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11.15 ซึ่งคะแนนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 จำนวน 18 คน มีค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มีค่าเท่ากับ 19.80 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 4.37 และค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หลังการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้แบบคู่คิด มีค่าเท่ากับ 28.67 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 8.27 ซึ่งสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด เมื่อทดสอบค่าที่แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired t-test) ได้ค่า t เท่ากับ 6.88 และ $p < .01$ แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริศรา มอทิพย์ (2553) ได้วิจัยเรื่องการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมมือแบบเพื่อนคู่คิด (Think Pair Share) สำหรับกลุ่มการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนมัธยมปทุมมาวาส จำนวน 41 คน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดต่อความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์

1.1 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ทั้ง 4 ด้านคือความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ด้านการฟัง ด้านการพูด ด้านการอ่าน และ ด้านการเขียน ในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากนักเรียนได้ฝึกฝนความสามารถในการสื่อสารผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง

ระบบในร่างกายมนุษย์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้วิธีการสอนแบบคู่คิดในชั้นต่างๆ ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผนการเรียนรู้ เวลาที่ใช้ 16 ชั่วโมง มีแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ทั้งหมด 10 ฉบับ รายละเอียดแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ระหว่างเรียน ด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ เป็นแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ ด้านการฟัง จำนวน 2 ฉบับ ด้านการพูด จำนวน 3 ฉบับ ด้านการอ่าน 2 ฉบับ และ ด้านการเขียน 3 ฉบับ

การเรียนรู้การสอน (ตาม 3-4) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	
1. ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด : Think – Pair – Share	
ขั้นตอน	วิธีการ
Think	นักเรียนฟังทวน รายการโทรทัศน์จากสื่อออนไลน์แล้วร่วมระดมความคิด จาก https://www.youtube.com/watch?v=9GaT0K3QoY เวลา : 1.36 นาที และ นักเรียนแต่ละคนวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 5 เรื่อง โรคหัวใจขาดเลือด
Pair	นักเรียนจับคู่โดยจับคู่กับเพื่อนที่นั่งข้างเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแบบวัด ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 5 เรื่อง โรคหัวใจขาดเลือด ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักเรียนแต่ละคนจะอธิบายสิ่งที่ตนเองตอบและเลือกคำตอบที่ถูกต้อง เพียง 1 คำตอบ
Share	นักเรียนตัวแทน 1 คน ออกมาอภิปรายประเด็นคำตอบหน้าชั้นเรียน

ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้	
1. ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด : Think – Pair – Share	
ขั้นตอน	วิธีการ
Think	นักเรียนแต่ละคนทำแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 1 เรื่อง แบบจำลองการทำงานของปอด
Pair	นักเรียนจับคู่โดยจับคู่กับเพื่อนที่นั่งข้างเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการทำ แบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 1 เรื่องแบบจำลองการทำงานของ ของปอดและ สรุปความเห็นจากการคิดร่วมกัน ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักเรียนแต่ละคนจะ อธิบายสิ่งที่ตนเองตอบและเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียง 1 คำตอบลงในแบบวัด ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 1 เรื่องแบบจำลองการทำงานของ ของปอด
Share	ครูให้นักเรียนจำนวน 8 คู่ แลกเปลี่ยนแนวคิดจากการทำแบบวัดความสามารถในการ สื่อสารวิทยาศาสตร์ : ฉบับที่ 1 เรื่องแบบจำลองการทำงานของปอด นักเรียนและครู ร่วมกันอภิปรายร่วมกัน

ภาพ 1 แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องระบบหายใจ

โดยสาเหตุที่วิธีการสอนแบบคู่คิดถูกจัดไว้ในแต่ละขั้นของการเรียนการสอนที่แตกต่างกันในแต่ละแผน การสอน ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นสรุป เนื่องจากความเหมาะสมในส่วนของเนื้อหาใน

การจัดกิจกรรมและเนื้อหาในแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ ยกตัวอย่างแบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ด้านการพูด จากแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง ระบบขับถ่ายของมนุษย์

แบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ในการพูด

ข้อ ๑ : จากภาพ นิสิตกรูมิ โคลงบุคคลไร้ชีวิตซึ่งสมมติต้องแนะนำอาหารว่างประเภทผลไม้ (ให้เวลาไม่เกิน ๖ นาที)

ข้อ ๒ : นักนิเวศวิทยาได้อาศัยไปโหม่งและปล่อยคอกจากโคดำๆ (ให้เวลาไม่เกิน ๖ นาที)

ข้อ ๓ : นักนิเวศวิทยาได้อาศัยไปโหม่งและปล่อยคอกจากโคดำๆ (ให้เวลาไม่เกิน ๖ นาที)

ข้อบังคับคณะกรรมการพัฒนาหน่วยงานวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เรื่อง การดูแลรักษา โรงเรียนชัย

นักเรียนชื่อ _____ ปี _____

ความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ ☐ การฟัง ☒ การพูด ☐ การอ่าน ☐ การเขียน

อันดับ	ข้อบังคับคณะกรรมการพัฒนาหน่วยงานวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์	คะแนน
1	ไม่พูดแสดงความคิดเห็น ที่การไม่เหมาะสมกับการพูด พูดแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่ไม่ครบประเด็น ที่การ นานเกินไป การพูดแสดงความคิดเห็น พูดแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้อง แต่ไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้ครบถ้วนและครบถ้วน พูดประเด็นที่ตรง ที่การ นานเกินไป การพูดแสดงความคิดเห็น พูดแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้อง ครบประเด็นและสามารถอธิบายเหตุผลได้ครบถ้วนและครบถ้วน	0 1 2 3 5
คำอ่าน	จากภาพ นิสิตกรูมิ โคลงบุคคลไร้ชีวิตซึ่งสมมติต้องแนะนำอาหารว่างประเภทผลไม้ 	
เกณฑ์ตัดสิน	บุคคล A. ควร พูดแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่ไม่ครบประเด็น ที่การ นานเกินไป การพูดแสดงความคิดเห็น บุคคล B. ควร พูดแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้อง ครบประเด็นและสามารถอธิบายเหตุผลได้ครบถ้วนและครบถ้วน	
2	ไม่พูดแสดงความคิดเห็น ที่การไม่เหมาะสมกับการพูด พูดแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่ไม่ครบประเด็น หรือ พูดแสดงความคิดเห็นบ้างแต่ไม่ชัดเจน พูดแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้อง ครบประเด็นและสามารถอธิบายเหตุผลได้ครบถ้วนและครบถ้วน	0 1 2

ภาพ 2 แบบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ด้านการพูดและข้อบังคับและเกณฑ์การให้คะแนนจากแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง ระบบขับถ่ายของมนุษย์

กิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดที่ผู้วิจัยกล่าวในข้างต้นมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของผู้เรียน กล่าวคือเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับเพื่อนและแสดงออกทางความคิด ผ่านการสื่อสาร โดยผู้สอนมีหน้าที่แค่เป็นแค่ ผู้สังเกตการณ์ และกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดยังส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของผู้เรียน

1.2 เมื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการสื่อสารรายด้าน พบว่าความสามารถในการสื่อสารด้านการอ่าน มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าความสามารถในการสื่อสารด้านอื่นๆ เพราะนักเรียนมีความคุ้นเคยกับการทำแบบทดสอบที่ต้องใช้ความสามารถด้านการ

อ่าน เช่น แบบทดสอบวัดระดับความรู้ความสามารถกลางภาคและปลายภาคเรียน แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านเขียนภาษาไทย แบบทดสอบประเมินผลนานาชาติ (PISA) และแบบฝึกหัดในวิชาต่างๆ ดังนั้น นักเรียนจึงมีความคุ้นเคยกับการทำแบบทดสอบประเภทนี้ เพราะนักเรียนมีประสบการณ์ในการทำแบบทดสอบประเภทนี้ ทำให้เมื่อนักเรียนได้ทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ ด้านการอ่าน นักเรียนจึงทำได้สูงกว่าด้านอื่นๆ

ส่วนความสามารถในการสื่อสารด้านการฟังและการพูดจะมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นๆ เนื่องจาก ความสามารถในการสื่อสารด้านการฟัง นักเรียนไม่คุ้นเคยกับ

การฝึกการฟัง และไม่คุ้นเคยกับการทำแบบทดสอบด้านการฟัง นักเรียนจะคุ้นเคยกับการฟังครูในชั้นเรียนมากกว่าการฟังคลิปเสียงจากเทปเสียง คือการพูดของครูในชั้นเรียนจะมีจังหวะในการพูดและจะหยุดอธิบายเมื่อนักเรียนที่ไม่เข้าใจและจะอธิบายซ้ำจนนักเรียนเข้าใจแล้ว จึงอธิบายต่อจนจบ ซึ่งมีความแตกต่างจากการที่นักเรียนได้ฟังคลิปเสียง คือ คลิปเสียงจะพูดไปเรื่อย ๆ ไม่มีการหยุดอธิบาย นักเรียนจึงต้องใช้สมาธิในการฟังค่อนข้างมาก ซึ่งโดยปกตินักเรียนจะขาดสมาธิเวลาที่ต้องรับฟังสารนาน ๆ และอีกสาเหตุหนึ่งคือนักเรียนไม่คุ้นชินกับแบบทดสอบความสามารถด้านการฟังเนื่องจากส่วนมากในการจัดการเรียนการสอนและในบททดสอบต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีการเปิดเป็นคลิปเสียงให้นักเรียนฟัง นักเรียนจึงไม่ค่อยมีประสบการณ์กับการฝึกข้อสอบที่ต้องใช้ความสามารถด้านการฟัง

ส่วนความสามารถในการสื่อสารด้านการพูด นักเรียนได้คะแนนน้อยกว่าความสามารถในการสื่อสารด้านอื่น ๆ เพราะการพูดเป็นความสามารถที่ต้องฝึกฝนเป็นอย่างมาก ไม่ใช่การที่พูดได้อย่างเดียว ผู้พูดต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีน้ำเสียงที่ดี และมีการใช้ภาษาในการพูดที่เหมาะสม ดังนั้นในการฝึกความสามารถด้านการพูดจึงต้องใช้เวลาในการฝึกฝน

1.3 ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำซ้ำ การที่นักเรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝนบ่อย ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของนักเรียน จากกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเป็นเวลาทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง นักเรียนจะมีโอกาส

ได้พัฒนาความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ ทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และ การเขียน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดที่ปฏิบัติในทุกคาบ

1.4 การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเสริมแรงทางบวก การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่สะอาด สภาพแวดล้อมดี มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่นักเรียน

จากการอภิปรายผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดต่อความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน คือความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์ด้านการฟัง ด้านการพูด ด้านการอ่าน และ ด้านการเขียน ในระดับที่สูงขึ้น โดยเมื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการสื่อสารรายด้าน พบว่าความสามารถในการสื่อสารด้านการอ่าน มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าความสามารถในการสื่อสารด้านอื่นๆ โดยสาเหตุที่ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะในการสื่อสารแต่ละด้านคือการเรียนรู้จากการทำซ้ำ การที่นักเรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝนบ่อยๆ ทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการ

สื่อสารของนักเรียนตลอดจนการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเสริมแรงทางบวก

2. ผลของการจัดการเรียนรู้ ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียน

การเก็บข้อมูลจากการทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนของผู้เรียนเพื่อนำมาวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบการหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired-test) โดยโปรแกรมสำเร็จรูปสถิติวิเคราะห์ ในการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ พบว่า หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มีค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดเมื่อทดสอบค่า t แบบสองกลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired t-test) ได้ค่า t เท่ากับ 6.88 และ $p < .01$ แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารทั้ง 4 ด้านของผู้เรียนได้ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังเรียนอยู่ในระดับที่สูงขึ้นกว่าก่อนเรียน

2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้มุ่ง

สนับสนุนให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนที่ดีขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ จดจำ และเข้าใจเนื้อหาในรายวิชาวิทยาศาสตร์ จึงทำให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์ หลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน

2.3 การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเสริมแรงทางบวก ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น พบว่ามีส่วนสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะ บรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งในระหว่างการจัดการเรียนการสอนได้ให้ความเป็นกันเองแก่ผู้เรียน แสดงสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ใช้การเสริมแรงทางบวกเป็นส่วนใหญ่ ด้วยการใช้วาจาและท่าทาง เพื่อให้นักเรียนได้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม ให้รางวัลในการปฏิบัติกิจกรรมในบางกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนสนใจเรียนและเกิดความกระตือรือร้นทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีโอกาสประสบความสำเร็จ การที่จะทราบว่ามีนักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างไร สังเกตจากการเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นได้ ทำให้เกิดความมั่นใจ ทำให้นักเรียนมีความสุขและสนุกไปกับการเรียน (มนต์ชัย เทียนทอง. 2551)

2.4 สื่อการเรียนการสอน ได้จัดทำสื่อการเรียนการสอนและเตรียมสื่อการสอนที่น่าสนใจ ประกอบการจัดการเรียนการสอนในทุกคาบเรียน ได้แก่ ปอดจำลอง วิดีทัศน์ต่าง ๆ เทปบันทึกเสียง เอกสารใบกิจกรรมต่างๆ

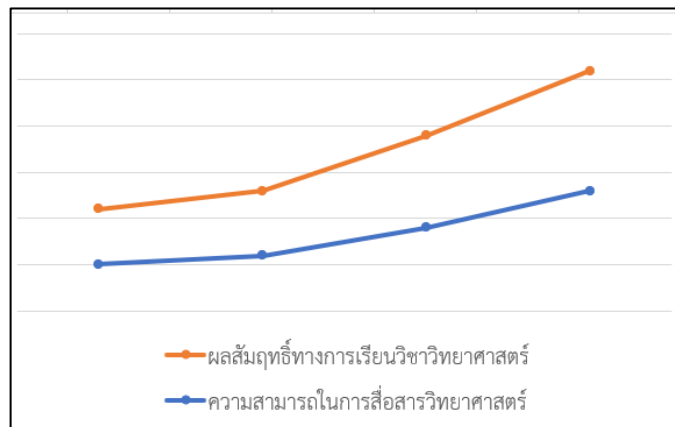
เนื่องจากสื่อการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการสร้างประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ ผู้เรียน สื่อการสอนมีให้เลือกมากมาย สิ่ง สำคัญคือผู้สอนจะต้องเลือกและใช้สื่อการสอน ให้เหมาะกับบทเรียน

จากการอภิปรายผลของการจัดการ เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิดต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของ นักเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้ หลังการจัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด มีค่าเฉลี่ยคะแนน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบในร่างกายมนุษย์สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบคู่คิดเมื่อทดสอบค่าที่แบบสอง กลุ่มสัมพันธ์กัน (Paired t-test) ได้ค่า t เท่ากับ 6.88 และ $p < .01$ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ คู่คิด มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิชา วิทยาศาสตร์ เรื่องระบบในร่างกายมนุษย์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 เป็นผลสืบ

เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ที่ส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารทั้ง 4 ด้านของผู้เรียนได้ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความ เข้าใจในเรื่องที่เรียนเพิ่มขึ้น อีกทั้งการจัด กิจกรรมที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีสื่อ การเรียนการสอนที่น่าสนใจและการสร้าง บรรยากาศในห้องเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อ ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ บุศรา สอนสารานุก (2555) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาผลการเรียนรู้และทักษะการ คิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWLH PLUS ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด

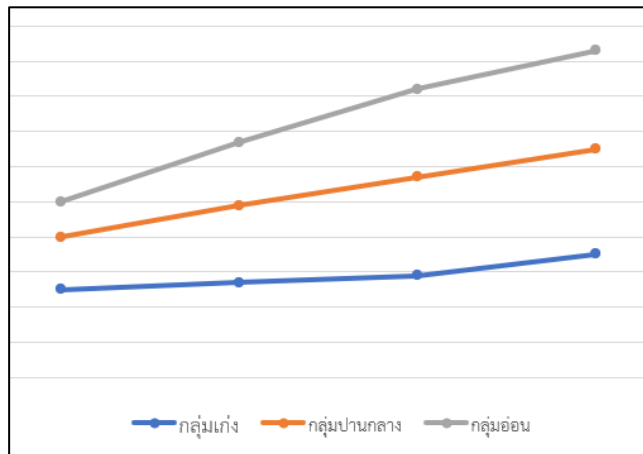
องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากจากการพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียน การสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด

ภาพ 3 แผนภูมิเปรียบเทียบความสามารถในการสื่อสารวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

เมื่อนักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารที่ดีขึ้นจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นด้วย

ภาพ 4 แผนภูมิเปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการของนักเรียนกลุ่มเก่ง,ปานกลางและอ่อน

จากการวิเคราะห์คะแนนของนักเรียนรายบุคคลพบว่านักเรียนในกลุ่มอ่อนและปานกลางจะมีคะแนนพัฒนาการ คือคะแนนความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังเรียน มีค่าสูงกว่านักเรียนในกลุ่มเก่ง เพราะนักเรียนกลุ่มอ่อน (จำนวน 3 คน) จุดเริ่มต้นคือนักเรียนเริ่มจากสื่อสารไม่ได้เลย หรือได้คะแนนน้อยมาก เมื่อผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร นักเรียนได้ฝึกฝนซ้ำๆ และประกอบกับมีความมั่นใจมากขึ้น ทำให้ในครั้งหลังๆ นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เมื่อเทียบกับนักเรียนกลุ่มเก่ง (จำนวน 4 คน) นักเรียนทำคะแนนก่อนเรียนได้ค่อนข้างสูง เนื่องจากพื้นฐานทางความรู้ที่ดีของนักเรียน และประสบการณ์เดิม ทำให้นักเรียนทำคะแนนได้ดี และดีขึ้นในครั้งหลัง แต่เนื่องด้วยผลต่างของคะแนนในครั้งก่อนและครั้งหลังมีความแตกต่างกันไม่มาก จึงทำให้คะแนนในการพัฒนาการต่ำกว่านักเรียนกลุ่มอ่อน 2. ทักษะและความสามารถในการสื่อสารเป็นลักษณะเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล นักเรียนบางคนสามารถพัฒนาได้ดี มีพัฒนาการที่ก้าวกระโดด ในขณะที่บางคนพัฒนาได้เพียง

เล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้นในการที่จะพัฒนาความสามารถในการสื่อสารควรจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำ และสม่ำเสมอ โดยที่ไม่รีบเร่ง รีบร้อน โดยมองเห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ 1) ในการวางแผนการพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารของนักเรียน ครูควรคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและความสามารถของนักเรียน 2) ในการประเมินการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน ครูผู้สอนควรให้ความสนใจใส่ใจ มีเวลาในการดูแลผู้เรียนในการให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำข้อบกพร่องไปปรับปรุงแก้ไขและผู้เรียนได้ทราบพัฒนาการของตนเอง 3) ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สื่อสารกับเพื่อนในห้องด้วยวิธีการที่หลากหลายและควรมีการเสริมแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้ออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการสื่อสารกับผู้อื่นต่อไป

แหล่งอ้างอิง

- โฆษิต จัตุรัสวัฒนากุล. (2543). การเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคการสอนเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือเป็นรายบุคคลที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการถ่ายโยงความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- บุศรา สอนสาราญ. (2555). การพัฒนาผลการเรียนรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWLH PLUS ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบคู่คิด. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- ปริศรา มอทิพย์. (2553). การใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิด (Think Pair Share) สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีรูปแบบการเรียนรู้ต่างกัน(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตริวิทยา.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (2551). เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ Mentor Coached Think-Pair-Share เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการเรียนรู้ออนไลน์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สำราญ ไผ่นวล. (2555). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในวิธีสอนวิชาสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือกิจกรรมแบบเพื่อนคู่คิด. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

หลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชน PRINCIPLES OF FELLOWSHIP AND COMMUNITY WELFARE

วีรนุช พรหมจักร*

Weeranuch Promjak

ณัฐภัทร อยู่เมือง**

Nathapat Yumuang

พระครูกิตติวิสุทธิธรรม***

Phrukittivisuttidhamma

Corresponding Author E-mail: weeranuch.pr@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุอย่างยั่งยืน ไม่ต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจมหภาค ซึ่งท้องถิ่นนับว่าเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุด และมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นฐานรากของประเทศ การพัฒนาชุมชนจึงนับว่ามีความสำคัญอย่างนี้ และในสถานการณ์ปัจจุบันในยุคสมัยที่สภาวะเศรษฐกิจไม่ค่อยสู้ดี การรวมกลุ่มเพื่อสร้างสวัสดิการสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการจัดการตนเอง จึงเป็นทางออกในการดูแลช่วยกันดูแลของคนในชุมชน เป็นการให้ความช่วยเหลือกันและกันฉันท์ญาติมิตร ให้ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ให้การดูแลเอาใจใส่กันและกัน ทำให้การจัดสวัสดิการชุมชนมิใช่เพียงแค่การช่วยเหลือทางการเงินเท่านั้น แต่สวัสดิการเป็นทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์ และความรู้ เป็นกระบวนการของการให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมเป็นธรรมและเท่าเทียม และที่สำคัญที่สุดคือต้องอาศัยหลักของความสามัคคีเป็นสำคัญ เพราะถ้าไม่อาศัยหลักความสามัคคีจากคนในชุมชน และจากหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมมือกัน การจัดสวัสดิการก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ: หลักสามัคคีธรรม, การจัดสวัสดิการชุมชน

ABSTRACT

This article aims to demonstrate the principles of fellowship and community welfare to solve problems at the root cause and sustainability. Do not rely on the macroeconomic system. Which the locality is considered to be the smallest administrative unit and is very important because it is the foundation of the country Community development is therefore very important. and in the current situation in the era when the economic conditions are not good Grouping to build welfare, create security for people in the local community by focusing on self-management Helping each other and being friends giving love and generosity to each other Giving each other care and attention This makes community welfare more than just financial assistance. But

* หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

** หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

*** มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

welfare is both encouragement, strength, and knowledge. It is a process of giving with value, receiving with dignity, participating, and being fair and equitable. And the most important thing is to rely on the principle of unity. Because if not relying on the unity of the people in the community and from many agencies to cooperate Welfare arrangements will not succeed.

Keywords: Principles of fellowship, Community welfare

บทนำ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุและยั่งยืน ไม่ต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจมหัพภาค ซึ่งในระดับชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดสังคมไทยมี พื้นฐานวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาช้านาน มีสวัสดิการแบบธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปบทบาทของชุมชนในการดูแลกันและกันก็ลดลง แต่หลังจากสังคมไทยประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งได้ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันฟื้นฟูระบบคุณค่าเดิมทุนทางสังคมที่มีอยู่ มาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะของการจัดสวัสดิการจากฐานทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ของชุมชน เช่น สวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงิน วิสาหกิจชุมชน ความเชื่อทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ “สวัสดิการชุมชน” จึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างมีคุณค่า เพื่อให้

ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน, 2552 อ้างถึงใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และ สุพรรณิ ไชยอำพร, น. 141)

การจัดสวัสดิการสังคมจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในท้องถิ่น ที่มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งการจัดสวัสดิการชุมชนต้องอาศัยหลักของความสามัคคีเป็นสำคัญ เพราะถ้าไม่อาศัยหลักความสามัคคีจากคนในชุมชน และจากหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมมือกัน การจัดสวัสดิการก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

บทความนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักสามัคคีที่มีความเชื่อมโยงกับการจัดสวัสดิการชุมชน เพราะการร่วมมือของคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐจะเกิดสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนสืบไป

หลักสามัคคีธรรม

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชา สังฆเภทและสังฆสามัคคีของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ดังนี้พระอุบาลีเถระทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคี พระพุทธเจ้า ตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ได้ว่า สังฆราชา หมายถึง ความริ้วฉานของหมู่คณะหรือ สงฆ์ ภิกษุกลุ่มหนึ่งเมื่อแบ่งออกแล้ว ได้ฝ่ายละไม่ถึง 4 รูป หรือถึง 4 รูป เพียงฝ่ายเดียว อีกฝ่ายมี เพียง 2-3 รูป เท่านั้น รูปหนึ่งเสนอให้จับสลากโดยอ้างว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ขอให้ขอบใจการจับสลากนั้น ถ้ามีการจับสลาก การแตกแยกเกิดขึ้น การทำเช่นนี้ เรียกว่า “สังฆราชา แต่ไม่เป็นสังฆเภท และผู้ที่ทำสังฆราชาได้ มีเพียงพระภิกษุจำพวกเดียวเท่านั้น คนอื่นทำไม่ได้” (วินัยปิฎก จุฬวรรค) (ไทย) เล่มที่ 7/ข้อที่ 404/หน้า 137-138) สังฆเภท ความแตกกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ได้แก่ ยังสงฆ์ให้แตกกัน คือ ทำลายพระสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ในสีมาเดียวกันในวัดใดวัดหนึ่งให้แตกเป็นกักจนถึงไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรม ต้องแยกออกทำอุโบสถสังฆกรรมหรือปวารณากรรมหรือสังฆกรรมอื่นๆ เป็น 2 หมู่ “ถ้ามี พระภิกษุจำนวนมากกว่า 4 รูป ขึ้นไป รูปหนึ่งนำเรื่องธรรมเรื่องวินัย พุทธภาษิต พุทธจริยา พุทธบัญญัติอาบัติต่าง ๆ มาเสนอให้จับสลากด้วยเรื่องดังกล่าว จนสงฆ์ 2 ฝ่ายแตกกัน ไม่รวมอุโบสถปวารณาสังฆกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน” การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า “สังฆเภท คือ การทำสงฆ์ให้แตกกัน เป็นอนันตริยกรรม” (วินัยปิฎก จุฬวรรค) (ไทย) เล่มที่ 7/ข้อที่ 404/หน้า 138-139) พระพุทธเจ้าตรัส สังฆเภท ไว้ว่า “ภิกษุ

ทำลายสงฆ์ ต้องเกิดในอบาย ตกนรกอยู่ชั่วกับภิกษุผู้ยินดีในการแตกพวก ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมเสื่อมจากธรรมอันเกษมจาก โยคะ ภิกษุทำลายสงฆ์ผู้ พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมไหม้ในนรกตลอดกัปฯ” (วินัยปิฎก จุฬวรรค) (ไทย) เล่มที่ 7/ข้อที่ 408/หน้า 140) ส่วนสังฆสามัคคี ได้แก่ ความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือ การนำเอาธรรมวินัย เป็นต้นมากล่าวตามความเป็นจริง ช่วยให้เกิดความ สมานฉันท์กันในหมู่คณะหรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า “สังฆสามัคคี” (วินัยปิฎก จุฬวรรค) (ไทย) เล่มที่ 7/ข้อที่ 406/หน้า 139) สำหรับสามัคคีธรรมนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความพร้อมเพรียงของหมู่ เป็นเหตุแห่งสุข และการสนับสนุนผู้พร้อมเพรียงกัน ก็เป็นเหตุแห่งสุข ภิกษุผู้ยินดีในความพร้อม เปรียงตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมอันเกษมจากโยคะ ภิกษุสมานสงฆ์ให้พร้อมเพรียงกัน แล้ว ย่อมบรรเทิงในสรวงสวรรค์ตลอดกัปฯ” (วินัยปิฎก จุฬวรรค) (ไทย) เล่มที่ 7/ข้อที่ 410/หน้า 141)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าความสามัคคี ไว้ดังนี้

ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน กิริยาที่พร้อมเพรียง กันทำร่วมมือร่วมใจกันทำ เช่น กลืนสามัคคีผ้าป่าสามัคคี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1178)

สมัคสมาน หมายถึง เชื่อมสามัคคี เช่น จะทำการงานอะไรขอให้สมัคสมานกัน ปรองดองหมายถึง ออมชอมประนีประนอม

ยอมกันไม่แก่งแย่งกันตกลงกันด้วยความใกล้เคียง ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1129)

สมาน หมายถึง เสมอกันเท่ากัน

สมานกิจ หมายถึง การดำเนิน อย่างเดียวกัน การมีความเห็นพ้องกัน

สมานฉันท์ หมายถึง ความพอใจร่วมกันความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็นเป็นสมานฉันท์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1130)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า “สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึง มีความพอใจร่วมกันพร้อมใจกัน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, น. 254)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542, น. 326) ท่านยังได้กล่าวถึง ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคน สามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข ความเจริญของโลกมนุษย์ทุกคน สามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วย การปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะ หลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์ อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใด ๆ มาบันดาลให้

ประเวศ วะสี (2541, น. 64-65) ได้กล่าวถึงลักษณะของสามัคคีอันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนไทยว่า ต้องประกอบด้วย

องค์ธรรม 5 ประการจึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความเจริญของชาติบ้านเมืองได้การสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหรือขั้นของสังคม ให้ครบทั้ง 5 คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง ทั้ง 5 คือ เบื้องขั้นของสังคม ขั้น 5 มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและมีผลถึงกัน ต้องพัฒนาให้ครบ ทั้ง 5 ประการอย่างเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรมมีความสามัคคีปรองดองกัน การพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเอกเทศจะเป็นเศรษฐกิจก็ดี ศีลธรรมก็ดี จะไม่ได้ผลในองค์ประกอบทั้ง 5 “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐาน ถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี ศีลธรรมจะดี และทำให้ปัญญาเป็นไปด้วยดี ฉะนั้น ยุทธศาสตร์ชาติควรพุ่งเป้าไปสู่การสร้างสังคมเข้มแข็ง ใช้สังคมเข้มแข็งเป็นเครื่องพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม เพราะสังคมเข้มแข็งหมายถึง สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน หรือประชาคม เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้ายและสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามฐานะ ตำแหน่ง เช่น ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน เป็นต้น ทุกคนต้องมีศีลธรรม ประจําใจ มีปัญญา รัฐบาล ผู้ดูแลชาติก็ต้องมีศีลธรรมมีปัญหาสามารถสร้างเศรษฐกิจความ เป็นอยู่ที่ดีให้เกิดแก่ประชาชนใน ชาติทำสังคมทุก ๆ ด้านให้เข้มแข็งด้วยตนเองให้ได้จึงจะ

สามารถนำชาติบ้านเมืองให้อยู่รอด ปลอดภัย มีความสงบสุขได้

จากความหมายและการกล่าวของ นักวิชาการข้างต้นพบว่า ความสามัคคีสามารถนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลายเพราะความสามัคคีอันแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการจึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความเจริญของชาติบ้านเมืองได้การสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหรือขั้นของสังคมให้ครบทั้ง 5 คือ ศิลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐาน ถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี ศิลธรรมจะดี และทำให้ปัญญเป็นไปด้วยดี ฉะนั้น ยุทธศาสตร์ชาติควรพุ่งเป้าไปสู่การสร้างสังคมเข้มแข็ง ใช้สังคมเข้มแข็งเป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ ศิลธรรม เพราะสังคมเข้มแข็งหมายถึง สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปต่าง ๆ เช่น ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน หรือประชาคม เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้าย และสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และ สุขภาพ ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามฐานะ

การจัดสวัสดิการชุมชน

ได้ มี องค์การและนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “สวัสดิการชุมชน” ว่า สวัสดิการชุมชน มีความแตกต่างจากระบบการขยายประกัน โดยทั่วไป เพราะใช้กระบวนการ

ชุมชนเป็นตัวในการดูแลกันและกัน มีความรัก เอื้ออาทรกันและกัน เป็นเรื่องของคุณค่ามากกว่าเงินทอง รวมถึงเรื่องของส่วนรวมที่ต้องช่วยกันดูแล สะพานขาด ถนนชำรุด ข้าวของเครื่องใช้ที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้ร่วมกัน เพราะจะรอความช่วยเหลืออย่างเดียวไม่ได้ ชุมชนต้องหาแนวทางในการช่วยเหลือกันเอง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558, น. 3)

สวัสดิการชุมชน มีหลายรูปแบบ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว หรือการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน สวัสดิการสำหรับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตายเป็นกิจกรรมสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคง รวมถึงเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองสิทธิ อันพึงมี นอกจากนี้การจัดสวัสดิการชุมชนยังรวมถึงองค์การการเงินชุมชนในรูปแบบของ กองทุนวันละบาท กองบุญสัจจะออมทรัพย์ รวมทั้งกองทุนผู้สูงอายุ เป็นต้น สวัสดิการต่างๆ เหล่านี้ได้เอื้ออำนวยให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนม สร้างความไว้วางใจ ขณะเดียวกัน สวัสดิการชุมชนยังสามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อันทำให้เกิดสังคมเข้มแข็งในที่สุด แนวคิดที่ว่าด้วย “การสร้างสังคมเข้มแข็ง” เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญ ต่อการพัฒนาชุมชน ซึ่ง ในแวดวงวิชาการด้านการพัฒนาในปัจจุบันนี้ต่างให้การยอมรับว่าจะต้องให้ความสำคัญต่อหน่วยของการพัฒนาที่เป็น “ชุมชน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ทั้งทางด้าน

เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม (นภาพร หะวานนท์, เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และ สุรุติ ปัดไธสง, 2550; นภาพร หะวานนท์, 2550; บัณฑิต พรหมพักพิง และคณะ, 2550 ; สำเร็จ เสกขุนทด, 2553)

นอกจากนี้ “สวัสดิการชุมชน” ยังหมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในท้องถิ่น ที่มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2561, น. 2)

สวัสดิการชุมชน จึงเป็นระบบที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของคนในชุมชนที่ต้องการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ให้มีความมั่นคงในชีวิต โดยการสะสมเงินสมทบเข้ากองทุน เพียงวันละบาทต่อคนต่อปี แล้วนำเงินนี้ไปจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย และยังจัดสรรเงินบางส่วนไปสนับสนุนสาธารณะประโยชน์ในชุมชนเช่น การฟื้นฟูป่าชุมชน แหล่งน้ำ ภัยพิบัติ รวมทั้งการสนับสนุนด้านอาชีพและการแก้ปัญหาหนี้ในระบบให้กับสมาชิก

ระบบสวัสดิการชุมชนจึงมิได้มีขอบเขตเพียงการดูแลสมาชิกด้านสวัสดิการเท่านั้น แต่เป็นการเกื้อกูลต่อกันของคนในชุมชน และคนกับธรรมชาติรอบๆ ตัวอีกด้วย ในปัจจุบันมีกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลเกิดขึ้นทั่ว

ประเทศจำนวนกว่า ห้าพันตำบล มีเงินกองทุนรวมหกพันล้านบาทเศษ ซึ่งร้อยละ 65 เป็นเงินสมทบจากสมาชิกที่เหลือเป็นเงินสมทบจากรัฐบาลผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและเงินสมทบจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ในช่วงที่มีการปฏิรูปประเทศไทย สวัสดิการชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านเสนอเข้าสู่การปฏิรูป โดยการกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิเป็นเจ้าของในการจัดการระบบสวัสดิการของตนเอง โดยรัฐมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนสามารถจัดการและพัฒนากองทุนไปสู่ความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสะสมงบประมาณเข้ากองทุนในอัตราเท่าที่ชาวบ้านสมทบ ซึ่งหลักการนี้ได้ถูกนำเสนอโดยชาวบ้านในชุมชน ผ่านทางคณะกรรมการการปฏิรูปด้านสังคม ชุมชน และได้ผ่านความเห็นจากสภาปฏิรูปแห่งชาติไปแล้วเมื่อวันที่ 23 ก.พ. 2558 ที่ผ่านมา

หลักการสำคัญในเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน มีดังนี้

ในเวทีการเรียนรู้ของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนได้มีการสรุปบทเรียนเกี่ยวกับหลักการขยายผลเรื่องสวัสดิการชุมชนนี้ว่า

1. ทำจากสิ่งที่เป็นจริง สอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ในแต่ละชุมชน ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เช่น เห็นชุมชนอื่นให้สวัสดิการผู้สูงอายุเดือนละ 300 บาท ก็ให้บ้าง อาจไปไม่รอด เพราะเงินไม่พอ ต้อง ดูว่าคนที่นี้คิดอย่างไร กลุ่มเรามีเงินอยู่เท่าไร ต้องกำหนดอนาคตว่าบ้านเราจะเป็นอย่างใด ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง

2. เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ 1 ใบ 2 ใบ

ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจะจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วม ไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ ก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป ต้นไม้อาจ จะตายได้เพราะเกินกำลัง ไม่เกิดสวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน

3. เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยาก ทำงานอยากทำดี สิ่งสำคัญคือ การให้ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน ควรให้ตามความจำเป็นและพอดี ไม่ใช่ใช้ เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย

4. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้รับ แต่มุ่งเน้นคนยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

5. เป็นองค์กรรวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกอย่าง ตั้งแต่เกิดจนตายกับคนทุกเพศ ทุกวัย การสร้างสวัสดิการ จะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้ เช่น > การเชื่อมโยงคนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ผู้สูงอายุได้ทำบุญ พบปะกันทุกวันพระ เด็กได้เรียนรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุ และช่วยดูแลผู้สูง อายุ > เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ เช่น การดูแลรักษาป่าทำให้มีแหล่ง อาหาร น้ำ ฯลฯ

6. ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการเป็น ทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งหามาให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับ จึงเป็นความสัมพันธ์ ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี มีการจัดเงื่อนไขที่ทุกคนมีส่วนร่วมจ่ายสมทบ กันเงิน บางส่วนเติม

เข้ากองทุน นำดอกผลกองทุนบางส่วนขยายกิจกรรมต่อ จึงทำให้ทุกคน ในกลุ่ม/ ชุมชนสามารถเป็นเจ้าของทุนและได้รับสวัสดิการไปในเวลาเดียวกัน

7. ต้องทำด้วยความรักและความอดทน โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่า ชาวบ้านสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดความเห็นที่ไม่ตรงกัน ยอมรับการคิดค้น ตำนานโดยถือว่าเป็นบท เรียนที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2552, น. 5-6)

การบูรณาการหลักสามัคคีธรรมกับการจัดสวัสดิการชุมชน

แนวทางสำคัญในการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัด สวัสดิการชุมชน ปี 2561 ภายใต้ยุทธศาสตร์สวัสดิการชุมชน ปี 2561 – 2565 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2552, น. 6)

เครือข่ายสวัสดิการชุมชนได้ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์สวัสดิการชุมชน ปี 2561-2565 ซึ่งงานสำคัญตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวถือเป็นแนวทางสำคัญที่โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2561 เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในปี 2565 ดังนี้คือ

วิสัยทัศน์

สวัสดิการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำสู่ความเจริญ สันติสุข ของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

1. สวัสดิการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง หมายถึง 1) ระบบสวัสดิการชุมชนที่

หลากหลาย คำนึงถึงวิถีชีวิตที่ติงามของชุมชน ทุกคนเป็นเจ้าของ ยึดการให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี คนในชุมชนมี ความสัมพันธ์กันอย่างเกื้อกูล 2) ระบบสวัสดิการชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดี มีกติการ่วมของชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล 3) ระบบสวัสดิการชุมชนที่สามารถสร้างคุณค่า ทำนุบำรุงสิ่งที่ติงามของชุมชน ทรัพยากรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ 4) ระบบสวัสดิการที่ใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเชื่อมโยงทุนทางสังคมของท้องถิ่นให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชน สังคม และประเทศ

2. สวัสดิการชุมชนยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง 1) ประชาชนสมาชิกเข้าใจ เข้าถึงคุณค่า อุดมการณ์ของสวัสดิการชุมชน และนำมาปฏิบัติในการพัฒนาชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคม 2) วิธีการดำเนินงานสวัสดิการชุมชนยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยคำนึงถึงความรู้ คุณธรรม และความหลากหลายของชุมชน

3. นำสู่ความเจริญ สันติสุข ของสังคมไทยอย่างยั่งยืน หมายถึง 1)ระบบสวัสดิการชุมชนสร้าง ความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก และเป็นกลไกในการพัฒนาความเจริญแก่ประเทศไทย 2)ระบบ สวัสดิการชุมชนทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ดูแลซึ่งกันและกัน 3)ระบบสวัสดิการชุมชนมี ความก้าวหน้า เติบโตอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นมรดกของชุมชนท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น

พันธกิจ

เครือข่ายสวัสดิการชุมชน มีพันธกิจในการขยายพื้นที่และพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรสวัสดิการ ชุมชน เสริมสร้างขบวนสวัสดิการชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกระดับ พัฒนา ระบบข้อมูล การจัดการความรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้สวัสดิการชุมชน และพัฒนานโยบายสาธารณะ สวัสดิการชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ

สวัสดิการชุมชนนั้นมาจากฐานคิดเดียวกัน คือ ฐานคิดที่ต้องการที่จะสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงร่วมกันของคนในชุมชน สร้างกระบวนการในการจัด การตนเอง อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพิง พึ่งพา อันเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่เดิม เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่โยงใยวิถีชีวิตผู้คนเข้ากับธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่ไม่ได้มองเรื่องเงินเพียงอย่าง เดียว แต่หมายถึงการดูแล เอื้อเพื่อต่อกันผ่านรูปแบบที่หลากหลาย สวัสดิการชุมชน มีฐานมาจากกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ดังนี้

1. จากฐานองค์กรการเงินชุมชนและการบูรณาการกองทุน จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อจัดสวัสดิการ โดยเฉพาะ ได้มีการนำผลกำไรขององค์กรการเงินมาจัดสวัสดิการ สร้างวินัยในการออมของสมาชิกเพื่อให้ได้สวัสดิการจนเกิดการขยับเชื่อมโยงบูรณาการกองทุนภายในชุมชน เพื่อนำดอกผลมาเป็นกองทุนสวัสดิการ กรณีตัวอย่างรูปธรรมที่กลุ่ม ออมทรัพย์เป็นฐานในการจัดสวัสดิการมีค่อนข้างหลากหลาย เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์

จังหวัดสงขลา (คลองเปียว นาหว้า น้ำขาว คูเต่า ฯลฯ) เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ ผลิตบ้านขาม จังหวัดชัยภูมิ ฯลฯ

2. รูปแบบ “ออมวันละบาท” และกองทุนสัจจะวันละบาท เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ใช้แนวคิดสัจจะวันละบาท ทำสวัสดิการใน ชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ตำบลศรีสุทโธ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

3. กองทุนสวัสดิการจากฐานศาสนา เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและผู้นำศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นฐานด้านการจัดสวัสดิการทั้งทางกายและจิตวิญญาณ เช่น การใช้หลักชากาทให้การดูแลคน 8 ประเภทตามหลักศาสนาอิสลาม ทำให้คน ในชุมชนทุกระดับได้ช่วยเหลือ แบ่งปันเกื้อกูลกันด้วยระบบการจัดเก็บชากาต ที่นับว่า เป็นการจัดการเงินที่ก่อให้เกิดสมดุลขึ้นในชุมชน เช่น ธนาคารชุมชนตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เป็นต้น

4. กองทุนสวัสดิการจากฐานกองทุนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีครอบครัว ชุมชนเป็นผู้จัดการในการจัดบริการสังคมให้กับผู้สูงอายุ สร้างเครือข่ายของผู้สูงอายุ โดยใช้เงินกองทุนเป็น เครื่องมือมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุเป็นผู้คิด ผู้จัดการและรับประโยชน์ โดยมีบริการ สำคัญๆ เช่น ศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การรวมกลุ่ม สร้างงานของผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยมีตัวอย่างกองทุนสวัสดิการชุมชน

เช่น กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ จังหวัดกระบี่ กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ จังหวัดอ่างทอง กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุดอกแก้ว จังหวัดสระแก้ว โครงการ สวัสดิการผู้สูงอายุ จังหวัดลำปาง เป็นต้น

5. กองทุนสวัสดิการจากฐานการช่วยเหลือคนจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ริเริ่มจากการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ ต่อ มาได้ขยายสู่ การจัดสวัสดิการเพื่อดูแลกัน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สลอนนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย

6. กองทุนสวัสดิการจากฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ชุมชนเป็นผู้จัดการป่า ชายฝั่ง แหล่งน้ำ พื้นฟู ทรัพยากรให้อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีความมั่นคงด้านอาหาร ใช้ป่าเป็นเครื่องมือในการ จัดสวัสดิการชุมชน ทำให้เกิดการรวมคน เกิดการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ของ ชุมชน เช่น พื้นที่ทุ่งยาว จ.ลำพูน ป่าชุมชนบ้านโคกพยอม อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นต้น

7. กองทุนสวัสดิการชุมชนฐานชุมชนเมือง เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เชื่อมโยงกับการจัดการเรื่องบ้านมั่นคง จาก เรื่องบ้านการมีที่อยู่อาศัย มีอาชีพ ก็เชื่อมร้อยดูแลกันด้วยระบบสวัสดิการชุมชน เช่น สวัสดิการชุมชนบ้านมั่นคง เทศบาลเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สวัสดิการชุมชนบ้านมั่นคงเครือข่ายคลองบางบัว บางเขน จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นต้น

8. ขบวนการกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัด เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ขยายผลครอบคลุมดูแลกันในระดับจังหวัด จากหลายตำบลจนเป็นจังหวัด ก่อให้เกิดการ

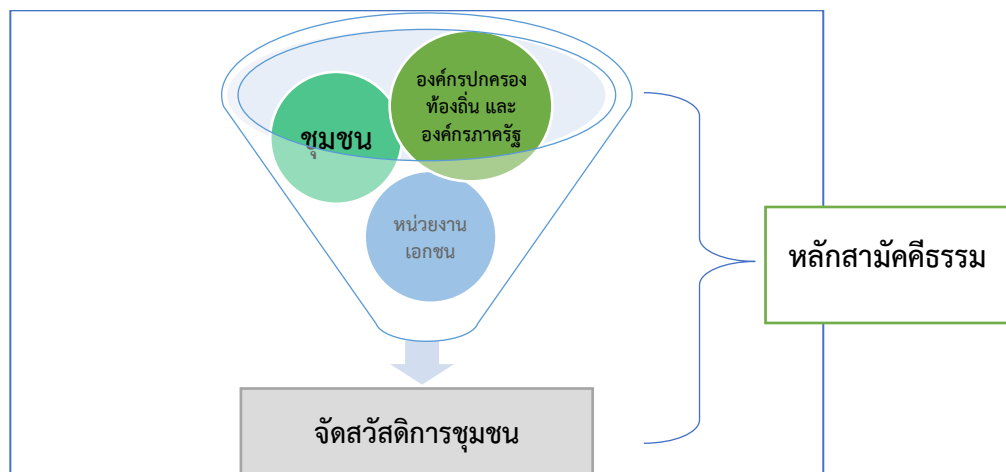
จัดการตนเองของชุมชนที่บูรณาการ ทุน
บูรณาการองค์กรชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการ
ชุมชนจังหวัดสงขลา เครือข่ายองค์กร
สวัสดิการ ชุมชน จังหวัดลำปาง เป็นต้น
(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การ
มหาชน), 2552, น. 7-9)

จะเห็นได้ว่าการจัดสวัสดิการชุมชนนั้น
สิ่งสำคัญคือ ชุมชนต้องคำนึงถึง ความสามารถ
ของชุมชนเอง ต้องเข้าใจว่าการจัดสวัสดิการ
ชุมชน นั้นไม่ใช่ระบบการประกัน แต่การจัด
สวัสดิการชุมชนเป็นกระบวนการ การของชุมชนที่
สร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชน
ท้องถิ่น โดย มุ่งเน้นการจัดการตนเอง การให้
ความช่วยเหลือกันและกันฉันท์ญาติมิตร ให้
ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ให้การดูแลเอา
ใจใส่กันและกัน ทำให้การจัดสวัสดิการชุมชน
มิใช่เพียงแค่การช่วยเหลือทางการเงินเท่านั้น
แต่สวัสดิการเป็นทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์ และ
ความรู้ เป็นกระบวนการของการให้อย่างมี
คุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วม เป็นธรรม
และเท่าเทียม และที่สำคัญที่สุดคือต้องอาศัย
หลักของความสามัคคีเป็นสำคัญ เพราะถ้าไม่
อาศัยหลักความสามัคคีจากคนในชุมชน และ

จากหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมมือกัน การจัด
สวัสดิการก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้นการจัดการสวัสดิการชุมชนจึงมี
ความลึกซึ้ง ค่อยเป็นค่อยไป เปรียบเสมือน
ต้นไม้ที่ค่อย ๆ เติบโต หยั่งรากลงดินอย่าง
แข็งแรง มั่นคง กองทุนสวัสดิการชุมชนหลาย
กลุ่มที่ประสบความสำเร็จก็เรียนรู้ และใช้เวลา
ในการพัฒนามายาวนาน ด้วยเหตุนี้เอง การ
สนับสนุนจากภาครัฐจึงไม่ใช่มุ่งหมายจะใช้เงิน
เพื่อ จูงใจที่จะให้เกิดการจัดตั้งสวัสดิการ
ชุมชนโดยไม่มีความพร้อมแต่อย่างใด หากแต่
การสมทบนั้น ๆ มุ่งหมายเพื่อสนับสนุน
กระบวนการที่ชุมชนได้ริเริ่ม ลงมือทำมาแล้ว
เป็นการหนุนเสริมเติมเต็มกำลังใจสำหรับ
ชุมชนผู้ริเริ่มก่อ การดีทุกแห่งให้มีคุณภาพเกิด
ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนและเพื่อขยายผลให้
สวัสดิการชุมชนนั้นเป็นหลักในการจัด
สวัสดิการชุมชนท้องถิ่น

จากบทความวิชาการเรื่องนี้ผู้เขียนได้มี
องค์ความรู้ที่ นำเสนอความสามัคคี ของ
หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อทำให้ชุมชนเกิดความ
เข้มแข็ง ดังนี้

แหล่งอ้างอิง

- นภาพร หะวานนท์ เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และ สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นภาพร หะวานนท์. (2550). *ปฏิบัติการความเข้มแข็งของชุมชนในสังคมไทย*. ใน *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2550.) *การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. ขอนแก่น: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 จังหวัดขอนแก่น.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต). (2542). *กรณีธรรมกาย* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อภัยไพ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : เอส. อาร์พรีนติ้ง แมส โปรดักส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2553). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2552). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. สมุทรสาคร: โรงพิมพ์แอ๊ปเปิ้ล พรีนติ้ง กรุ๊ป.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2561). *คู่มือการดำเนินงาน โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และ สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). *สวัสดิการชุมชนกับการสร้างสังคมเข้มแข็ง ในเขตกรุงเทพมหานคร*. *วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(1), 139-161.
- สำเริง เสกขุนทด. (2553.) *สวัสดิการชุมชน เครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้การชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลหนองแขวงโสภะ จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

การวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลัง
ผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ
ANALYSIS OF THE GOOD GOVERNANCE CONCEPTS OF MONETARY AND FISCAL
POLICIES THROUGH THE GOVERNMENT'S MEASURES TO PROMOTE DOMESTIC
CONSUMPTION AND TOURISM

สมบุญ ศรีสุรหิรัญ *, พฤกษา สิ้นลือนาม *

กมลชนก วงศ์สวัสดิ์ *, สุภัทรา ภูระหงษ์ *

Somboon Sirisunhirun, Phrukha Sinlueanam

Kamonchanok Wongsward, Supattra Phurahong

Corresponding Author E-mail: shssr@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลัง ผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ ซึ่งเป็นผลจากเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ชะลอตัวในช่วงปี พ.ศ. 2562 รัฐบาลจึงได้ออกมาตรการเพื่อกระตุ้นการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศ การใช้จ่ายในภาคการท่องเที่ยว ส่งเสริมการลงทุนของ SMEs และภาคเอกชนผ่านมาตรการทางการเงิน และมาตรการทางภาษี (มาตรการชิม ช้อป ใช้) ซึ่งสาระของการวิเคราะห์ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งนโยบายการคลัง ส่วนที่สองธรรมาภิบาลการเงินการคลัง ส่วนที่สามมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ (มาตรการชิม ช้อป ใช้) และส่วนที่สี่บทเรียนและความท้าทายของมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ

คำสำคัญ: นโยบายการคลัง, ธรรมาภิบาลการเงินการคลัง, มาตรการชิม ช้อป ใช้

ABSTRACT

This article aims to analyze the good governance concepts of monetary and fiscal policies through the government's measures to boost national consumption and tourism. As a result of Thailand's economic slowdown in 2019, the government has launched measures to stimulate domestic consumption and investment by spending in the tourism sector, promoting investment of SMEs and the private sector via monetary and tax measures (*Chim Shop Chai* meaning Taste, Shop, Spend, respectively). The essence of the analysis consists of 4 parts: Part I, fiscal policy; Part II, the good governance of the fiscal policy, Part III, the government's measures to stimulate domestic consumption and tourism (*Chim Shop Chai*), and Part IV, lessons and challenges of such measures.

Keywords: Fiscal policy, Good governance, *Chim Shop Chai*

* สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) รายงานภาวะเศรษฐกิจของไทยปี 2562 ขยายตัวร้อยละ 2.4 เทียบกับร้อยละ 4.2 ในปี 2561 โดยมูลค่าการส่งออกสินค้าลดลงร้อยละ 3.2 การบริโภคภาคเอกชนและการลงทุนรวม ขยายตัวร้อยละ 4.5 และร้อยละ 2.2 ตามลำดับ อัตราเงินเฟ้อทั่วไปเฉลี่ยร้อยละ 0.7 และบัญชีเดินสะพัดเกินดุลร้อยละ 6.8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ทั้งนี้ สศช. สรุปปัจจัยของตัวเลขข้างต้นไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) สถานการณ์เศรษฐกิจโลกมีทิศทางมาตรการกีดกันทางการค้าและ ค่าเงินบาทแข็ง 2) ความล่าช้าของกระบวนการงบประมาณ และ 3) ประเด็นผลกระทบจากปัจจัยชั่วคราวของภาคการผลิต เช่น ภัยแล้ง (จิตชนก อันโนนจารย์, 2563) ประกอบกับแนวทางการใช้จ่ายภาครัฐมีแนวโน้มช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจต่ำกว่าที่คาดไว้ มีการปรับโครงสร้างงบประมาณตามร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2563 ปรับสัดส่วนงบประมาณรายจ่ายลงทุนลดลงและเพิ่มสัดส่วนงบประมาณรายจ่ายประจำ ส่งผลต่อแนวโน้มการลงทุนของรัฐชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562) ดังนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ถูกต้อง เหมาะสม รวดเร็ว และทั่วถึง

หนึ่งในแนวทางแก้ไขที่รัฐบาลไทยเลือกใช้คือการออกมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐผ่านมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ระบุว่ารัฐต้องรักษาวินัยทางการเงินการคลัง

อย่างเคร่งครัดเพื่อให้ฐานะทางการเงินการคลังมีเสถียรภาพ มั่นคงอย่างยั่งยืน ตามกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลังของรัฐซึ่งต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ (เยาวชนช วิทยาภรณ์, 2562) โดยรัฐจะต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เสมอภาค ก่อให้เกิดคุณค่าแก่สังคมผ่านกระบวนการหรือนโยบายของรัฐ (Argy, F., 2001) เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลการเงินการคลัง ดังนั้นบทความวิชาการฉบับนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นแนวคิด ธรรมาภิบาลการเงินการคลัง ผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ

นโยบายการคลัง

นโยบายการคลัง (Fiscal Policy) คือนโยบายเกี่ยวกับการใช้จ่าย และรายได้ของรัฐ เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางเป้าหมาย และการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ นโยบาย การคลัง ประกอบด้วย นโยบายภาษีอากร นโยบายด้านรายจ่าย นโยบายการก่อหนี้ บริหารหนี้สาธารณะ และนโยบายในการบริหารเงินคงคลัง ซึ่งวิธีการของนโยบายการคลังที่สำคัญๆ ได้แก่ การกำหนดรายจ่ายต้องจัดทำเป็นงบประมาณการหารายได้ของรัฐบาลโดยการเก็บภาษีอากรซึ่งต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม การสร้างรายได้ พอเพียงและหลักความสามารถในการจ่ายของผู้มีหน้าที่ในการเสียภาษี หรือในกรณีที่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของผู้มีหน้าที่ในการเสียภาษีหรือในกรณีที่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย รัฐบาล

อาจเลือกใช้วิธีการ ก่อหนี้ เป็นต้น (สัญญา
เคนาภูมิ และ วัชรภรณ์ จันทะนุกุล, 2559)

**เป้าหมายทางเศรษฐกิจมหภาคของ
นโยบายการคลัง** เนื่องจากรัฐบาลมีหน้าที่ใน
การกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจ
ภายในประเทศ ดังนั้นรัฐมักจะใช้นโยบาย
ทางการคลังเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจ (R.A.
Musgrave, 1959 อ้างถึงใน สุนทร ราชวงศ์
ศึก, 2533) ได้แก่

**1. หน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร
(Allocation Function)** รัฐบาลทำหน้าที่
แก้ปัญหาพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ โดยจัดสรร
ทรัพยากรเนื่องจากเป็นความต้องการของ
สังคม ป้องกันการผลิต การบริโภคสินค้า ที่
ทำลายคุณธรรม ป้องกันและควบคุมการผลิต
ที่ก่อให้เกิดต้นทุนภายนอกแก่สังคม และ
ส่งเสริมหรือให้การอุดหนุน ทำการผลิตสินค้า
กึ่งสาธารณะ ป้องกันการผูกขาด ตัดตอน

**2. หน้าที่ในการกระจายรายได้
(Distribution Function)** ก่อให้เกิดความ
เป็นธรรมใน การกระจายรายได้ ผลผลิต และ
การได้รับบริการของรัฐ ทั้งนี้หน้าที่ในการ
กระจายความเป็นธรรมของรัฐบาลทำได้โดยใช้
นโยบายภาษีอากรซึ่งยึดหลักความสามารถ
(Ability to pay) และนโยบายการใช้จ่ายโดย
การผลิตสินค้าสาธารณะและกึ่งสาธารณะให้
กระจายไปสู่ชนบทหรือกลุ่มชนที่มีรายได้ต่ำ
นโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแรงงาน
และเกษตรกร นโยบายการจ่ายเงินเพื่อการ
ประกันสังคม เช่น การประกันการว่างงานการ
ประกันราคาผลผลิตตกต่ำ และนโยบายการ
จ่ายเงินโอนให้แก่คนวัยชรา เป็นต้น

**3. หน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพและ
การเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ (Economic**

Stabilization) รัฐบาลไม่เพียงแต่จะมีหน้าที่
ในภาวะเศรษฐกิจขาดเสถียรภาพเท่านั้น
แม้แต่ในภาวะเศรษฐกิจปกติรัฐบาลต้อง
พยายามรักษาการออม การลงทุน อัตรา
ดอกเบี้ย ค่าจ้าง ประสิทธิภาพการผลิต อัตรา
การเพิ่มของประชากรให้สัมพันธ์กับอัตราการ
เจริญเติบโตที่เหมาะสม ในภาวะเศรษฐกิจเกิด
การตกต่ำหรือเกิดภาวะ เงินเฟ้อ รัฐบาลต้อง
พยายามปรับราคาค่าจ้าง และอัตราดอกเบี้ย
ให้มีความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อให้กลไกตลาด
สามารถทำงานได้ซึ่งการปรับใช้ปัจจัยดังกล่าว
มีความยืดหยุ่น รัฐบาลอาจใช้นโยบายการคลัง
นโยบายการเงินหรือใช้ทั้งสองนโยบายร่วมกัน

**4. หน้าที่ในการส่งเสริมการ
เจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ** การผลักดันให้
ระบบเศรษฐกิจมี การเจริญเติบโต
(Economic Growth) เป็นหน้าที่หลักอย่าง
หนึ่งของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลต้องพยายาม
เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของสังคมในการ
ยกระดับรายได้ต่อหัวให้สูงขึ้น โดยหน้าที่ใน
การส่งเสริมการเติบโต ด้านเศรษฐกิจของ
รัฐบาลจะมีความสำคัญมากขึ้นสำหรับ
ประเทศด้อยพัฒนาที่เผชิญกับระดับการออม
การลงทุนและการสะสมทุนต่ำ ฉะนั้นรัฐบาล
ต้องดำเนินนโยบายการคลังที่จะยกระดับการ
ออม การลงทุน และการสะสมทุนให้สูงขึ้น
นอกจากนี้นโยบายในการเพิ่มประสิทธิภาพการ
ผลิตและการเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานจะ
ไปประสานกับนโยบายการคลังดังกล่าว และ
ร่วมผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจขยายตัวเร็วขึ้น

**เครื่องมือทางนโยบายการคลังของ
รัฐบาลไทย** ภายใต้ความรับผิดชอบดูแลของ
กระทรวงการคลัง สามารถจำแนกได้เป็น 4
ประเด็น ดังนี้

1. เครื่องมือด้านการบริหารรายได้
ได้แก่ การจัดเก็บภาษี และการจัดเก็บรายได้ที่ไม่ใช่ภาษี เช่น รายได้จากรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องนี้ คือ กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร ซึ่งการใช้จ่ายของรัฐบาล (Government expenditure) ได้แก่

1.1 การใช้จ่ายเพื่อการซื้อสินค้าและบริการของรัฐบาล (Government purchase of goods and services) เช่น ค่าจ้าง เงินเดือนข้าราชการ ลูกจ้างของรัฐ และการใช้จ่ายในการลงทุน (Investment expenditure) หรือ งบลงทุน (Capital expenditure) ได้แก่ งบลงทุนในโครงการต่างๆ เช่น การก่อสร้าง สาธารณูปโภคต่าง ๆ

1.2 การใช้จ่ายเงินโอนของรัฐบาล (Government transfer payment) เป็นรายจ่ายที่รัฐบาลจ่ายให้แก่บุคคล หรือหน่วยงานโดยไม่ได้สร้างผลผลิต เป็นการโอนอำนาจซื้อจากมือรัฐบาลไปสู่มือผู้รับ เช่น เงินบำนาญบำนาญ เงินสงเคราะห์ชราและทุพพลภาพ และเงินอุดหนุนต่าง ๆ เงินโอนจึงไม่อยู่ใน GDP หรือ GNP แต่อยู่ใน Disposable income

2. เครื่องมือด้านการบริหารรายจ่าย
การบริหารงบประมาณแผ่นดิน การจัดเตรียมงบประมาณ เพื่อใช้จ่ายในโครงการต่างๆ การควบคุมดูแล ตรวจสอบ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงบประมาณ กรมบัญชีกลาง ซึ่งรายรับของรัฐบาล (Government receipt) ได้แก่ รายได้ของรัฐบาล (Government revenue) ประกอบด้วย รายได้จากการเก็บภาษีอากร (Tax revenue) รายได้ที่มีไม่ใช่อากร (Non

– tax revenue) หนี้สาธารณะ (Public debt) และเงินคงคลัง (Treasury cash balances)

3. การบริหารหนี้สาธารณะ การก่อหนี้ การค้าประกันเงินกู้ การชำระหนี้ และการปรับโครงสร้างหนี้ ของรัฐบาล หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ

4. การบริหารทรัพย์สินของรัฐ เช่น การบริหารเงินสด (เงินคงคลัง) การบริหารที่ราชพัสดุ การบริหารรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมบัญชีกลาง กรมธนารักษ์ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ

ธรรมาภิบาลการเงินการคลัง

การกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) เป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับจากสถาบันนานาชาติว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้องค์การประสบความสำเร็จ

ธนาคารโลก (World bank, 1992) ให้ความหมายคำว่า “ Good Governance” หมายถึง การพิจารณาสภาพและบทบาทของรัฐในแง่โครงสร้างทางการเมือง กระบวนการของผู้มีอำนาจรัฐ และความสามารถในการใช้อำนาจ

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2549) ให้ความหมายคำว่า “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) หมายถึง กติกาหรือกฎเกณฑ์ในการธำรงรักษากิจการบ้านเมืองและสังคม เป็นการบริหารจัดการที่จะทำให้งานสำเร็จได้ อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสอดคล้องกับ

ความต้องการของสังคม โดยสมาชิกที่อยู่ในองค์กรทุกระดับมีความพึงพอใจ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2552) ให้ความหมายคำว่า “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) หมายถึง หลักในการปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุม ดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามครรลองธรรมสืบประการ

จากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2540 ส่งผลกระทบเชิงลบต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งเกิดจากการบริหารจัดการในระดับชาติ ระดับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีความบกพร่อง และขาดประสิทธิภาพรวมถึงการทุจริตและขาดจริยธรรม ส่งผลให้ประเทศไทยมีการบังคับใช้และปรับแก้กฎหมายต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการทุกภาคส่วนภายในประเทศ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ก.พ.ร. ได้ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการนำแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่' (New Public Management: NPM) และเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) สำหรับการจัดทำเกณฑ์เพื่อการจัดระดับการกำกับดูแลองค์กรภาครัฐตามหลัก ธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วย

1. หลักประสิทธิผล (Effectiveness)

ผลการปฏิบัติงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนการปฏิบัติตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนโดยการปฏิบัติงานจะต้องมีทิศทางยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงาน และระบบงานที่เป็นมาตรฐานรวมถึงมีการติดตามประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

2. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency)

การปฏิบัติงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เกิดผลดีภาพ ที่คุ้มค่าต่อการลงทุน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

3. หลักการตอบสนอง (Responsiveness) การให้บริการสามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลา ที่กำหนด และสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองตามความคาดหวัง ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง

4. หลักการรับผิดชอบ (Accountability) การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5. หลักความโปร่งใส (Transparency) กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยประชาชนสามารถรู้ ทุกขั้นตอนในการ

ดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบได้

6. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

7. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) การถ่ายโอนอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้ง มีการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม

8. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9. หลักความเสมอภาค (Equity) การปฏิบัติงานต้องให้บริการอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการแบ่งแยกเพศ ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา และอื่น ๆ

10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) การหาข้อตกลง

ทั่วไปภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงซึ่งต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ ในประเด็นสำคัญ ทั้งนี้ ฉันทามติไม่จำเป็นต้องเป็นความเห็นพ้องโดยเอกฉันท์

มาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐ (มาตรการชิม ช้อป ใช้)

จากการที่ สุนทร ราชวงศ์ศึก (2533) ได้กล่าวถึงการกำหนดเป้าหมายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลไว้สี่ประการ สอดคล้องกับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ ปี 2562 ที่รัฐบาลไทยได้ออกมาตรการเพื่อกระตุ้นการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศ ผ่านมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ มาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” (กระทรวงการคลัง, 2563) ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐมีการทำธุรกรรมผ่านระบบชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยมาตรการเหล่านี้กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านการบริโภคของประชาชนในกลุ่มต่างๆ ช่วยสร้างกำลังซื้อ และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในกลุ่มที่มีความเปราะบาง ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนและประชาชนในประเทศ (กระทรวงการคลัง, 2562)

ตารางที่ 1 สรุปรูปแบบการดำเนินนโยบายมาตรการชิม ช้อป ใช้ เฟส 1, 2 และ 3 (สรุปพันธธีรสังจำนนั, 2563; กองสารนิเทศ สำนักรงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2562)

มาตรการชิม ช้อป ใช้	เฟส 1	เฟส 2	เฟส 3
เปิดลงทะเบียน	23 กันยายน – 15 พฤศจิกายน 2562	24 ตุลาคม – 23 ธันวาคม 2562	14 พฤศจิกายน 2562 – 31 มกราคม 2563
เป้าหมาย	กระตุ้นประชาชนนำเงินไปใช้จ่ายที่เมืองรอง และผู้ให้บริการรายย่อยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก	กระตุ้นให้ประชาชนท่องเที่ยว และจูงใจให้ใช้จ่ายเงินในกระเป๋าของตนเองมากขึ้น	กระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการบริโภคภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง
จำนวนเปิดรับ	10 ล้านคน (15% ของคนไทยทั้งประเทศ)	3 ล้านคน (3% ของคนไทยทั้งประเทศ) ผู้ลงทะเบียนในเฟส 1 สามารถลงทะเบียนเฟส 2 ได้	2 ล้านคน (2% ของคนไทยทั้งประเทศ)
เงื่อนไขการร่วมมาตรการ	1. สัญชาติไทย มีบัตรประจำตัวประชาชน 2. อายุ 18 ปีขึ้นไป ณ วันที่ลงทะเบียน 3. มีโทรศัพท์มือถือ Smart Phone ที่สามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต และอีเมลได้		
จำนวนเงิน และสิทธิ	เงิน 1,000 บาท	เงิน 1,000 บาท และ กระเป๋าที่ 2 เงินคืน 15% วงเงินสูงสุด 30,000 บาท	ไม่มี 1,000 บาท มีแต่สิทธิอื่น เพราะเน้นเรื่องการใช้ Application
การลงทะเบียน	ผ่าน www.ชิมช้อปใช้.com		
เวลาลงทะเบียน	วันละ 1 ล้านคน ใช้เวลา 10 วัน มีผู้ลงทะเบียนใช้สิทธิครบ 10 ล้านคน	วันละ 1 ล้านคน 2 รอบ (6.00 น. และ 18.00 น.) จากสถิติคนลงทะเบียน 5 แสนคน ช่วง 6.00 – 9.35 น.	2 รอบ และมีรอบพิเศษ เฉพาะผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 5 แสนคน
มีผู้ใช้งาน	8.51 ล้านคน	3 ล้านคน	2 ล้านคน เฉพาะผู้ไม่เคยใช้สิทธิ
ปัญหา	เข้าระบบยาก	พบการใช้เทคโนโลยี ก่อความทำให้ลงทะเบียนล่าช้า	ขยายเวลาและปลดล็อกเงื่อนไขการใช้เงินใน Application เป้าตังค์ 2 ได้ทุกจังหวัด

ความท้าทายของแนวคิดธรรมาภิบาล การเงินการคลังผ่านมาตรการส่งเสริมการ บริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของ ภาครัฐ

จากผลการดำเนินงานมาตรการส่งเสริม
การบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของ
ภาครัฐตามมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” และ
พิจารณาตามหลักธรรมาภิบาลสี่ประการของ
ก.พ.ร. แล้วพบว่า

1. หลักประสิทธิผล (Effectiveness)

จากรายงานของศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2562ก)
พบว่าครัวเรือนไทยส่วนมาก ร้อยละ 78.3 คิด
ว่ามาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” เฟส 1 มีส่วนช่วย
บรรเทาภาระค่าครองชีพของตนเอง ในขณะที่
มาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” เฟส 2 มีส่วนช่วย
ประคองการบริโภคภายในประเทศช่วงไตรมาส
สุดท้ายของปี 2562 ไม่ให้ชะลอลงจาก
ช่วงไตรมาสก่อนหน้า สอดคล้องกับที่นาย
อุตตม สาวนายน รัฐมนตรีกระทรวงการคลัง
กล่าวว่า “... ผลของโครงการถือว่าน่าพอใจ
โดยมียอดการใช้จ่ายรวม 2.9 หมื่นล้านบาท มี
ผู้เข้าร่วมโครงการถึง 12 ล้านคนถือว่า
โครงการประสบความสำเร็จ...” (ผู้จัดการ
ออนไลน์, 2562) ขณะเดียวกันผู้อำนวยการ
สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ในฐานะโฆษก
กระทรวงการคลัง กล่าวว่า “...มาตรการ ชิม ช้อป
ใช้ เห็นผลความสำเร็จในการใช้จ่ายของ
ประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนและ
ต่อเนื่อง...” (ลวรณ แสงสนิท, 2562) จึงถือได้
ว่ามาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ
มาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” บรรลุวัตถุประสงค์
เป้าหมายของแผนปฏิบัติการสามารถช่วย
กระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชนในช่วง

ระยะเวลาดำเนินโครงการได้ และมีการ
ติดตามผลการดำเนินงาน

2. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency)

การดำเนินงานตามมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้”
ทั้ง 3 เฟส รัฐบาลได้มอบหมายให้
ธนาคารกรุงไทยซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจในกำกับ
ของกระทรวงการคลังนำเทคโนโลยีกระเป๋า
เงินอิเล็กทรอนิกส์ (e - Wallet) มาใช้ ถือเป็น
การช่วยภาครัฐประหยัดงบประมาณในการ
พัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าวเนื่องจากเป็น
นวัตกรรมที่ธนาคารมีอยู่แล้ว ทั้งนี้ e - Wallet
ถูกนำมาใช้ด้วยโมเดล Freemium และ
Cashback เพื่อดึงดูดผู้ซื้อและผู้ขายหรือ
ผู้ประกอบการให้ใช้แพลตฟอร์มชำระเงิน
ออนไลน์ เพื่อผลักดันไปสู่ “สังคมไร้เงินสด”
(Cashless Society) ลดค่าใช้จ่ายในการพิมพ์
ธนบัตร การผลิตเหรียญกษาปณ์ในอนาคต
และช่วยเพิ่มความโปร่งใสของการใช้จ่ายเงิน
เนื่องจากสามารถตรวจสอบเส้นทางการใช้เงิน
ได้ง่ายกว่าการใช้เงินสด (Garcia-Swartz, D.
D., Hahn, R. W., & Layne-Farrar, A., 2006)
รวมถึงเป็นการวางรากฐานของคลังข้อมูล (Big
Data) แม้ในระหว่างการดำเนินโครงการจะมี
ปัญหาและอุปสรรคแต่รัฐบาลก็ได้พยายาม
แก้ปัญหาเหล่านั้น เช่น ขยายแบนด์วิดท์เพื่อ
รองรับการเข้าใช้งานระบบของประชาชน ช่วย
อำนวยความสะดวกและแนะนำขั้นตอนการ
ลงทะเบียนแก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

3. หลักการตอบสนอง (Responsiveness)

กล่าวได้ว่าการ
ดำเนินงานตามมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้”
สามารถดำเนินการได้สำเร็จภายในระยะเวลา
ที่กำหนด และสร้างความเชื่อมั่น ความ
ไว้วางใจให้แก่ผู้ใช้งาน Application เป้าตั้งค์

ซึ่งมีความน่าเชื่อถือ สะดวก และปลอดภัย รวมถึงตอบสนองตามความคาดหวัง ความต้องการของประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการ และธุรกิจ สถานประกอบการต่างๆ ช่วยหนุน GDP ราว 0.02% ในปี 2562 (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2562ข) กระทั่งกระทรวงการคลังต้องขยายระยะเวลาการดำเนินมาตรการออกไปอีก

4. หลักการรับผิดชอบ (Accountability) เป้าหมายทางเศรษฐกิจมหภาคของนโยบายการคลัง เนื่องจากรัฐบาลมีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจภายในประเทศเมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยออกมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศ ผ่านมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” จากผลสำรวจของประชาชนเรื่อง “ชิมช้อปใช้เฟส 2.....ถูกใจหรือไม่” (นิด้าโพล, 2562) ในหัวข้อความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินโครงการ “ชิม ช้อป ใช้” พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 40.36 ระบุว่าปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เช่น ปรับปรุงระบบและขั้นตอนการลงทะเบียนให้ง่ายขึ้น ผู้สูงอายุก็สามารถทำเองได้ด้วยตนเอง หรือมีการลงทะเบียนที่ธนาคารกรุงไทย มีช่วงเวลาในการลงทะเบียนที่ชัดเจน ให้สิทธิกับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ใช้สิทธิได้ทุกที่ และอยากให้เพิ่มวงเงิน เพิ่มร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ **ซึ่งเมื่อมีการดำเนินมาตรการเฟส 3 รัฐบาลได้เปิดรอบพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 5 แสนคนเพื่อลงทะเบียนเข้าร่วมซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการสนองต่อเสียงสะท้อนของประชาชน**

5. หลักความโปร่งใส (Transparency) รัฐบาลดำเนินมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” ตาม

หลักการออกแบบมาตรการชุดเศรษฐกิจ คือ 1) ต้องแก้ตรงจุด 2) มีความรวดเร็วทันการณ์ 3) เป็นมาตรการชั่วคราว และ 4) ดำเนินการด้วยความโปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยรัฐบาลได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์มาตรการชี้แจงกระบวนการอย่างเปิดเผยผ่านสื่อ และช่องทางต่างๆ ทำให้ประชาชนรับรู้ เข้าถึงข้อมูล และลงทะเบียนเข้าร่วมได้อย่างเสรีผ่านเว็บไซต์ www.ชิมช้อปใช้.com และใช้บริการ Application เป้าตังค์ ในการซื้อ - ขายสินค้าและบริการ สามารถตรวจสอบเส้นทางการเงินได้ แม้ในระหว่างการดำเนินมาตรการจะมีผู้ทำผิดหลักเกณฑ์แต่ก็เป็นส่วนน้อย มีการตักเตือน แต่หากเกินขอบเขตก็มีมาตรการจัดการ ได้แก่ การระงับสิทธิ เพิกถอนสิทธิ และดำเนินการตามกฎหมาย แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลพยายามใช้หลักความโปร่งใสในการดำเนินมาตรการ และมีการตรวจสอบทั้งทางด้านเทคโนโลยี พิสูจน์ตัวตน มีมาตรการจัดการทั้งทางกฎหมายกับบุคคลที่กระทำผิด

6. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) มีการดึงหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนเข้ามาร่วมโครงการ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กรมบัญชีกลาง กรมการปกครอง ธนาคารกรุงไทย ผู้ค้าปลีก ค้าส่ง ห้างสรรพสินค้า และประชาชน ฯลฯ แม้ภาคประชาชนจะไม่ได้ร่วมคิดโครงการตั้งแต่ต้นก็ตาม แต่ก็ได้ร่วมเรียนรู้และแสดงทัศนคติต่อการดำเนินโครงการเพื่อให้รัฐปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่อไป

7. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) จากข้อมูลเชิงประจักษ์ของมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” แสดงให้เห็นว่า

เป็นนโยบายที่คิดโดยส่วนกลาง ไม่ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม แม้ว่ามาตรการจะประสบความสำเร็จแต่ความท้าทายที่ต้องทำในอนาคตคือเน้นการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ ประสานงาน และช่วยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมแต่ไม่สามารถเข้าถึงระบบสารสนเทศยุคได้ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต

8. หลักนิติธรรม (Rule of Law)

รัฐบาลได้ดำเนินการตามหลักนิติธรรม มีการตั้งคณะกรรมการ ด้านกฎหมายตรวจสอบร้านค้า กรณีพบความผิดปกติจากการรับชำระเงินให้ดำเนินการระงับการจ่ายเงิน และตรวจสอบการทำธุรกรรมที่ผิดปกติ โดยระหว่างดำเนินการพบผู้ทำผิดหลักเกณฑ์ ซึ่งได้มีการตักเตือน และดำเนินการตามกฎหมาย สาเหตุส่วนหนึ่งของการทำผิดหลักเกณฑ์เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ และรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี ดังนั้นจึงเป็นข้อเสนอต่อรัฐบาลที่ต้องมีการสื่อสารและสร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

9. หลักความเสมอภาค (Equity)

ประเด็นความเสมอภาคของมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากเนื่องจาก (1) ประชาชนมีสิทธิเข้าร่วมโครงการทั้ง 3 เฟส จำนวน 12 ล้านคน โดยที่ ผู้ลงทะเบียนในเฟส 1 สามารถลงทะเบียนเฟส 2 ได้ ดังนั้นอาจส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมโครงการที่แท้จริงน้อยกว่า 12 ล้านคน จากประชากรทั้งหมดประมาณ 66 ล้านคน (2) ผู้รับสิทธิเข้าร่วมโครงการไม่

กระจายไปถึงประชาชนฐานรากที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลจริง ๆ เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ (Digital Divide) ขณะที่ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการบางส่วนก็มีการจ้างวานให้ผู้อื่นสมัครเข้าร่วมใช้สิทธิ์ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการโจรกรรมข้อมูลส่วนบุคคลและเป็นช่องทางในการหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม ในด้านของผู้ประกอบการหรือร้านค้า รัฐบาลได้ออกมาตรการจำกัดสิทธิกับร้านค้าปลีกใหญ่ ๆ ด้วยการกำหนดว่าหนึ่งเลขผู้เสียภาษีจะเลือกรับสิทธิได้เพียงจังหวัดเดียว และเปิดรับได้ไม่เกิน 20 จุดชำระเงินซึ่งกลุ่มร้านค้าขนาดกลางหรือขนาดใหญ่อาจได้รับประโยชน์มากกว่าร้านค้าเล็กๆ เหล่านี้จึงนำมาซึ่งความไม่เสมอภาค อย่างไรก็ตามในมุมมองของประชาชนที่ลงทะเบียนเข้าร่วมสำเร็จ ทุกคนสามารถใช้สิทธิได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ถูกจำกัดสิทธิตามเพศสภาพ สภาพทางกายหรือสุขภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ฯลฯ เป็นไปตามหลักความเสมอภาค

10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented)

มาตรการส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศ “ชิม ช้อป ใช้” เป็นโครงการที่รัฐบาลกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการบริโภคภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง เป็นการลงฉันทามติในระดับคณะรัฐมนตรี โดยการเสนอความเห็นผ่านกระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562 ความท้าทายในอนาคตสำหรับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจลักษณะนี้อาจต้องทำการสอบถามความเห็นหรือข้อตกลงร่วมในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร

กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีก ค้าส่ง เพื่อให้สอดคล้องกับธุรกิจที่ต้องการส่งเสริมและกระจายรายได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

การกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานของภาครัฐ ดังนั้นมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศของภาครัฐผ่านมาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” จึงควรมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวอย่างครอบคลุมจากการศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่ามาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” มีการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลในบางส่วน กล่าวคือ มีการดำเนินงานตามทิศทางยุทธศาสตร์ของรัฐในการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ และมีการพัฒนาปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการดำเนินโครงการในเฟส 2 และ 3 รวมถึงเป็นไปตามหลักประสิทธิผล (Effectiveness) มีการให้บริการผ่าน Application “เป่าตัง” และ Application “ถุงเงิน” ซึ่งเป็นบริการของธนาคารกรุงไทยจึงมีความน่าเชื่อถือ สะดวก รวดเร็ว สามารถสร้างความเชื่อมั่นและ ความไว้วางใจแก่ผู้ใช้บริการ ตามหลักการตอบสนอง (Responsiveness) สอดคล้องต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ ในการพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้ ตามหลักการรับผิดชอบ (Accountability) การดำเนินงานมีการชี้แจงกระบวนการอย่างเปิดเผยผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้

บริการได้อย่างเสรีผ่านเว็บไซต์ www.ชิมช้อปใช้.com และ Application “เป่าตัง” เพื่อซื้อสินค้าและบริการ และผู้ประกอบการรับชำระเงินด้วย Application “ถุงเงิน” เป็นการผลักดันสู่สังคมไร้เงินสด (Cashless Society) ซึ่งจะนำไปสู่การลดค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ธนบัตรในอนาคต เพิ่มความโปร่งใสเนื่องจากสามารถตรวจสอบเส้นทางการใช้เงินได้ง่ายกว่าการใช้เงินสด เป็นไปตามหลักความโปร่งใส (Transparency) การลงทะเบียนใช้สิทธิมีเงื่อนไขคือต้องเป็นผู้สัญชาติไทย มีบัตรประจำตัวประชาชน มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ณ วันที่ลงทะเบียน และมีโทรศัพท์มือถือ Smart Phone ที่สามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต และอีเมล เนื่องจากการเป็นการทำธุรกรรมทางการเงินแบบออนไลน์โดยประชาชนทุกคนที่ลงทะเบียนสามารถใช้สิทธิได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ถูกจำกัดสิทธิตามเพศสภาพ ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม หน้าที่การงาน ศาสนา การศึกษา หรือความแตกต่างอื่นใดตามหลักความเสมอภาค (Equity)

อย่างไรก็ตามรัฐบาลต้องเผชิญกับความท้าทายจากมาตรการชิม ช้อป ใช้ เพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลอย่างสมบูรณ์ สอดคล้องและครอบคลุม ได้แก่หลักประสิทธิผล (Effectiveness) เนื่องจากโครงการไม่มี การระบุเงื่อนไขกลุ่มผู้มีสิทธิเข้าร่วมโครงการที่ชัดเจน จึงเสมือนเป็นการหวานเงินอย่างไร้เป้าหมาย จึงยากแก่การติดตามประเมินผลว่าบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายหรือไม่ อีกทั้งเป้าประสงค์ที่สำคัญของโครงการนอกจากการกระตุ้นเศรษฐกิจ

แล้ว ผลพลอยได้ของรัฐบาลคือฐานข้อมูล (Big Data) ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์และต่อยอดเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป แต่ทั้งนี้การดำเนินโครงการที่ผ่านมา ยังไม่สามารถกระจายสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมด้วยข้อจำกัดหลายประการ เช่น การใช้สิทธิและการใช้จ่ายแบบไร้เงินสด (Cashless) ที่ผู้ใช้ต้องมีอุปกรณ์ Smart Phone และอินเทอร์เน็ต ดังนั้นจึงทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำกัดอยู่แค่บางกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้และเข้าถึงอุปกรณ์ Smart Phone และอินเทอร์เน็ต ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อกลุ่มผู้มีรายได้น้อยอย่างทั่วถึง

โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการทุพพลภาพ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นการตอกย้ำเรื่องความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมในสังคม และไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกัน จึงอาจไม่สอดคล้องกับหลักการตอบสนอง (Responsiveness) และหลักความเสมอภาค (Equity) และยากต่อการประเมินภาพรวมของมาตรการว่าคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ รวมถึงอาจไม่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงประโยชน์สูงสุดที่ประชาชนจะได้รับอย่างแท้จริงตามหลักประสิทธิภาพ (Efficiency)

ภาพที่ 1 หลักธรรมาภิบาล 10 ประการ

สุดท้ายแล้วเมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเห็นว่ามาตรการชิม ช้อป ใช้ เป็นมาตรการของรัฐบาลซึ่งมุ่งเป้าประสงค์ไปที่ผลลัพธ์ในระยะเวลานั้นๆ จึงอาจทำให้การดำเนินโครงการในภาพรวมไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ตามหลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง จากภาพที่ 1 หลักธรรมาภิบาล 10 ประการจึง

ควรถูกนำมาพิจารณาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานใน 3 ขั้นตอนหลักๆ ได้แก่ การออกแบบนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ของรัฐบาลตลอดจนขั้นตอนการดำเนินงาน กระทั่งการติดตามประเมินผลซึ่งหากรัฐบาลนำบทเรียนจากแนวคิดธรรมาภิบาลการเงินการคลัง ผ่านมาตรการส่งเสริมการบริโภคและการท่องเที่ยว

ในประเทศของภาครัฐ จากการดำเนิน นามาซึ่งกำหนดนโยบายสาธารณะที่สามารถ
มาตรการ “ชิม ช้อป ใช้” และนำไปปรับปรุง ตอบสนองความต้องการของประชาชนและ
แก้ไขให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลก็จะ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงการคลัง. (2562). รายงานประจำปีกระทรวงการคลัง ปีงบประมาณ 2562. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.mof.go.th/th/ebooks/viewfile/24a1023905b7acd4b064765cde5a79eae2a638b9483236cfd1/th>
- กระทรวงการคลัง. (2563). มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ ปี 2562. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563, จาก https://www.mof.go.th/th/view/attachment/file/3133393030/230819%20ก.คลัง%20%2342_HP_มติชน.pdf
- กองสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2563). ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน. สืบค้น 29 ตุลาคม 2563, จาก <http://www.pr.moi.go.th/documents/2562/CitizenKnowledge27-2562.pdf>
- ชิดชนก อันโนนจารย์. (2563). รายงานการวิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชีย พ.ศ. 2563 : *Asian Development Outlook 2020*. สืบค้น 3 พฤศจิกายน 2563, จาก <https://www.adb.org/sites/default/files/related/175166/ADO%202020%20Thailand%20Country%20Chapter%20%28Translation%29.pdf>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). รายงานนโยบายการเงิน ฉบับเดือนกันยายน 2562. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2563, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/PressandSpeeches/Press/2019/Pages/n5662.aspx>
- นิด้าโพล. (2562). ชิมช้อปใช้เฟส 2...ถูกใจหรือไม่. สืบค้น 3 พฤศจิกายน 2563, จาก https://nidapoll.nida.ac.th/survey_detail?survey_id=68
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2549). การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานระดับกรมหรือเทียบเท่า ด้วยเทคนิคการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (รายงานผลการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562). อุดม แจ่มท่งบฯ ปี 63 โว ชิมช้อป ใช้ กระตุ้นเศรษฐกิจได้จริง. สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2563, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9620000100188>
- เยวานุช วิทยาภรณ์. (2562). วินัยการเงิน การคลัง. สืบค้น 3 พฤศจิกายน 2563, จาก http://www.stabundamrong.go.th/web/book/62/b1_62.pdf

- ลารณ แสงสนิท. (2562). ชิม ซ้อป ใช้ เฟส 1 – 3 ผลตอบรับดีต่อเนื่อง. *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2563, จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/856489?utm_source=category&utm_medium=internal_referral&utm_campaign=economic.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562ก). ชิม ซ้อป ใช้ เฟส 1 ลดภาระค่าครองชีพ?. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563, จาก <https://kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/FB-shimshop-11-10-2019-1.aspx>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562ข). ชิม ซ้อป ใช้ เฟส 2 ช่วยประคองการบริโภคในประเทศ. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563, จาก <https://kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/FB-Shim2-28-10-19.aspx>
- สัญญา เคนาภูมิ และ วัชรารณณ์ จันทะนุกุล. (2559). การจัดการการคลังภาครัฐ. *วารสารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 1(2), 173-199.
- สุรพันธ์ อีรส์จจันนท์. (2563). การศึกษาการดำเนินนโยบายโครงการ ชิม ซ้อป ใช้ ในประเทศไทย. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(2), 213-227.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating)*. กรุงเทพฯ: พรินเียร์ โพร.
- สุนทร ราชวงศ์ศึก. (2533). *ทฤษฎี และนโยบายการคลัง Fiscal Theory and Policy* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Argy, F. (2001). Structural Fiscal Targeting and Good Governance. Retrieved November 3, 2020, from <http://library.bsl.org.au/jspui/bitstream/123456789/374/1/structural.pdf>
- Garcia-Swartz, D. D., Hahn, R. W., & Layne-Farrar, A. (2006). The Move Toward a Cashless Society: A Closer Look at Payment Instrument Economics. *Review of Network Economics*, 5(2), 175-198.
- World Bank. (1992). *Governance and Development*. Washington D.C.: The World Bank.

อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ : ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ
THE LOCAL FOOD IN SUTHEP SUBBDISTRICT: THE RELATIONSHIP
OF HUMAN, NATURE, AND SUPERNATURAL

สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกสร *

Sutthikan Tipayakesorn

Corresponding Author E-mail: sutthikan_g@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอความสำคัญของอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ ในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงรากเหง้าวัฒนธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติในวิถีชีวิตของชาวล้านนา โดยมนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการเป็นแหล่งอาหาร ซึ่งพบว่าอาหารพื้นบ้านล้านนามีความสัมพันธ์กับฤดูกาล สภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้อาหารยังเกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรมต่างๆ การเลือกรับประทานอาหารหรือใช้อาหารในประเพณี พิธีกรรม จึงมักสัมพันธ์กับชื่ออาหาร ลักษณะของอาหาร และยังแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาด้านอาหารมีองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติแฝงอยู่ด้วย

คำสำคัญ: อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ, มนุษย์, ธรรมชาติ, สิ่งเหนือธรรมชาติ

ABSTRACT

This article aims is to present the importance of local food in Suthep subdistrict as a local wisdom. These shows the relationship of human, nature, and supernatural in term of the live style of Lanna people. The study found that human have relied on nature as a food resource. Therefore, traditional Lanna food is related to the seasons and climate. In addition, the traditions and rituals also reflex to its traditional Lanna food. The selection of food for use in traditions and rituals is therefore often associated with the name and the nature of food, it shows that the wisdom of food has a body of scientific knowledge, including beliefs about supernatural.

Keywords: Local food in Suthep subdistrict, Human, Nature, Supernatural

บทนำ

อาหารเป็นสิ่งที่รับประทานเข้าไปแล้วให้ประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ เป็นต้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งจนถือได้ว่าเป็น 1 ในปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็จะมีภูมิปัญญาด้านอาหารที่แตกต่างกันไป เรียกว่าเป็นอาหารท้องถิ่นหรืออาหารพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอาหารที่บริโภคอยู่ในชีวิตประจำวันและบริโภคในโอกาสพิเศษต่างๆ โดยอาศัยเครื่องปรุง วัสดุที่นำมาประกอบอาหารจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากแหล่งธรรมชาติ

* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ

ที่แวดล้อมอยู่ การผลิตขึ้นมาเอง หรือจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยมีกรรมวิธีทำเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งรสชาติที่เป็นเฉพาะถิ่นนั้นๆ โดยในภาคเหนือก็จะมีอาหารพื้นบ้านล้านนาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ในตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ก็มีอาหารพื้นบ้านล้านนาอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งแม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกับอาหารล้านนาในถิ่นอื่นทั่วไป แต่ก็พบว่ามีความแตกต่างที่หาเปรียบเทียบได้ยากแล้ว อันเนื่องจากสภาพบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ถือได้ว่าเป็นตัวแทนที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชาวล้านนาได้เป็นอย่างดี ดังนั้น บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอความสำคัญของอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ ในฐานะตัวแทนของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงรากเหง้าวัฒนธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติในวิถีชีวิตของชาวล้านนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาด้านอาหารมีองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติแฝงอยู่ด้วย

ตำบลสุเทพ

ตำบลสุเทพเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะพื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ราบบางส่วน ที่ราบเชิงเขา และพื้นที่ที่เป็นภูเขา โดยมีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในความดูแลของเทศบาลนครเชียงใหม่ และส่วนหนึ่งอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลสุเทพ ซึ่งพื้นที่ในความดูแลของเทศบาลตำบลสุเทพมีทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านเชิงดอย หมู่ 2 บ้านห้วยแก้ว หมู่ 3 บ้านกองบิน 41 หมู่ 4 บ้านห้วยทราย หมู่ 5 บ้าน

ไร่เปิง หมู่ 6 บ้านโป่งน้อย หมู่ 7 บ้านช่างทอง หมู่ 8 บ้านหลังห้า หมู่ 9 บ้านดอยสุเทพ หมู่ 10 บ้านอุโมงค์ หมู่ 11 บ้านดอยปุย หมู่ 12 บ้านภูพิงค์ หมู่ 13 บ้านสันลมจอย หมู่ 14 บ้านใหม่หลังมอ และหมู่ 15 บ้านทรายคำ (สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ, 2561) ตำบลสุเทพมีสภาพเป็นภูเขา และบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบ สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา ซึ่งมีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่คือ หมู่ 9 11 และ 12 สภาพภูมิประเทศเป็นเชิงเขาคือหมู่ที่ 1 2 4 5 10 13 14 และ 15 และสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบคือหมู่ที่ 3 6 7 และ 8 (กศน.ตำบลสุเทพ, 2559) สภาพทางสังคมของตำบลสุเทพมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท เนื่องจากเป็นพื้นที่ชนเมืองที่อยู่ติดกับชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนคร ยังคงมีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้และพื้นที่ทางการเกษตร มีประชากรที่เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมและประชากรที่ย้ายมาจากต่างพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัย จึงมีความผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม แต่ยังคงมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีตามแบบล้านนาให้เห็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นอาหารท้องถิ่นแบบล้านนา ประเพณีการสระเกล้าดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ การแห่ไม้ค้ำ เป็นต้น

ตำบลสุเทพนับว่าเป็นพื้นที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นแหล่งวัฒนธรรมล้านนาที่สำคัญ เนื่องจากมีโบราณสถานที่สำคัญและแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม และเป็นแหล่งอารยธรรมที่รากเหง้าวิถีชีวิตล้านนา ผู้คนมีวิถีชีวิตที่ยังคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมที่มีมาเป็นเวลาช้านาน (เทศบาลตำบลสุเทพ, 2558) โดยสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นวัฒนธรรมภูมิ

ปัญญาล้านนาซึ่งปรากฏให้เห็นในตำบลสุเทพ ก็คืออาหารท้องถิ่น อันเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนล้านนาหรือคนเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาหารพื้นเมืองที่ปรากฏในตำบลสุเทพมีอยู่อย่างหลากหลาย มีการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับการทำอาหารต่อมารุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันยังมีผู้รู้หลาย ๆ ท่านที่สามารถทำอาหารพื้นเมืองได้และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านอาหาร ทำให้เห็นถึงความหลากหลาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ของอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพกับการดำรงชีวิตของชาวล้านนาเป็นอย่างดี

อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ

คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้ให้คำนิยามว่า หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้าน ที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา ผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่ง อาหาร นับว่าเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และยังถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทปัจจัยหลัก อันมีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามการศึกษาของ วีระพงษ์ แสง-ชูโต (2544) ซึ่งคำว่า “อาหารท้องถิ่น” หรือ “อาหารพื้นบ้าน” (Local food) หมายถึง อาหารที่บริโภคอยู่ในชีวิตประจำวันและบริโภคในโอกาสพิเศษต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องปรุง วัสดุที่นำมาประกอบอาหารจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากแหล่งธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ด้วยการเก็บของป่า การล่าสัตว์ การจับสัตว์น้ำและจากการผลิตขึ้นมาเอง เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือจากการซื้อขาย

แลกเปลี่ยน โดยมีกรรมวิธีทำเป็นเอกลักษณ์รวมทั้งรสชาติที่เป็นเฉพาะถิ่นแตกต่างกันไป และเป็นอาหารที่บริโภคในโอกาสต่างๆ เช่น อาหารในช่วงประเพณีทางศาสนา ประเพณีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช และอาหารในช่วงของการเปลี่ยนแปลงของชีวิตหรือยามเจ็บป่วยซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีการเรียกแตกต่างกันไป (t-Globe, 2559)

ในท้องถิ่นตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีอาหารท้องถิ่นซึ่งเป็นอาหารล้านนา หรือ “กับข้าวเมือง” อยู่อย่างหลากหลาย และยังคงพบได้ในชีวิตประจำวัน ทั้งการทำขึ้นเพื่อรับประทานเองในครัวเรือนและทั้งที่ทำขึ้นเพื่อจำหน่าย แม้ว่าอาหารที่พบในท้องถิ่นตำบลสุเทพจะมีความคล้ายคลึงกับอาหารล้านนาทั่วไป แต่ก็ยังมีอาหารบางอย่างที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักหรือหารับประทานได้ยากแล้วในปัจจุบัน (สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ, 2561) อาทิ น้ำเมี่ยง มีอกปู ยำหญ้าหมูน้อย เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ไม่มีการทำใบเมี่ยงแล้วในพื้นที่ตำบลสุเทพและพื้นที่ใกล้เคียง ให้น้ำเมี่ยงซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญหาได้ยาก ต้องหาซื้อจากที่อื่น สภาพพื้นที่ที่แต่เดิมเป็นพื้นที่น้ำก็เปลี่ยนไป กลายเป็นอาคารบ้านเรือนเข้ามาแทนที่ ปูนาคที่เคยหาได้ง่ายก็หาไม่ได้แล้วในท้องถิ่น หรือหญ้าหมูน้อยก็เป็นพืชที่ไม่ได้พบทั่วไปและเจริญเติบโตในบางฤดูกาล คนทำอาหารชนิดนี้เป็นมีน้อย (ผู้ที่ยังทำเป็นอยู่คือพ่อชื่น แก้วน้อย หมู่ 6 ตำบลสุเทพ) ทำให้หารับประทานได้ยาก เป็นต้น จะมีก็แต่พืชที่ยังพบได้ในท้องถิ่น เช่น ผักเห็ดสด เป็นต้น จึงยังทำให้สามารถทำยำผักเห็ดสด แกงผักเห็ดสด หรือผัดผักเห็ดสด สำหรับรับประทาน

หรือจำหน่ายได้อยู่ ส่วนวัตถุดิบอื่น ๆ ที่ไม่มีหรือหาได้ยากแล้วในท้องถิ่นก็ใช้การหาซื้อจากร้านค้าหรือตลาดในตัวเมืองอย่างตลาดต้นพะยอมหรือตลาดเมืองใหม่มาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารแทน

จากการจัดเวทีเสวนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ประจำปีพุทธศักราช 2561 เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ ของสภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ (2561) โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลสุเทพ ทำให้พบว่าอาหารท้องถิ่นที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ช่วยกันแบ่งประเภทไว้มีอยู่ถึง 7 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1. ประเภทต้ม/แกง เช่น แกงแค แกงบอน(หลามบอน) (รูป 1) แกงผักกาด แกงกระด้าง เป็นต้น
2. ประเภทผัด/ทอด/คั่ว เช่น คั่วผำ คั่วแค จิ้นทอด เป็นต้น

3. ประเภทนึ่ง/ลวก เช่น เช่น นึ่งปลา นึ่งไก่ ผักลวก เป็นต้น
4. ประเภทปิ้ง/ย่าง เช่น หนังกวายจี๋ ไข่ปาม (รูป 2) จิ้นปิ้ง เป็นต้น
5. ประเภทน้ำพริก เช่น น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกอ่อง น้ำพริกตาแดง น้ำพริกหนุ่ม เป็นต้น
6. ประเภทยำ/ส้า เช่น ยำหญ้าหมูน้อย ยำกบ ยำเตา ยำแมงมัน ส้าผักรวม เป็นต้น
7. ประเภทอื่น ๆ เช่น จิ้นส้มหมู น้ำเมี่ยง (รูป 3) อ่องปู แหนมเห็ด เป็นต้น

แม้ว่าอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับอาหารล้านนาที่พบกันได้อยู่ทั่วไป แต่อาหารบางอย่างก็หารับประทานได้ยากแล้วในปัจจุบัน อาทิ น้ำเมี่ยง ยำหญ้าหมูน้อย เป็นต้น

รูป 1 หลามบอน (ทำและให้ข้อมูลโดย พ่อชื่น แก้วน้อย หมู่ 6 บ้านโป่งน้อย)

รูป 2 ไข่ปาม (ทำโดย แม่บัวแก้ว วิโรจน์ ให้ข้อมูลโดย พ่อสม กว้างปัญจะ หมู่ 15 บ้านทรายคำ)

รูป 3 น้ำเมียง (ทำโดย นางงสุ่ม พลัฒาทอง ให้ข้อมูลโดย แม่ดี สุภา หมู่ 6 บ้านโป่งน้อย)

ภูมิปัญญาด้านอาหารแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ก็ได้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการเป็นแหล่งอาหาร โดยเฉพาะพืชและสัตว์ในธรรมชาติรอบตัว โดยอาหารท้องถิ่นมักจะมีความสัมพันธ์กับวิถี

ชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น น้ำพริกตาแดง นิยมทำแล้วนำติดตัวไปในการเดินทาง เนื่องจากมีความชื้นน้อย สามารถเก็บไว้ได้นาน พกพาสะดวก (กนกรัตน์ ปันทา, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนล้านนาที่ต้องเดินทางไปไร่นา หรือเดินป่าเดินเขา เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าดอย เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสอดคล้องกับ

บริบทของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน (สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร, 2563ก)

จากการศึกษาของ สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ (2561) พบว่าอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพหลายชนิดพบได้ในฤดูกาลต่างๆ แตกต่างกันไป ในขณะที่อาหารบางอย่างพบได้ทุกฤดูกาล ดังนี้

1. อาหารที่พบได้ในฤดูร้อน เช่น แกงผักเหือด ตำมะหนูน แกงผักหวาน เป็นต้น

2. อาหารที่พบได้ในฤดูฝน เช่น อ่องปู แกงหน่อ น้ำพริกจิ๊กกุ้ง เป็นต้น

3. อาหารที่พบได้ในฤดูหนาว เช่น แกงกระด้าง ยำหญาหมูน้อย เป็นต้น

4. อาหารที่พบได้ตลอดปี เช่น อาหารที่เกี่ยวกับผักจำพวก ตำลึง ผักกาด ผักบุ้ง ฯลฯ น้ำพริกบางอย่าง เช่น น้ำพริกกะปิ น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกตาแดง ฯลฯ เป็นต้น

ตัวอย่างอาหารที่พบตามฤดูกาลปรากฏดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ลำดับ	ตัวอย่างอาหาร			
	ฤดูร้อน	ฤดูฝน	ฤดูหนาว	ตลอดปี
1	แกงผักเหือด	แกงเห็ดถอบ	แกงกระด้าง	อาหารที่เกี่ยวกับผักจำพวก ตำลึง ผักกาด ผักบุ้ง ฯลฯ
2	ยำยอดมะขามอ่อน	อ่องปู	ยำหญาหมูน้อย	น้ำพริกบางอย่าง เช่น น้ำพริกกะปิ น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกตาแดง ฯลฯ
3	ตำมะหนูน	น้ำพริกน้ำปู	จอผักกาด	
4	แกงมะหนูน	แกงหน่อ	ยำแมงมัน	
5	แกงผักหละ	น้ำพริกจิ๊กกุ้ง		
6	แกงผักหวาน	ยำหน่อ		
7	ยำผักหวาน			

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างอาหารที่รับประทานตามช่วงฤดูกาล (ตรวจทานข้อมูลโดย พ่อหนานสม กว้างปัญจะ ราษฎร์ชาวบ้าน หมู่ 15 บ้านทรายคำ)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพมีความสัมพันธ์กับฤดูกาล เนื่องจากอาหารหลายอย่างต้องอาศัยพืช สัตว์ตามฤดูกาลต่างๆ และอาหารบางอย่างต้องอาศัยสภาพภูมิอากาศตามฤดูกาลนั่นเอง ตัวอย่างอาหารที่อาศัยพืชและสัตว์ตามฤดูกาล เช่น ผักเหือด (*Ficus infectoria Roxb.*) ซึ่งเป็นพืชที่แตกยอดอ่อนในฤดูร้อน คนล้านนาจะเก็บยอดอ่อนมาประกอบอาหาร ปูนา (*Somaniathelphusa sp.*) มีมากในฤดูฝน

ซึ่งในสมัยก่อนมีการทำนาที่เป็นแหล่งน้ำ ปูจะขุดรูอาศัยตามคันนา ทำให้ชาวนาสามารถเก็บมาประกอบอาหารเช่นอ่องปูได้ อ่องปูจึงเป็นอาหารที่หารับประทานได้ในฤดูฝน ส่วนอาหารที่ต้องอาศัยสภาพภูมิอากาศ เช่น แกงกระด้าง ทำจากขาหมูซึ่งมีไขมันมาก นิยมทำในฤดูหนาว เนื่องจากสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น ทำให้ไขมันจากสัตว์ซึ่งในที่นี้คือหมู (*Sus scrofa domestica*) อันเป็นกรดไขมันอิ่มตัว (Saturated fatty acid) นั้นแข็งตัวได้ง่ายแม้

ในอุณหภูมิปกติ แต่ในปัจจุบันมีตู้เย็นและมีการประยุกต์ส่วนประกอบของอาหารทำให้มีแก๊สกระด้างรับประทานในฤดูอื่น ๆ ได้ด้วย

ด้วยเหตุที่มนุษย์อาศัยพืช สัตว์ที่มีตามธรรมชาติ จึงส่งผลให้เกิดความหลากหลายของอาหารซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละฤดูกาล ในขณะที่พืชหรือสัตว์บางชนิดพบได้ตลอดปีก็ทำให้อาหารบางชนิดสามารถรับประทานได้ตลอดปีเช่นกัน นอกจากนี้ อาหารบางชนิดยังเหมาะสมต่ออริบทของภาคเหนือที่มีสภาพอากาศหนาวเย็น เช่น แก๊สกระด้างเป็นอาหารที่ประกอบไปด้วยไขมันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อรับประทานในฤดูหนาวสภาพอากาศที่หนาวเย็นจะทำให้ร่างกายเกิดการหลั่งสารที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเซลล์ไขมันสีขาว (White fat) ให้เป็นเซลล์ไขมันสีน้ำตาล (Brown fat) ที่ให้พลังงานและความอบอุ่นภายในร่างกาย (Diya, T., 2020; ประกอบ ผู้วิบูลย์สุข, 2557) สะท้อนความเป็นวิทยาศาสตร์ที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาหาร ซึ่งเกิดจากการสังเกต เรียนรู้ ธรรมชาติ และนำมาประยุกต์กับวิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2535) ที่ได้เสนอภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่ 10 ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในด้านอื่น ๆ รวมทั้งการรู้จักประดิษฐ์และสร้างเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นใช้

นอกจากนี้ ยังพบว่าอาหารมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ

ความศรัทธา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น ภูตผี จิตวิญญาณ สิ่งเร้นลับ ปรากฏการณ์ที่ไม่อาจอธิบายด้วยหลักเหตุและผลได้ เป็นต้น โดยมักพบอาหารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน (สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ, 2561) ได้แก่

1. อาหารที่รับประทานตามประเพณี เช่น แกงมะหนูน ซึ่งทำมาจากลูกขนุนอ่อน (ขนุน : *Artocarpus heterophyllus*) นิยมรับประทานในวันปากปี ช่วงประเพณีปีใหม่เมือง (นับตามปฏิทินสุริยคติ คือวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี แต่หากนับตามปฏิทินจันทรคติก็จะไม่ตรงกับวันที่ 16 เมษายนเสมอไป) เพราะมีคำว่า หนูน ซึ่งถือเป็นสิริมงคล เมื่อรับประทานแล้วเชื่อว่าจะช่วยหนุนนำค้าขายให้ชีวิตดีขึ้น แกงปะปัก (ปักเขียว/ปักหม่น : *Benincasa hispida*) นิยมรับประทานในงานแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่ เนื่องจากเป็นพืชพันธุ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และรับประทานอาหารที่เป็นเส้นๆ เช่น ขนมหั่น (ขนมหั่น) เนื่องจากมีลักษณะเป็นเส้นสายแสดงถึงสายใยความผูกพัน เป็นต้น

2. อาหารที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น พิธีเลี้ยงผีปันน้ำ ผีเสื้อบ้าน (รูป 4) ซึ่งจะเลี้ยงในเดือน 9 เดือน หรือประมาณเดือนมิถุนายน จะใช้อาหารคือ ไก่ หัวหมู จิ้นลาบ แกงอ่อม เหล้า เป็นต้น

รูป 4 การนำอาหารต่าง ๆ ใส่กระทงเพื่อเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ของหมู่ 9 บ้านดอยสุเทพ
เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2561

ข้อมูลด้านอาหารที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมปรากฏดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

พิธีกรรม	อาหาร	บริบท/ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง
เลี้ยงผีปันน้ำ (เลี้ยงในเดือน 9 เมือง หรือประมาณเดือนมิถุนายน)	ไก่ หัวหมู จิ้นลาบ แกงอ่อม เหล้า	ในสมัยก่อนน้ำที่ลงมาจากดอยสุเทพมาทางโป่งน้อยไหลไปถึงประตูก้อม เมื่อจะเลี้ยงผีจะมีการเชือดไก่แล้วต้ม มีการเสี่ยงทายโดยปล่อยไข่ดิบ ถ้าไข่แตกแสดงว่าปีนั้นน้ำท่าจะบริบูรณ์ดี
พิธีเลี้ยงคง (ปู่แสะ ย่าแสะ)	เหล้า เนื้อควายสด ลาบ แกงอ่อม จิ้นไก่	ตามตำนานปู่แสะ - ย่าแสะ ปู่แสะได้มาอยู่ทางบริเวณหมู่ 1 บ้านเชิงคอย ตำบลสุเทพในปัจจุบัน ต้องเลี้ยงด้วยควายค่าเขาแก้ว ส่วนย่าแสะอาศัยอยู่บริเวณอำเภอหางดง ต้องเลี้ยงด้วยควายเผือกเขาคำ
ขุนหลวงบะลังกะ (เลี้ยงในเดือน 4 เมือง หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์)	ไก่ หัวหมู จิ้นลาบ แกงอ่อม เหล้า	
ผีเสื้อบ้าน (เลี้ยงในเดือน 9 เมือง หรือประมาณเดือนมิถุนายน)	ไก่ หัวหมู จิ้นลาบ แกงอ่อม	เป็นผี หรืออารักษ์ประจำหมู่บ้าน สำหรับหมู่ 6 จะเลี้ยง 2 ครั้ง คือในเดือน 4 และเดือน 9 เมือง โดยในเดือน 9 จะเป็นการเลี้ยงข้าวใหม่
ผีวิญญาณต่างๆ	ไก่คู่ เหล้าขวด จิ้นลาบ แกงอ่อม บุหรี เมี่ยง	มักเลี้ยงตอนป่วยหรือตอนเย็น แก่คนเจ็บป่วยที่เชื่อว่าถูกกระทำจากวิญญาณต่างๆ อาหารที่ใช้ขึ้นอยู่กับผู้กระทำพิธี หรือร่างทรงระบุ เช่น ไก่กับเหล้า หัวหมูกับเหล้า เป็นต้น

ตารางที่ 2 แสดงอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ และบริบท/ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง (ตรวจทานข้อมูลโดย พ่อหนานสม กว้างปัญจะ ราษฎ์ชาวบ้าน หมู่ 15 บ้านทรายคำ)

จะเห็นได้ว่าชื่ออาหาร ลักษณะของอาหาร การเจริญเติบโตส่วนประกอบในอาหาร และการสืบทอดความเชื่อต่อ ๆ กันมามีผลต่อการเลือกอาหารที่รับประทานหรือใช้ประกอบในประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่นตำบลสุเทพ ซึ่งอาหารที่ใช้ในประเพณีพิธีกรรมเหล่านี้ อย่างเช่น ในประเพณีปีใหม่เมือง (เดือนเมษายน) วันที่เรียกว่าเป็นวันปากปี (วันถัดจากวันพญาวัน) ซึ่งถือเป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ คนล้านนารวมถึงคนในตำบลสุเทพก็จะนิยมรับประทานแกงมะหนูน (แกงขุ่น) ซึ่งเป็นพืชเขตร้อนที่พบได้ในท้องถิ่น โดยขุ่นจะออกดอก 2 ครั้งต่อปี คือในช่วงเดือนธันวาคม – มกราคม และเดือนเมษายน – พฤษภาคม ทำให้ในช่วงเดือนเดือนเมษายนที่ตรงกับประเพณีปีใหม่เมืองสามารถหาผลอ่อนของขุ่นรับประทานได้ เนื่องจากตรงกับช่วงที่ขุ่นออกดอกและติดผล และชื่อยังเป็นมงคลตามความเชื่อว่าจะหนุนหรือเสริมให้ชีวิตดีขึ้น ดังที่ สนั่น ธรรมธิ (อ้างถึงใน พิพิธภัณฑสถานโบราณล้านนา, 2563) ได้กล่าวว่า ชาวล้านนานิยมปลูกขุ่นไว้ในบริเวณบ้านโดยปลูกไว้ด้านทิศตะวันตกจะเป็นมงคลด้วยเชื่อว่าจะมีคนคอยช่วยเหลือเกื้อหนุนจนเจือ ส่วนของไม้ขุ่นลำนามาแกะเป็นพระพุทธรูปบูชาเชื่อว่า จะเกิดความมั่งมีศรีสุข และที่สำคัญมีการแกงขุ่นในโอกาสสำคัญเช่นงานแต่งงานเป็นเคล็ดให้คู่บ่าวสาวมีความเกื้อหนุนจนเจือซึ่งกันและกันขุ่นนั้นมีความหมายไปถึงการครองชีวิตอยู่อย่างเหนียวแน่นตลอดไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงกรานต์คือ "วันปากปี" ชาวล้านนาทุกครัวเรือนจะมีการแกงขุ่นเนื่องจากเชื่อว่าจะทำให้เกิดความรุ่งโรจน์ในชีวิตเพราะมีสิ่งคอยค้ำหนุนจนเจือ

โดยถือเคล็ดตามชื่อ "หนูน" ชีวิตจะได้ไม่ตกต่ำไปตลอดปี เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศรัทธาความเชื่อได้อย่างชัดเจน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ 23, 2558; สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร, 2563ข)

สรุป

อาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพมีความสำคัญในฐานะที่เป็นชุมชนใกล้เคียงใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมสภาพภูมิประเทศ แต่ยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมภูมิปัญญาแบบล้านนาให้เห็นอยู่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านอาหารซึ่งแม้จะมีลักษณะคล้ายกับอาหารล้านนาในถิ่นอื่นทั่วไป แต่ยังมีอาหารบางอย่างที่หารับประทานได้ยาก เช่น น้ำเมี่ยง ยาหญ้าหนุ้ย น้อย เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้พบว่า นอกจากอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพและอาหารล้านนาจะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในฐานะ 1 ในปัจจัย 4 แล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในฐานะเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ ซึ่งสภาพภูมิศาสตร์ของตำบลสุเทพเป็นที่ราบเชิงเขาใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้มีแหล่งน้ำ ลำธาร สัตว์ป่า และพืชพันธุ์ที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ จึงมีวัตถุดิบในการทำอาหารที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นอย่างหลากหลาย เช่น เห็ด ปูนา ผักเห็ด รวมถึงสามารถติดต่อคมนาคมแลกเปลี่ยนซื้อขายวัตถุดิบอื่น ๆ ในการประกอบอาหารได้สะดวก

ส่งผลต่อการประกอบอาหารในหลาย ๆ ชนิด อันเนื่องมาจากวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น น้ำเมี่ยง แกง ผักเห็ด อ่องปู เป็นต้น แต่เนื่องจากสภาพ บริบททางสังคมและสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลง ไปทำให้อาหารบางอย่างหาได้ยากแล้วในพื้นที่ เช่น น้ำเมี่ยง ในขณะที่เดียวกันก็มีอาหาร บางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ได้แก่ ยา หญาหมูน้อย เนื่องจากหาวัตถุดิบที่อื่นได้ยาก พบในเฉพาะบางพื้นที่ของตำบลเท่านั้น และ ยังมีผู้ที่ประกอบอาหารชนิดนี้ได้ไม่ได้ก็คน เท่านั้น

นอกจากนี้ยังพบว่าอาหารในท้องถิ่น ตำบลสุเทพยังเกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมที่ เป็นระบบความคิดความเชื่อในท้องถิ่นด้วย โดยการเลือกรับประทานอาหารหรือใช้อาหาร ในประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ มักสัมพันธ์กับชื่อ

อาหาร ลักษณะของอาหาร และการ เจริญเติบโตของส่วนประกอบในอาหาร เพื่อ ความเหมาะสม เพื่อความเป็นสิริมงคล ใน ประเพณีพิธีกรรมนั้น ๆ เป็นการแสดงให้เห็น ถึงคติความเชื่อในเชิงจิต เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น แกงมะ หนูน ที่มีดอกและติดผลในช่วงเดือนเมษายน ตรงกับกับช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง คนล้านนา จึงนิยมรับประทานแกงมะหนูนในวันปากปี เพราะเชื่อว่าจะช่วยหนูนดวงชะตาให้ดีตลอด ปี เป็นต้น ดังนั้นภูมิปัญญาด้านอาหารของ ท้องถิ่นตำบลสุเทพและชาวล้านนา จึงสะท้อน ให้เห็นถึงภูมิปัญญาทางด้านอาหารที่ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวล้านนา และ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติได้เป็นเป็น อย่างดี

แหล่งอ้างอิง

- กนกรัตน์ ปันหา. (2564). ผลของการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามแนวเอส ที เอส เรื่อง น้ำพริกตาแดง ที่มีต่อความตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการ จัดการเรียนการสอน (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กศน.ตำบลสุเทพ. (2559). ประวัติตำบล. สืบค้น 23 เมษายน 2565, จาก <https://sites.google.com/a/cmi.nfe.go.th/nfesuthep/aboutus/history>
- เทศบาลตำบลสุเทพ. (2558). แอ่วตำบลสุเทพ ถิ่นรากเหง้าวิถีล้านนา “ดินแดนศาสนาวัดนครธรรม และป่าไผ่เมือง”. เชียงใหม่: เทศบาลตำบลสุเทพ.
- พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา. (2563). ชนุนในความเชื่อของคนล้านนา. สืบค้น 23 เมษายน 2565, จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/Museum/contentdetail/1206>
- ประกอบ ผู้วิบูลย์สุข. (2557). ใช้ความเย็นลดน้ำหนัก. สืบค้น 20 มิถุนายน 2564, จาก <https://wongkampat.com2viewya.php?id=1048>

- วีระพงษ์ แสง-ชูโต. (2544). การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในทางวิทยาศาสตร์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ. (2561). สรุปความรู้จากการจัดโครงการเวทีเสวนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ประจำปีพุทธศักราช 2561 “ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นตำบลสุเทพ”. เชียงใหม่: สภาวัฒนธรรมเทศบาลตำบลสุเทพ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2535). ภูมิปัญญาไทย. วารสารพัฒนาชุมชน, 31(5), 77-78.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ 23. (2558). กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- สุทธิกิจญจน์ ทิพยเกษร. (2563ก). เอกสารประกอบการสอนกระบวนการวิชา 064423 บทที่ 5 การศึกษาบริบทของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุทธิกิจญจน์ ทิพยเกษร. (2563ข). เอกสารประกอบการสอนกระบวนการวิชา 064423 บทที่ 8 ภูมิปัญญาทางวิทยาศาสตร์กับความเชื่อ. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Diya, T. (2020, May 18). *Brown, White and beige: understanding your body's different fat cells could help with weight loss*. Retrieved June 19, 2021, from <https://theconversation.com/brown-white-and-beige-understanding-your-bodys-different-fat-cells-could-help-with-weight-loss-138141>
- t-Globe. (2559). อาหารพื้นบ้าน. สืบค้น 23 เมษายน 2565, จาก <http://www.t-globe.com/15904>

Gig Worker: ความท้าทายของภาครัฐในการบริหารจัดการแรงงานอิสระคนไทย ภายใต้ชีวิตวิถีใหม่

GIG WORKERS: CHALLENGE OF GOVERNMENT SECTORS TOWARD ADMINISTRATION OF THAI GIG WORKERS UNDER THE NEW NORMAL

ณัฐชานันท์ วงศ์มูลิธิกร, สุรัสวดี อินทร์ชัย

พิมพวัลลภ ศรีบุญ, จักรพันธ์ ลิมมังกูร*

Natchanun Wongmoolithikorn, Suratsawadee Inchai

Phimwalan Sribun, Jakkraparn Limmangkur

Corresponding Author E-mail: natchanun@northcm.ac.th

บทคัดย่อ

โลกแห่งการทำงานในอนาคตกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของประชากรโลก และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้มีจำนวน Gig Worker (คนที่ทำงานในรูปแบบงานชั่วคราว ไม่จำเป็นต้องมีนายจ้าง ไม่สังกัดองค์กร และมีความอิสระในการรับงาน) เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับสภาพการณ์และปัญหาของ Gig Worker ในประเทศไทย รวมทั้งแนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐด้านการคุ้มครองแรงงานและการจัดสวัสดิการให้กับ Gig Worker การศึกษาจากเอกสารด้วยวิธีการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีแรงงาน Gig Worker อยู่ประมาณร้อยละ 30% ของคนวัยทำงาน หมายความว่าในคนจำนวน 10 คน จะมีคนที่เป็น Gig Worker อยู่ 3 คน กำลังประสบกับปัญหาไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานและไม่ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมตามกฎหมาย ดังนั้น แนวทางในการบริหารจัดการแรงงาน Gig Worker คือ 1) การปรับปรุงสิทธิประโยชน์เพื่อจูงใจแรงงาน Gig Worker ให้เข้าสู่ระบบประกันสังคม 2) การปรับปรุงระบบประกันสังคมในมิติอื่นนอกเหนือสิทธิประโยชน์ อาทิ การประชาสัมพันธ์และสร้างความเชื่อมั่นในระบบประกันสังคม เพื่อจูงใจให้แรงงาน Gig Worker สมัครเข้าระบบประกันตน รวมทั้ง การปรับปรุงสถานภาพทางกฎหมายของแรงงานรูปแบบใหม่ในอนาคต 3) การจัดสวัสดิการในรูปแบบ tailor made เพื่อให้แรงงานสามารถเลือกรับสวัสดิการตามกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

แนวทางในการบริหารจัดการกับแรงงานรูปแบบใหม่ (gig worker) ดังกล่าวนี้นี้ จะเป็นการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่ม ตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, แรงงานอิสระ, ชีวิตวิถีใหม่

ABSTRACT

The future world of working is significantly changing while technological progress, change in world population, and attitudes of young generation are the all forcing factors on a rapidly

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่

increasing number of Gig Workers (people who independently and temporarily work with no employer nor under any company by their freedom of working choice).

This article aims to present conditions and problems of Gig Workers in Thailand, as well as the government sectors' administrative methods toward labor protection and welfare provision for Gig Workers. According to the documentary study by data seeking and analysis, it was found that there are 30% of Gig Workers who are at working age in Thailand recently. It meant there are 3 Gig Workers among 10 of working age people who are facing problem of not receiving labor protection, along with appropriate welfare in accordance with the law. Therefore the administrative methods of Gig Worker are: 1) Improvement of the benefits to persuade Gig Workers to attend Social Security System, 2) Improvement of Social Security System in other dimensions besides the benefits e.g. Public Relations, and building trust in Social Security System to attract Gig Workers to apply for Social Security System, as well as improvement of the legal status of Gig Workers in future, and 3) Provision of labor's skill development by doing Up-skill and Re-skill to catch up with the marketing demand.

The mentioned administrative methods of Gig Workers will create social guarantee which covers and suits to all age, gender, and group range, according to 20-year National Strategy for method of creating opportunity and social equity toward an inequality reduction as well as fairness creation of all dimensions.

Keywords: Administration, Gig worker, New normal

บทนำ

โลกแห่งการทำงานในอนาคตกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของประชากรโลก และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิด “อนาคตของงาน (Future of Work)” กล่าวคือ งานบางประเภทจะเลือนหายไป และเกิดงานประเภทใหม่ขึ้นมาทดแทน นอกจากนี้ ผลจากการที่ประชากรกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย (Millennials) มีบทบาทสำคัญในตลาดแรงงาน ซึ่งมีความต้องการใช้ชีวิตที่มีความยืดหยุ่นและความสมดุลในชีวิต ทำให้การจ้างงานในระยะต่อไปจะมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น กล่าวคือ การจ้างงานที่มีใช้รูปแบบมาตรฐาน (Non-standard Form of Employment: NSE)

อาทิ การจ้างงานชั่วคราว (Temporary) การจ้างงานบางช่วงเวลา (Part-time) การจ้างงานตามความต้องการ (On-call) การจ้างงานแบบแฝง (Disguised) และงานอิสระ (Self-Employment) มีแนวโน้มจะแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับรูปแบบการทำงานจากทุกที่ทุกเวลา (Working Anytime, Anywhere) อาทิ การทำงานทางไกล (Remote Work/Telework) การทำงานจากบ้าน (Work from Home) หรือจากที่อื่น ๆ ผ่านระบบออนไลน์ โดยอยู่ภายใต้ชั่วโมงการทำงานที่ยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความสมดุลในชีวิต รวมไปถึงช่วยลดผลกระทบจากภาวะวิกฤตที่กระทบต่อความสามารถในการเดินทางไปทำงาน สอดคล้องกับการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ

แบบ Gig Economy (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, น. 25-27) ปัจจัยดังกล่าวข้างต้น มีส่วนผลักดันให้มีจำนวน Gig Worker เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว

หากให้อธิบายความหมายโดยชัดเจน Gig Worker ก็คือ แรงงานรูปแบบใหม่ ที่มีเทรนด์การทำงานเน้นการจ้างงานในรูปแบบชั่วคราว ซึ่งตรงกับคำแสดงในปัจจุบันว่า Gig ที่หมายถึงรูปแบบชั่วคราวนั่นเอง (ธนาคารกรุงเทพ, 2564) ดังนั้น Gig Worker จึงหมายถึง คนที่ทำงานในรูปแบบงานชั่วคราว ไม่จำเป็นต้องมีนายจ้าง ไม่สังกัดองค์กร และมีความอิสระในการรับงาน Gig Worker เป็นแรงงานดิจิทัลที่สามารถ “ทำได้ทุกที่” ผ่านช่องทางออนไลน์ โดยความสำเร็จของงาน มีทั้งที่ใช้ช่องทางออนไลน์แบบร้อยเปอร์เซ็นต์ เช่น บริการทำเว็บไซต์ บริการให้คำปรึกษาออนไลน์ หรือยังอาศัยช่องทางกายภาพ (off-line) อยู่บ้าง แต่ใช้ช่องทางออนไลน์ในการรับคำสั่งซื้อหรือจับคู่ความต้องการ เช่น บริการของ Ride-hailing การขายสินค้าออนไลน์ (สุมาพร (ศรีสุนทร) มานะสันต์, 2564) จุดเด่นของรูปแบบการทำงานนี้คือ มีอิสระ ทั้งการเลือกรับงานหรือเวลาทำงาน มีค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับจำนวนงานและความยากง่ายของงานที่ทำ อาชีพของ Gig Worker มีได้หลากหลายตามระดับอายุ รายได้ และการศึกษา แต่อาชีพที่เป็นที่นิยม คือ งานรับจ้างทั่วไป ธุรกิจส่วนตัว และขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ตัวอย่างงานรับจ้างทั่วไปที่เราเห็นชัดเจน คือ คนขับรถส่งอาหารตามแอปพลิเคชันสั่งอาหาร (เลิร์น คอร์ปอเรชั่น, 2564)

ปัจจุบัน ตลาดแรงงานของประเทศไทย มีขนาด 37.7 ล้านคน ประกอบด้วยแรงงานนอกระบบจำนวนกว่า 19.6 ล้านคน ในจำนวนนี้ ประเมินการไว้ว่า 1 ถึง 5 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่ (Gig worker) (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564) ในช่วงก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 คนที่เข้ามาทำงานในระบบ Gig Economy หรือกลุ่ม “gig worker” ส่วนใหญ่ ต้องการทำเป็น “อาชีพเสริม” เพิ่มช่องทางหารายได้ นอกเหนือจากงานประจำ อย่างไรก็ตาม จากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยอันเนื่องมาจากวิกฤตโควิด-19 คนที่หันมาทำงานในรูปแบบ Gig Worker เป็นแหล่งรายได้หลัก มีจำนวนเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด ทำให้มีคนขับหรือไรเดอร์ และผู้ประกอบการอาชีพอิสระหน้าใหม่ หลั่งไหลเข้ามาในธุรกิจนี้เป็นจำนวนมาก จนเกิดการแข่งขันที่สูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อรายได้ของพวกเขาในที่สุด ทั้งนี้ ในช่วงที่ผ่านมา เราได้เห็นกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระเหล่านี้ รวมถึงภาคประชาสังคมบางส่วน ได้ออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลและผู้ให้บริการแพลตฟอร์มดูแลในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสม การให้ความคุ้มครองและการทำประกัน รวมถึงเสนอให้เปลี่ยนสถานะทางกฎหมายของแรงงานในระบบจาก “ผู้รับจ้างอิสระ” สู่การเป็น “พนักงาน” ของบริษัท และเนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระเหล่านี้ไม่ได้รับการรับรองจากกฎหมายแรงงาน จึงส่งผลให้พวกเขาไม่ได้รับสวัสดิการหรือความคุ้มครองทางกฎหมายที่เหมาะสม ประเด็นนี้จึงกลายเป็นที่ถกเถียงว่า ควรหรือไม่ที่จะพิจารณาขยายบทบัญญัติเรื่องสวัสดิการ

แรงงานให้ครอบคลุมไปสู่ระบบ Gig Economy ด้วย (จรัสพงศ์ ศรีรัฐนันท์ และ เซฮา ยาทิ, 2564)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับสภาพการณ์และปัญหาของ Gig Worker ในประเทศไทย รวมทั้งแนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐด้านการคุ้มครองแรงงานและการจัดสวัสดิการ เนื่องจากพบว่า บทบัญญัติของกฎหมายแรงงานอาจล้าสมัย ทำให้ Gig Worker ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือสวัสดิการอย่างที่ควรจะเป็น

สถานการณ์ของแรงงาน Gig Worker

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง โครงสร้างประชากร ภาวะสังคมสูงวัย และการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด - 19 ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะตลาดแรงงาน อีกทั้ง เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล การซื้อขายและการบริการจึงขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้เกิดแรงงานรูปแบบใหม่ (Gig worker) ในอนาคต และแรงงานแห่งอนาคต (ปัทมาวดี โพชนุกูล, 2564) จากการเก็บข้อมูลของ McKinsey Global สถาบันที่ปรึกษาชั้นนำของสหรัฐฯ ที่ได้รวบรวมข้อมูลแรงงานที่ทำงานทั้งในอียูและสหรัฐอเมริกา รวมกันมากกว่า 162 ล้านคน พบว่า แรงงานจำนวนมากเหล่านี้เป็นผลพวงจากการก้าวหน้าของเทคโนโลยีล้ำสมัย และความนิยมทำงานผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ อย่าง Uber, Airbnb และ Fiverr จึงทำให้มีงานฟรีแลนซ์ในรูปแบบใหม่ (Gig worker) ครอบคลุมไปทั่วโลก (ธนาคารกรุงเทพ, 2564) ทั้งนี้ ใน

สหรัฐอเมริกา มีข้อมูลจากรายงาน ‘ตลาด: Gig Economy’ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ระบุว่า ระบุว่าคาดการณ์จากบริษัท Intuit บริษัทผู้พัฒนาซอฟต์แวร์ทางการเงินว่า ในปี 2021 มี คนอเมริกันทำงานอยู่ใน Gig Economy ประมาณ 9.2 ล้านคน (Market Team, 2562) นอกจากนี้ ยังมีผลวิจัยจากต่างประเทศยืนยันชัดเจนว่า จำนวน Gig Worker นั้น จะทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย จนทำนายว่า ในปี 2030 จะมี Gig Worker ในสัดส่วนถึง 30% ของพนักงานประจำในองค์กร (ประคัลภ์ ปันตพลังกูร, 2564)

สำหรับตลาดแรงงานไทย มีแนวโน้มว่า ภายในปี 2568 อาชีพปัจจุบันจะถูกแทนที่ด้วยเครื่องจักรระบบดิจิทัล 85 ล้านตำแหน่งงาน เกิดอาชีพใหม่ 97 ล้านตำแหน่งงาน คนหนึ่งคนจะเปลี่ยนอาชีพบ่อยครั้งขึ้น งานจะไม่ยึดติดกับองค์กรหรืออาชีพแต่จะยึดติดกับทักษะ ตลาดแรงงานจะประกอบด้วยแรงงานหลากหลายประเภทขึ้น มีความยืดหยุ่นขึ้น เกิดการจ้างชั่วคราว จ้างไม่เต็มเวลา จ้างรายชั่วโมง มีความหลากหลายของคนในตลาดแรงงานมากขึ้น คนหนึ่งคน มีหลายงาน และไม่ได้ทำงานบนแพลตฟอร์มเดียว (กิริยา กุลกลการ, 2564) ทั้งนี้ มีรายงานข้อมูลจาก ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ หรือ SCB EIC เกี่ยวกับ Gig Economy ว่า จากการสำรวจ (จากผู้ตอบแบบสอบถาม 9,387 คน) ทำให้ประมาณการได้ว่า มีแรงงาน Gig Worker อยู่ประมาณร้อยละ 30% ของคนวัยทำงาน หมายความว่าในคนจำนวน 10 คน จะมีคนที่เป็ Gig Worker อยู่ 3 คน และคนไทยที่อยากลาออกจากงาน

ประจำมารับงาน Gig worker นั้นมีมากถึง 86% (Marketeer Team, 2562) ในอนาคตของ Gig worker รูปแบบงานจะไม่ได้แบ่งแค่ งานแบบใหม่หรืองานแบบเก่าที่ทำนอกระบบเหมือนเมื่อก่อนอีกต่อไป แต่จะมีรูปแบบของงานที่ทำผ่านแพลตฟอร์มมากขึ้น ทำให้โครงสร้างแรงงานของ Gig worker ในอนาคตจะถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) Digital natives หรือกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานแบบ digital บนแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถใช้ internet ได้คล่อง และไม่มีปัญหากับการ work from home 2) Physical natives หรือกลุ่มที่เน้นใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารหรือรับคำสั่งจาก outsource เพื่อทำงานเท่านั้น เช่น การขนส่ง หรือการติดต่อทำความสะอาด 3) Migrants เป็นกลุ่มที่สามารถเคลื่อนย้ายไปมาได้ระหว่างสองกลุ่มแรก ขึ้นอยู่กับทักษะของบุคคลและอาจต้องการการพัฒนา(Re-Skill/Up-Skill) เพื่อย้ายกลุ่ม (อภิษฐา ฉกาจธรรม และ ปาจรีย์ รอดพ่าย, 2563)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงาน Gig Worker

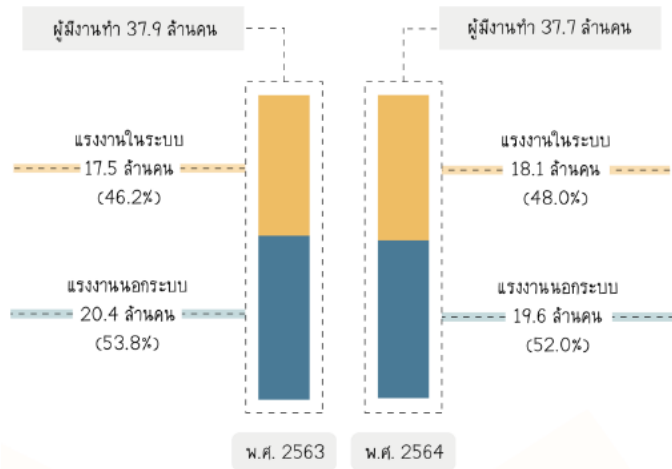
งานศึกษาและสำรวจจากหลายประเทศยืนยันตรงกันถึงลักษณะสำคัญของแรงงาน Gig Worker โดยเฉพาะแรงงานที่ทำงานผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ว่า สามารถลดการกีดกันและเลือกปฏิบัติกับแรงงานบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานข้ามชาติหรือแรงงานอพยพที่ไม่ได้รับสัญชาติตามกฎหมาย แรงงานที่ไม่มีคุณสมบัติทางการศึกษา แรงงานที่ถูกเลิกจ้างจากตลาดแรงงานแบบดั้งเดิม เช่น คนพิการ และคนที่ไม่สามารถเข้าถึงตลาดแรงงานไปจนถึงกลุ่มคนที่ถูกเลือกปฏิบัติจาก

ตลาดแรงงาน เช่น อดีตผู้ต้องขัง คนที่ต้องทำงานดูแลเด็ก ผู้สูงอายุหรือผู้ป่วย ไปจนถึงผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ให้ มีโอกาสเข้าร่วมในตลาดแรงงานมากขึ้น (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562, น. 57-72) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแรงงาน Gig Worker นี้ จะสร้างโอกาสให้แรงงานจำนวนมาก แต่แรงงานกลุ่มนี้บางส่วน ก็ยังจัดอยู่ในแรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน เช่นเดียวกับแรงงานในระบบ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

ทั้งนี้ ตลาดแรงงานในประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ แรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ โดยการทำงานของแรงงานในระบบจะเป็นที่รับรู้โดยรัฐ แรงงานจึงได้รับความคุ้มครองและสวัสดิการพึงได้ต่าง ๆ ตามกฎหมาย ในทางกลับกันการทำงานของแรงงานนอกระบบจะไม่มีประกันที่คอยเป็นระบบโดยรัฐ แรงงานจึงอาจไม่ได้รับการคุ้มครองและไม่ได้รับสวัสดิการต่างๆตามกฎหมาย เช่น ประกันสุขภาพ ประกันอุบัติเหตุจากการทำงาน วันลา วันหยุด ค่าจ้างขั้นต่ำ ค่าล่วงเวลา ค่าชดเชยคลอดบุตร และวันลาคลอดบุตรในกรณีที่เป็นหญิง อีกทั้งค่าจ้างที่ได้รับก็ขึ้นอยู่กับจำนวนงานที่แรงงานสามารถทำได้ เนื่องจากไม่มีการกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562, น. 57-72) ทั้งนี้ ในปี พ.ศ.2564 ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติชี้ว่า ประเทศไทยมีผู้มีงานทำ 37.7 ล้านคน เป็นแรงงานในระบบ 18.1 ล้านคน (ร้อยละ 48) และแรงงานนอกระบบ 19.6

ล้านคน (ร้อยละ 52) ตัวเลขดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เกินกว่ากึ่งหนึ่งของแรงงานไทยเป็นแรงงานนอกระบบ และในจำนวนนี้ ประมาณ

การไว้ว่า 1 ถึง 5 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่ (gig worker) (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564)

ภาพที่ 1 จำนวนและร้อยละของแรงงานในระบบและนอกระบบ พ.ศ.2563 และ 2564 ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันแรงงาน Gig Worker จำนวนมาก กำลังประสบกับปัญหา ไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานและ ไม่ได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ตามกฎหมาย ทั้งที่ในความเป็นจริง มีการออกกฎหมายและกำหนดนโยบายเพื่อคุ้มครองและดูแลแรงงานนอกระบบ ดังนี้ พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2558 มาตรา 40 เพื่อให้ความคุ้มครองและให้แรงงานนอกระบบสามารถเข้าถึงหลักประกันทางสังคมเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 เพื่อให้ความคุ้มครองกับแรงงานนอกระบบ และแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ (ฉบับที่) 2 พ.ศ. 2560-2564 ที่มีจุดเน้นในการสร้างหลักประกันและขยายการ

คุ้มครองให้กับแรงงานนอกระบบอย่างทั่วถึง เพื่อให้แรงงานนอกระบบมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถได้รับบริการของรัฐได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว แต่ถึงแม้จะมีการออกกฎหมายต่างๆ ในการควบคุมดูแลแรงงานนอกระบบ แต่แรงงานนอกระบบจำนวนมากก็ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน ไม่มีหลักประกันความมั่นคงใดๆในการดำรงชีวิต รวมทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย และสิทธิอันพึงได้รับเหล่านี้ อาจเป็นเพราะการบังคับใช้และการกำกับดูแลยังไม่เพียงพอ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้แรงงานนอกระบบรับรู้ถึงสิทธิที่พึงได้รับยังไม่ทั่วถึง (ชนิภา แซ่มเชื้อ และ นิรัฐ กาญจน์ จันทรา, 2560, น. 899)

ถึงแม้ว่าแรงงาน Gig Worker เมื่อเทียบกับแบบดั้งเดิมจะมีการศึกษาสูงกว่า รายได้มากกว่า แต่ก็ยังไม่มั่นคง ที่สำคัญแรงงาน Gig Worker ยังมีอุปสรรคในการเข้าร่วมระบบประกันสังคม อันเกิดมาจากตัวแรงงานเอง กล่าวคือ 1) รายได้ไม่แน่นอนจึงไม่สามารถสมทบเป็นรายเดือนได้ 2) สถานะแรงงานมีความคลุมเครือโดยเฉพาะแรงงานแพลตฟอร์มและแรงงาน sub-contract ที่ไม่มีความชัดเจนว่าแรงงานเหล่านี้ ควรเป็นลูกจ้างประจำที่จะรับสิทธิ ม.33 หรือไม่ และ 3) สิทธิประโยชน์ไม่ตรงตามความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ สิทธิประโยชน์ที่แรงงานนอกระบบทั้งรูปแบบเก่าและรูปแบบใหม่ มีความต้องการและคาดหวังสูง ได้แก่ เงินทดแทนกรณีการว่างงาน เงินทดแทนกรณีเจ็บป่วย ค่ารักษาพยาบาล ประกันอุบัติเหตุและเจ็บป่วยจากการทำงาน ในขณะที่แรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับ เงินทดแทนกรณีทุพพลภาพ เงินทดแทนกรณีคลอดบุตร และเงินสงเคราะห์บุตร ประเด็นที่น่าสนใจ คือ สิทธิประโยชน์ในการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นหนึ่งในแรงจูงใจที่สำคัญในการเข้าร่วมระบบประกันสังคม แต่ทว่าระบบรักษาพยาบาลของระบบประกันสังคมยังมีปัญหาหลายประการ อาทิ คุณภาพการรักษาไม่เท่าการจ่ายเงินเอง การรอคิวเป็นเวลานาน หรือการได้สถานพยาบาลไม่ตรงกับความต้องการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564) นอกจากนี้ ประกันสังคมมาตรา 40 ซึ่งเป็นช่องทางสร้างประกันในชีวิตให้กับประชาชนที่ประกอบอาชีพอิสระทุกอาชีพ ยังระบุสิทธิประโยชน์กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ให้ผู้ประกันตนใช้สิทธิ

หลักประกันสุขภาพ/บัตรทอง (สปสช.) หรือสิทธิเดิมที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ แรงงานนอกระบบที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง จึงเลือกที่จะซื้อประกันสุขภาพเอกชน เนื่องจากการความสะดวกในการรับบริการ ส่วนแรงงานนอกระบบรายได้น้อยจึงยังไม่สมัครเข้าระบบประกันสังคม แต่เลือกใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าแทน

นอกจากนี้ ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564) ยังพบว่า ปัจจุบัน ระบบประกันสังคมของประเทศไทยยังมีช่องว่าง ในการคุ้มครองและจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน Gig Worker หลายประเด็นด้วยกัน นับตั้งแต่

1. ความครอบคลุม: การขยายความครอบคลุมของระบบประกันสังคมที่ล่าช้า โดยมีแรงงานนอกระบบจำนวนมากที่ยังไม่รู้ถึงข้อมูลของประกันสังคม ไม่ทราบว่ามีการประกันสังคม ม.39 และ ม.40 และบางส่วนยังขาดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมสมทบ เนื่องจากสิทธิประโยชน์ไม่ตรงกับที่ตนเองต้องการ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานว่า ในปี 2564 มีแรงงานนอกระบบทั้งสิ้น 19.6 ล้านคน แต่มีเพียง 5-6 ล้านคนเท่านั้น ที่จ่ายเงินสมทบในระบบประกันสังคมของประเทศไทย ใน ม.39 และ ม.40 นั้นแสดงว่า แรงงานนอกระบบประมาณ 3 ใน 4 ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากภาครัฐ

2. ความเชื่อมโยงอย่างเหมาะสม: ขาดการพิจารณาถึงความเชื่อมโยงที่เหมาะสมระหว่างนโยบายประกันสังคม (ผู้ประกันตนร่วมจ่าย) และนโยบายช่วยเหลือทางสังคม (นโยบายที่รัฐจ่ายเพียงผู้เดียว) เช่น การเพิ่ม

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุถ้วนหน้า จะลดอุปสงค์ของระบบประกันสังคม

3. นโยบายที่เกี่ยวข้อง: นโยบายแรงงานและนโยบายประกันสังคมของไทย ยังไม่เอื้อต่อการเข้าร่วมระบบประกันสังคมของแรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่

4. การเสริมสร้างทักษะแรงงาน: รัฐยังไม่มีนโยบายที่เสริมสร้างทักษะแรงงานที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. แรงงานที่เป็น “ผลเป็น”: แรงงานบางส่วนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ และต้องออกจากตลาดแรงงาน (out of labor force) อย่างถาวรในที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตการระบาดของไวรัสโควิด-19 แรงงานที่เป็น “ผลเป็น” กลุ่มนี้ มักประสบปัญหาไม่มีรายได้ไม่เพียงพอยามเกษียณ รัฐยังไม่มีนโยบายระยะยาวที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือแรงงานกลุ่มนี้

กล่าวได้ว่า แรงงาน Gig Worker จัดเป็นแรงงานอิสระที่อยู่นอกระบบประกันสังคมและกฎหมายแรงงานในปัจจุบัน เพราะกฎหมายแรงงานและประกันสังคมได้ถูกสร้างขึ้น บนรากฐานของระบบแรงงานรูปแบบเดิม ซึ่งผูกกับระบบการหักเงินสมทบผ่านรายได้ประจำ ดังนั้น ความคุ้มครองทางกฎหมายและสิทธิประโยชน์ต่างๆ อาจยังไม่ครอบคลุมถึงแรงงานอิสระหรือแรงงาน Gig Worker ที่อยู่นอกระบบได้อย่างสมบูรณ์(สุมาพร (ศรีสุนทร) มานะสันต์, 2564) ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ถือเป็นวาระจำเป็นเร่งด่วนที่ภาครัฐจะต้องหาแนวทางในการบริหารจัดการให้กับ

แรงงานรูปแบบใหม่ (gig worker) เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่ม ตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561)

แนวทางของภาครัฐในการบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองแรงงานและจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน Gig Worker

ประเทศไทยมีสัดส่วนเศรษฐกิจนอกระบบที่สูงกว่าประเทศอื่นๆ เมื่อเทียบกับประเทศที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวในระดับเดียวกัน คือ คิดเป็นสองในสามของการจ้างงานทั้งหมด หรือประมาณสามในสี่ของสถานประกอบการในประเทศ (กัญญา กลิ่นทอง และ สัมพันธ์ พลภักดิ์, 2560, น. 247) กอรปกับการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตั้งแต่ช่วงต้นปี 2563 ต่อเนื่องมาถึงปี 2565 โดยปัจจุบัน ประเทศไทยยังเผชิญกับความไม่แน่นอนของการระบาดโควิด-19 ซึ่งกลายพันธุ์ไปเรื่อย ๆ นับตั้งแต่สายพันธุ์จากประเทศจีน (อู่ฮั่น) สายพันธุ์อังกฤษ สายพันธุ์แอฟริกา สายพันธุ์อินเดีย และล่าสุดสายพันธุ์โอมิครอน การติดเชื้อเกิดขึ้นหลายระลอก มีการเพิ่มจำนวนผู้ติดเชื้ออย่างรวดเร็วและเกิดผลกระทบที่รุนแรง ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) จึงประกาศมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จากมาตรการดังกล่าว ได้ส่งผล

กระทบกับแรงงานจำนวนมากโดยเฉพาะ แรงงานนอกระบบ ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน จากที่กล่าวมาเบื้องต้น จึงถือเป็นสัญญาณบ่งชี้อย่างชัดเจน ถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ภาครัฐจะต้องหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองแรงงานและจัดสวัสดิการให้กับแรงงานรูปแบบใหม่ (gig worker)

แนวทางในการบริหารจัดการแรงงาน Gig Worker ในต่างประเทศ

จากการศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการกับแรงงาน Gig Worker ของต่างประเทศ พบว่า แรงงาน Gig Worker ในหลายประเทศได้มีการเรียกร้องให้ภาครัฐเข้ามาคุ้มครองและจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน Gig Worker เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยในต่างประเทศได้มีการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนี้ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562, น.110-111)

1. การเพิ่มประเภทแรงงาน นอกเหนือจาก Employee (สถานะลูกจ้าง) และ Self-Employed Person (ไม่เป็นลูกจ้างของใคร)

เนื่องจากลักษณะการทำงานของ Gig Worker ที่ต่างจากแรงงานในระบบธุรกิจดั้งเดิม แรงงานเหล่านี้อาจจะไม่เหมาะที่จะจัดอยู่ในทั้ง Employee และ Self-Employed Person ปัจจัยที่ทำให้แรงงานไม่สามารถจัดอยู่ในทั้งสองประเภทนี้ อาทิ (1) ลักษณะการทำงาน โดยในแง่หนึ่ง แรงงานอาจจัดอยู่ในสถานะลูกจ้าง เนื่องจาก บริษัทมีสิทธิลงโทษแรงงานของตน เช่น ระบบ Rating ที่ส่งผลให้ระบบค้นหาในแพลตฟอร์มแสดงผลที่แตกต่าง

จากเดิม (เช่น ระบบอาจแสดงชื่อแรงงานที่ให้บริการด้านล่างของการค้นหาในเว็บ) ถ้าได้รับการประเมินที่ไม่ดี และ ถ้าแรงงานไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาขั้นต่ำที่ล็อกอินเว็บ บัญชีนั้นอาจถูกลบ แต่ในอีกแง่ แรงงานจัดอยู่ในสถานะ Self-Employed Person ก็ได้ เนื่องจากแรงงานใช้อุปกรณ์ของตน เช่น รถที่ใช้ขับใน Uber และแรงงานบางส่วนเลือกสถานที่ทำงานได้ (2) การมีอิสระในการจัดตารางเวลาของแรงงานที่ใช้บ่งบอกสถานะแรงงาน ในแง่หนึ่ง แรงงานแพลตฟอร์มมีอิสระในการจัดตารางเวลาของตนเอง เพราะบริษัทไม่ได้กำหนดเวลาเข้างาน และเลิกงานเหมือนธุรกิจดั้งเดิม แต่ในอีกมุม แรงงานอาจจะไม่มีอิสระเนื่องจากการทำงานภายใต้กำหนดเวลามีผลต่อ Rating ที่จะได้รับ และ ด้วยค่าจ้างที่ต่ำ แรงงานอาจจะทำงานหนักและไม่มีเวลาพักผ่อน (การที่แรงงานอยู่ภายใต้อำนาจการสั่งการของนายจ้างตรงกับลักษณะ Employee) ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐอาจเลือกที่จะจำแนกแรงงานเหล่านี้ออกมาเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อจะได้จัดสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานประเภทนี้ เช่น ในประเทศเยอรมนี มีการนิยามแรงงานอีกประเภทหนึ่ง คือ Employee-Like Persons ซึ่งใช้นิยามกลุ่มแรงงานที่นายจ้างไม่มีสิทธิในการสั่งการ (Not Personally Dependent) แต่รายได้ขึ้นอยู่กับบริษัทนายจ้างเป็นหลัก เนื่องจากสิทธิในการสั่งการถือเป็นลักษณะของลูกจ้าง ในขณะที่แรงงานทำงานได้ในหลายแพลตฟอร์มถือเป็นลักษณะของ Self-Employed Person ดังนั้น เพื่อที่จะเพิ่มอำนาจการต่อรองของแรงงานที่มีต่อบริษัท Employee-Like Persons จึงไม่จัดอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่ง โดยแรงงาน

กลุ่มนี้ได้รับสิทธิรับค่าจ้างในวันหยุด, ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายที่ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ (Anti-Discrimination Protection) และมีสิทธิรวมกลุ่มเพื่อเจรจาต่อรองร่วม (Collective Bargaining)

2. การปรับกฎหมายแรงงานโดยสวัสดิการของแรงงานจะไม่ขึ้นอยู่กับสถานะจ้างงานอีกต่อไป

เนื่องจากกฎหมายแรงงาน อาจใช้บังคับได้เพียงแค่ลูกจ้างที่ทำสัญญาจ้างอย่างเป็นทางการเท่านั้น รัฐจึงอาจแก้ไขกฎหมายแรงงานเดิม โดยปรับให้การคุ้มครองสวัสดิการของแรงงาน ไม่ขึ้นอยู่กับสถานะนายจ้างอีกต่อไป ซึ่งหมายความว่า กฎหมายที่ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานจะครอบคลุมแรงงานทุกประเภท ดังเช่น ในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป ที่มีความต้องการของตลาดในการจ้างแรงงานผ่านสัญญาจ้างที่มีความยืดหยุ่น ทำให้ 1 ใน 4 ของสัญญาจ้างจัดอยู่ในประเภทที่แตกต่างจากสัญญาจ้างแบบดั้งเดิม (Atypical Forms of Employment) เช่น แรงงานที่ทำงานผ่านแพลตฟอร์ม ดังนั้น สมาชิกสหภาพยุโรป (Members of European Parliament) จึงได้ออกกฎหมายฉบับใหม่ในเดือนเมษายน 2019 เพื่อกำหนดสิทธิและความคุ้มครองขั้นพื้นฐานสำหรับแรงงานทุกประเภท (ที่ทำงานอย่างน้อย 12 ชั่วโมง ต่อ 4 สัปดาห์โดยเฉลี่ย) รวมไปถึงแรงงานบนแพลตฟอร์ม เพื่อที่จะลดอำนาจต่อรองของบริษัทที่มีต่อแรงงาน เช่น สิทธิในการฝึกอบรมภาคบังคับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย, ระยะเวลาทดลองงานสูงสุดไม่เกิน 6 เดือน, นายจ้างไม่มีสิทธิห้ามลูกจ้างทำงานบริษัทอื่นนอกเวลางาน และลูกจ้างที่เพิ่งเข้า

ทำงานจะต้องได้รับข้อมูลงานเกี่ยวกับหน้าที่ที่ได้รับและสภาพการทำงานภายใน 1 สัปดาห์ และสำหรับในประเทศเกาหลีใต้ เนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของตลาดแรงงานบนแพลตฟอร์ม รัฐบาลจึงวางแผนที่จะบังคับใช้กฎหมายที่ว่าด้วยอาชีวอนามัยและความปลอดภัย (Occupational Safety and Health Act) กับแรงงานทุกประเภทและให้นายจ้างปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน เพื่อที่จะแก้ปัญหาสุภาพและความปลอดภัย เช่น จัดหาอุปกรณ์ป้องกันและฝึกอบรมลูกจ้างเกี่ยวกับความปลอดภัยให้กับแรงงาน

แนวทางในการบริหารจัดการแรงงาน Gig Worker ในประเทศไทย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบประกันสังคมของประเทศไทยในเชิงลึก เพื่อออกแบบระบบการประกันสังคมที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการทำงานในอนาคต โดยทำการศึกษาเทียบเคียงกับชุดสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 40 ของพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่สร้างหลักประกันในชีวิตให้กับประชาชนที่ประกอบอาชีพอิสระทุกอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้ ผู้ประกันตนตามมาตรา 40 สามารถเลือกชุดสิทธิประโยชน์ได้ ดังนี้ (สำนักงานประกันสังคม, 2558)

ทางเลือกที่ 1 จ่ายเงินสมทบ 70 บาท ได้ประโยชน์ทดแทนใน 3 กรณี คือ ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ทุพพลภาพ และเสียชีวิต

ทางเลือกที่ 2 จ่ายเงินสมทบ 100 บาท ได้ประโยชน์ทดแทนใน 4 กรณี คือ ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ทพพลภาพ เสียชีวิต และ ชราภาพ

ทางเลือกที่ 3 จ่ายเงินสมทบ 300 บาท ได้ประโยชน์ทดแทนใน 5 กรณี คือ ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ทพพลภาพ เสียชีวิต ชราภาพ และ สงเคราะห์บุตร

ผลจากการศึกษาทำให้สามารถเสนอแนะการปรับปรุงระบบประกันสังคม ม. 40 เพื่อคุ้มครองและจัดสวัสดิการให้กับแรงงาน Gig Worker ได้ ดังนี้

1. การปรับปรุงสิทธิประโยชน์เพื่อจูงใจแรงงานรูปแบบใหม่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะส่วนแรกคือ การเพิ่มชุดสิทธิประโยชน์ มาตรา 40 จากเดิมมี 3 ทางเลือก ให้เพิ่มเป็นทางเลือกที่ 4 และ 5 โดยทั้ง 2 ทางเลือกใหม่นี้ ผู้ประกันตนจะจ่ายเงินสมทบ 468 บาท และ 681 บาทตามลำดับ ซึ่งยังต่ำกว่าเงินสมทบสูงสุดของแรงงานในระบบ มาตรา 33 แต่ทั้งนี้ แรงงานทั้ง 2 ทางเลือกจะได้รับสิทธิประโยชน์เพิ่มเติมเมื่อเทียบกับมาตรา 40 ในปัจจุบัน ได้แก่ เพิ่มเงินรายได้กรณีเจ็บป่วย, เพิ่มเงินสงเคราะห์บุตรเป็น 800 บาท, คุ้มครองศูนย์เด็กเล็กถึงรายเดือนจนบุตรอายุ 6 ปี, เงินสงเคราะห์ลาคลอดสำหรับบิดาหรือมารดา, สิทธิในการเลือกบำเหน็จหรือบำนาญพร้อมอายุเกษียณ, สิทธิค่าฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงาน และเงินสมทบสำหรับการดูแลระยะยาว แต่สำหรับจำนวนชดเชยค่ารักษาพยาบาลกรณีผู้ป่วยนอกในกรณีไปรักษาโรงพยาบาลไหนก็ได้ จะได้รับเฉพาะผู้ประกันที่เลือกทางเลือกที่ 5

นอกจากการเพิ่มเติมสิทธิประโยชน์ประกันสังคมใน ทางเลือกที่ 4 และ 5 แล้ว ควรมีการปรับปรุงรายละเอียดของสิทธิประโยชน์บางสิทธิ ได้แก่ (1) การปรับปรุงระบบสิทธิการรักษาพยาบาล โดยสำนักงานประกันสังคมควรริเริ่มการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเลือกแพทย์ประจำตัวหรือคลินิกครอบครัวของผู้มีสิทธิการรักษาสุขภาพซึ่งจะสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศ ทั้งนี้เพื่อลดความแออัด ลดระยะเวลารอพบแพทย์ และเพิ่มคุณภาพการบริการสาธารณสุข (2) การปฏิรูประบบบำนาญ ผ่านการปรับเพดานเงินสมทบ รวมทั้งปรับวิธีการคำนวณเงินบำนาญจากการใช้รายได้เฉลี่ย 60 เดือน สดท้ายเป็นรายได้เฉลี่ยทั้งชีวิตหรือรายได้เฉลี่ยสูงสุด 180 เดือน เพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ประกันตนที่มีรายได้ลดลงก่อนเกษียณและปรับเงินบำนาญตามอัตราเงินเฟ้อเพื่อรองรับค่าครองชีพที่สูงขึ้นในอนาคต ในลำดับสุดท้าย คือ (3) ขยายความครอบคลุมสิทธิประกันอุบัติเหตุและเจ็บป่วยจากการทำงาน โดยขยายความครอบคลุมของกองทุนเงินทดแทนให้กับแรงงาน โดยให้ผู้จ้างเป็นผู้สมทบผ่านการแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. การปรับปรุงระบบประกันสังคมในมิติอื่นนอกเหนือสิทธิประโยชน์

นอกจากข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับชุดสิทธิประโยชน์ของประกันสังคมแล้ว ควรมีการปรับปรุงการดำเนินงานในหลายเรื่อง ทั้งในส่วนสำนักงานประกันสังคม และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (1) ประชาสัมพันธ์และสร้างความเชื่อมั่นในระบบประกันสังคม ผ่านช่องทางสารสนเทศต่างๆ ตามกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลพื้นฐาน สิทธิที่พึงมี สิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ ความสำคัญของระบบประกันสังคมรวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อการดำเนินการของสำนักงานประกันสังคม (2) ปรับปรุงสถานภาพทางกฎหมายของแรงงานรูปแบบใหม่ในอนาคต ผ่านการปรับปรุงนิยามของผู้รับจ้างและลูกจ้างโดยให้คำว่าลูกจ้างครอบคลุมถึงผู้รับจ้างบางกลุ่ม เช่น แรงงานแพลตฟอร์ม (Gig Worker) เพื่อให้แรงงานกลุ่มนี้เข้าถึงความคุ้มครองทั้งทางกฎหมายและทางสังคม

3. การจัด welfare package แบบ tailor made ให้แรงงานสามารถเลือกรับสวัสดิการตามกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

อภิษฎา ธนาจรรณ และ ปาจริย์ รอดพ่าย (2564) ได้นำเสนอโอกาสของ Gig worker ในสังคมไทย โดยกล่าวว่า Welfare Package เดิม จะเป็นรูปแบบการจัดการระบบสวัสดิการของรัฐโดยอ้างอิงจากตัวอาชีพและสังกัดเป็นหลัก แต่รูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไปมากขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบการทำงานของ Gig worker รัฐบาลอาจจะต้องปรับโครงสร้างสวัสดิการแรงงานให้มีเหมาะสมและยืดหยุ่นสำหรับแต่ละกลุ่มแรงงานมากขึ้น หนึ่งในแนวคิดโครงสร้างสวัสดิการที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตสำหรับกลุ่มแรงงาน Gig worker คือแนวคิดเรื่องสวัสดิการหรือ welfare package แบบ tailor made ที่ทำให้แรงงานสามารถเลือกรับสวัสดิการตามกลุ่มได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1) กลุ่ม digital natives (กลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานแบบดิจิทัลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ สามารถใช้อินเทอร์เน็ต

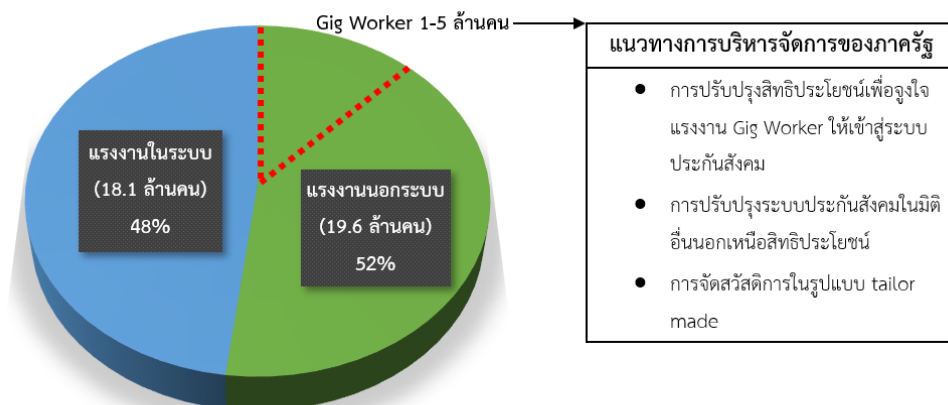
ได้คล่อง และไม่มีปัญหากับการทำงานที่บ้าน) กลุ่มนี้อาจจะต้องการสวัสดิการแบบ เฉพาะบุคคลมากขึ้น

2) กลุ่ม physical natives (กลุ่มที่เน้นใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารหรือรับคำสั่งจาก outsource เพื่อทำงานเท่านั้น เช่น การขนส่ง หรือการติดต่อทำความสะอาด) กลุ่มนี้ต้องการการจัดการระบบฐานข้อมูลที่ดีจากภาครัฐและการควบคุมดูแลในส่วนของสัญญาการจ้างงานที่มีความเป็นธรรม

3) กลุ่ม migrant (กลุ่มที่สามารถเคลื่อนย้ายไปมาได้ระหว่างสองกลุ่มแรกขึ้นอยู่กับทักษะของบุคคล) กลุ่มนี้ต้องการระบบการ Up-skill และ Re-skill ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การ Up-skill และ Re-skill มีหลายวิธีที่สามารถใช้พัฒนาคนให้พร้อมเป็น Gig worker และมีคุณสมบัติพร้อมสำหรับทำงานใน Gig Economy ได้ โดยควรเริ่มต้นจากการพัฒนาทักษะของตนเองด้วยการ Up-skill และ Re-skill ให้ทันกับความต้องการของตลาด ควรทำหลักสูตรที่มีคนคอยประเมินคุณภาพมารองรับความต้องการของประชาชน รวมถึงใช้โปรแกรมประเมินข้อมูลรายบุคคล และวิเคราะห์ศักยภาพว่าแต่ละคนเหมาะกับงานแบบไหน เพื่อให้แต่ละคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับทักษะของตนเอง มีการให้ certificate เพื่อรองรับผู้เข้าอบรมว่าสามารถทำงานได้จริง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2563) ทั้งนี้ ภาครัฐควรสร้างตลาดแรงงานที่รองรับคนกลุ่มใหญ่ในสังคมที่มีทักษะไม่สูงมาก และผู้สูงอายุ นอกจากนี้ กระทรวงแรงงานรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็น ไม่

ว่าจะเป็นในด้านเทคโนโลยี ด้านทักษะ/ความรู้ เฉพาะด้านให้แก่กำลังแรงงาน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดีในการเป็นแรงงานที่มีคุณภาพต่อตลาดแรงงานในอนาคต โดยร่วมกับสถาบันการศึกษาในการเตรียมเส้นทางด้านอาชีพสร้างความตระหนักรู้ให้นักเรียน นักศึกษา ถึงแนวโน้มตลาดแรงงานในอนาคตไปพร้อมกันด้วย (สุชาติ พรชัยวิเศษกุล, 2564, น.8)

บทสรุป

ภาพที่ 2 แนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐด้านการคุ้มครองแรงงานและการจัดสวัสดิการให้กับ Gig Worker

การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าทำงานในรูปแบบ Gig Worker จึงเป็นพัฒนาการทางนโยบายที่สำคัญที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานจำนวนมากในเศรษฐกิจไทย ปัญหาสำคัญที่รัฐบาลจะต้องเผชิญในการสร้างสวัสดิการให้กับแรงงาน Gig Worker คือ การจัด

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าประเทศไทยมีผู้มีงานทำ 37.7 ล้านคน เป็นแรงงานในระบบ 18.1 ล้านคน (ร้อยละ 48) และแรงงานนอกระบบ 19.6 ล้านคน (ร้อยละ 52) นั่นคือ เกินกว่ากึ่งหนึ่งของแรงงานไทยเป็นแรงงานนอกระบบ และในจำนวนนี้ประมาณการไว้ว่า 1 ถึง 5 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบรูปแบบใหม่ (gig worker) และยิ่งพบอีกว่า จากจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งสิ้น 19.6 ล้านคนนั้น มีเพียง 5-6 ล้านคนที่จ่ายเงินสมทบในระบบประกันสังคมของประเทศไทยใน ม.39 และ ม.40 นั่นแสดงว่าแรงงานนอกระบบประมาณ 3 ใน 4 ยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากภาครัฐ

ประเภทแรงงานให้ชัดเจนว่าเป็นแรงงานประเภทใด ในการทำเช่นนี้ แนวทางที่เป็นไปได้ประการหนึ่ง คือ การจัดประเภทแรงงานเหล่านี้ขึ้นใหม่ ให้อยู่ในระหว่างแรงงานลูกจ้างและแรงงานที่จ้างตนเอง ทั้งนี้ เพื่อหาช่องทางที่จะให้ทั้งผู้จ้างและแรงงานร่วมกันรับผิดชอบต้นทุนของการได้รับสวัสดิการผ่านระบบ

ประกันสังคมร่วมกัน นอกจากนี้ การปรับปรุงสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับเพื่อจูงใจแรงงาน Gig Worker ให้เข้าสู่ระบบประกันสังคม เพื่อให้แรงงานได้รับความคุ้มครองและมีสวัสดิการให้กับชีวิต ก็ถือเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องพิจารณา ทั้งนี้ ในระยะยาว รัฐควรคำนึงถึงการพัฒนาวัดการขึ้นพื้นฐานที่พลเมืองทุกคน จะมีสิทธิได้รับโดยไม่ต้องอิงอยู่กับฐานะการจ้างงาน เพื่อรองรับพัฒนาการของตลาดแรงงานในอนาคต ที่อาจมีความไม่

มั่นคงสูงขึ้นเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น สิ่งสำคัญที่ควรจะต้องคำนึงถึงในการหาทางออกสำหรับประเด็นนี้ คือการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย และต้องสอดคล้องไปกับยุทธศาสตร์หรือเป้าหมายระยะยาวของประเทศไทย โดยยึดโยงให้ “คน” เป็นศูนย์กลาง ที่ต้องมีความครอบคลุม ทัวถึง และที่สำคัญไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งถือเป็นความท้าทายของภาครัฐเป็นอย่างมาก ในยุคชีวิตวิถีใหม่นี้

แหล่งอ้างอิง

- กัญญา กลิ่นทอง และ สัมพันธ์ พลภักดี. (2560). การบริหารจัดการเพื่อประชาสัมพันธให้เกษตรกรขึ้น ทะเบียนเป็นแรงงานนอกระบบของจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 7(2), 247-255.
- กิริยา กุลกลการ. (2564). อนาคตตลาดและแรงงานในเศรษฐกิจไทย. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://tsri.or.th/th/news/content/584>
- จรัสพงศ์ ศรีรัฐนันท์ และ เชฮา ยาทิ. (2564). Gig Worker แรงงานอิสระยุค 4.0 ความท้าทายสร้างสมดุลเศรษฐกิจดิจิทัล. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.prachachat.net/columns/news-631926>
- ชนิภา แซ่มเชื้อ และ นิรุธกาญจน์ จันทรา. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ: กรณีศึกษาเขตประเวศ เขตลาดกระบัง และเขตวังทองหลาง. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน ครั้งที่ 5 ประจำปี 2560 (น.898-904). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ธนาคารกรุงเทพ. (2564). Gig Economy ทิศนคติที่เปลี่ยนไปของวัยทำงาน. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.bangkokbanksme.com/en/gig-economy-attitude-working>
- ประคัลภ์ ปันนพลังกูร, (2564). GIG Worker คืออะไร และจะมีผลอย่างไรในการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร. ดิจิทัล. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://prakal.com/2020/06/16/gig-worker>
- ปัทมาวดี โพชนุกูล. (2564). อนาคตตลาดและแรงงานในเศรษฐกิจไทย. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://tsri.or.th/th/news/content/584>

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 44.

สุชาติ พรชัยวิเศษกุล. (2564). แนวโน้มตลาดแรงงานหลังประชาชนได้รับวัคซีนโควิด-19 แล้ว. กรุงเทพฯ: กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.

เลิร์น คอร์ปอเรชั่น. (2564). *Gig Worker เทรนด์การทำงานยุค 4.0*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.learn.co.th/gig-worker-เทรนด์การทำงานยุค-4-0>

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2563). *การประเมินผลกระทบของโควิด-19 ต่อสังคมและเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). *โครงการการออกแบบระบบประกันสังคมที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการทำงานในอนาคต*. กรุงเทพฯ: กองยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2562). *การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม: นัยของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีกับความเหลื่อมล้ำ-บทเรียนจากเศรษฐกิจ แพลตฟอร์ม*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า.

สุมาพร (ศรีสุนทร) มานะสันต์. (2564). *Gig Economy ภาษีและแรงงานดิจิทัล*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/932368>

สำนักงานประกันสังคม. (2558). *เงื่อนไขการรับประโยชน์ทดแทน ผู้ประกันตนมาตรา 40*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://lb.mol.go.th/เงื่อนไขการรับประโยชน์ทดแทน-ผู้ประกันตนมาตรา-4>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 “พลิกโฉมประเทศไทยสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน (Transformation to Hi-Value and Sustainable Thailand)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อภิษฎา ฉกาจธรรม และ ปาจรีย์ รอดพ่าย. (2563). *ทางรอด Gig Worker ไทย: ความท้าทายใหม่ ของแรงงาน นอกระบบภายใต้วิถีชีวิต New Normal*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://brandinside.asia/gig-worker-gig-economy-covid-19>

Marketeer Team. (2562). *“Gig Worker” กับสิทธิประโยชน์ขั้นพื้นฐานที่ยังไม่ชัดเจน*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://marketeeronline.co/archives/103818>

รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร

รูปแบบการเขียนบทความวิจัย

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

ตัวอักษรขนาด
14 Th Sarabun

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ)ภาษาไทย *
ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ
E-Mail : veesaad@hotmail.com (ตัวอย่าง)
ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาไทย) (ถ้ามี)
ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาอังกฤษ)
ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาไทย) (ถ้ามี)
ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาอังกฤษ)

บทคัดย่อ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ไม่เกิน 300 คำ) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

ABSTRACT (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

บทนำ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ความเป็นมา ความสำคัญ และเหตุผลในการทำวิจัย) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

วัตถุประสงค์ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(จะเขียนเป็นข้อๆ ก็ได้ หรือจะเขียนรวมก็ได้) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

วิธีดำเนินการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

สรุปผลการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ตอบวัตถุประสงค์ได้) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

อภิปรายผลการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เอามาอภิปรายเฉพาะประเด็นที่เด่นๆ ไม่ต้องทุกประเด็น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

ข้อเสนอแนะ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

แหล่งอ้างอิง (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

*หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ขนาด 12 pt Th Sarabun)

รูปแบบการเขียนบทความวิชาการทั่วไป

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

ตัวอักษรขนาด
14 Th Sarabun

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ)ภาษาไทย
ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

E-Mail : veesaad@hotmail.com (ตัวอย่าง)*

บทคัดย่อ (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

(ไม่เกิน 300 คำ) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

ABSTRACT (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

เนื้อหา (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

(เนื้อหาตามประเด็นที่นำเสนอ) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

สรุป (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

(สรุปสาระสำคัญของบทความตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมา) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

แหล่งอ้างอิง (ขนาด 16 pt หน้า Th Sarabun)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

*หน่วยงานของผู้เขียนบทความ

ขั้นตอนการทำวารสาร ปัญญา

- ตอนที่ 1 รับบทความจากนักศึกษา (และหรือผู้ที่สนใจส่งบทความ)
- ตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบตามที่กองบรรณาธิการกำหนด
- ตอนที่ 3 ให้นักศึกษานำไปแก้ไข (ถ้ามี)
- ตอนที่ 4 สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 5 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 6 ให้นักศึกษานำไปแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ (ถ้ามี)
- ตอนที่ 7 กรณีที่นักศึกษาแก้ไขไม่ได้ให้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)
- ตอนที่ 8 บรรณาธิการตอบรับผ่านการพิจารณาบทความแก่ผู้เขียนบทความ
- ตอนที่ 9 จัดหน้าสารบัญในการจัดพิมพ์
- ตอนที่ 10 ส่งโรงพิมพ์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความจากงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. เป็นบทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ด้านสังคมศาสตร์ ศีลศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา
3. ภาษาไทยและอังกฤษผ่านการตรวจสอบถูกต้องทางภาษาก่อนส่งกองบรรณาธิการ
4. ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บทคัดย่อภาษาไทยอยู่ก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนบทความทราบ
6. การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้รูปแบบ นามปี เช่น (สมศรี มาสาย, 2554. น. 12) และ สมศรี มาสาย (2554, น. 23) Dessler, G.(2004 : pp. 3) สำหรับบรรณานุกรม ให้ใช้รูปแบบ APA6 หรือรูปแบบของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเรียงภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ ดังที่ปรากฏตามตัวอย่างดังต่อไปนี้

หลักเกณฑ์ในการเขียนแหล่งอ้างอิงในบทความ

1. หนังสือ

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ ครั้งที่พิมพ์./ เมืองที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.
ชื่อหนังสือ./ (หน้า/เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

แสง จันทร์งาม. (2544). *พุทธศาสนวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

2.บทความ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ./ (บรรณาธิการ ถ้ามี)./
ชื่อหนังสือ./ (หน้า/เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชัตติยา กรรณสูต. (2547). การสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยคุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย: การเชื่อมโยงสู่นโยบาย. ใน ชัตติยา กรรณสูต, เสวณีจ รัตนวิจิตร, ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ ขวัญรัก สุขสมฤทัย (บรรณาธิการ). รายงานการวิจัยคุณธรรมพฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย. (น. 9-125). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

3. วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อวิทยานิพนธ์/ (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต/ ชื่อมหาวิทยาลัย/ สถาบันการศึกษา).

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหิน ในท้องถิ่น
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยบูรพา).

4. บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่หรือเล่มที่/ (ฉบับที่ (ถ้ามี))./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการแก้ปัญหาทาง
คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาม
กุฏราชวิทยาลัย, 3(1), 32-48.

5. บทความในจดหมายข่าว

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อจดหมายข่าว./ ปีที่หรือเล่มที่/ (ฉบับที่ (ถ้ามี))./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุน. (2549). ข่าวบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 8(1), 2.
ทีมสมองปุด นิเทศศาสตร์ควารางวัล Best Campaign แทคอะวอร์ด ครั้งที่ 9. (2548). ดอกแก้ว จดหมายข่าว
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(34), 3, 6.

6. บทความในนิตยสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์/ วันที่/ เดือน)/ ชื่อบทความ./ ชื่อนิตยสาร./ ปีที่หรือเล่มที่./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ศุภรา กันตะพัฒน์. (2549, 1 สิงหาคม). เยียวยาหัวใจดวงน้อย ด้วยสองมือแม่. ชีวจิต, 8, 26-31.

7. บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์/ วันที่/ เดือน)/ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ หน้า/ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

โกวิท โพธิสาร. (2549, 4 สิงหาคม). สัมผัสโลกวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมใหม่ล่าสุด งานสัปดาห์วิทยาศาสตร์' 49. มติชน, น. 33.

ลม เปลี่ยนทิศ. (2549, 7 สิงหาคม). รักในหลวงด้วยการปฏิบัติ: หมายเหตุประเทศไทย. ไทยรัฐ, น. 5.

8. เอกสารของหน่วยงานที่ไม่เป็นเล่ม

ชื่อหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ชื่อของเอกสาร/เลขที่ของเอกสาร (ถ้ามี).

ตัวอย่าง (จดหมายเหตุ)

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). สายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรโรปการ. เลขที่ 3/197.

หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เลขที่ 12.

ตัวอย่าง (คำสั่ง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 21 มีนาคม). เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย. คำสั่งที่ 0577/2549.

ตัวอย่าง (ประกาศ)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 23 มิถุนายน). เรื่อง เกณฑ์การทดสอบและการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ฉบับที่ 2). ประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

9. ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 15 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. น. 42-48.

10. รายงานการประชุมวิชาการ หรือการสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อเอกสารการประชุมหรือสัมมนา. (หน้า/เลขหน้า). / สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิตย์ โรจน์รัตนวาณิชย์ และสิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์และออกแบบระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. ใน เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3 (น. 48-50). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

รณภพ เอื้อพันธเศรษฐ และวิยะดา ต้นวัฒนากุล. (2548). ทักษะคิดและพฤติกรรมสุขภาพของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการครั้งที่ 1 วิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 8-10 ธันวาคม 2548. (น. 567-573). เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

11. การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี/วันที่/เดือน)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

มทิสร มังคลรังศรี. (2549, 4 สิงหาคม). รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.

ปรีดิยาธร เทวกุล, ม.ร.ว. (2549, 4 สิงหาคม). ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์.

12. เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง./ สืบค้น/วัน/เดือน/ปี./ เข้าถึงได้จาก/แหล่งสารสนเทศ.

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2547). จิตสำนึกและวิญญาณของคนสอนครู. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2548, เข้าถึงได้จาก <http://www.krn.rikp.ac.th>

13. เอกสารทุกประเภทที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ตัวอย่าง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

รอบรู้นานาชาติ. (2549). กรุงเทพฯ: ภัทรินทร์.

ตัวอย่าง ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์และไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์

ส. กลิ่นหอมหวล. [ม.ป.ป.]. แม่คะนึ่ง-น้ำค้างแข็ง คืออะไร. [ม.ป.ท.]